

Werken. Deel 48. Beelden uit ons leven

August Snieders

bron

August Snieders, *Werken. Deel 48. Beelden uit ons leven*. Maatschappij 'Voor God en 't Volk', Antwerpen 1934

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/snie001beel01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Beelden uit ons leven.

Aan mijn broeder Dr J. Renier Snieders, Schrijver der Romantische Verhalen, enz., Voorzitter van het Letterkundig Genootschap 'De Dageraad', te Turnhout.

Eene opmerking.

Mijne *Beelden uit ons Leven* zijn verhalen, in vroeger dagen geschreven, die ik, in mijne betrekking tot het Vlaamsche journalismus, aan het Mengelwerk toewijdde.

Het zijn, om dus te zeggen, herinneringen, indrukken, opmerkingen, die ik op mijn levenspad, in de schors der heesters van mijn dorp, in de muren van arme en rijke huizen, in de grafzerken die ik ontmoette, gegriffeld heb....

In een terugblik op het heensnellend jongelings-leven, heb ik dezelve vergaderd, omdat ik in hen stemmen van waarheid, tegen de vooroordeelen der samenleving, hoorde opstijgen; omdat bij menigen regel, eene snaar van herinnering in mijne ziel trilde, die misschien ook in andere harten een goed gevoel zou kunnen opwekken.

Waarheid! - die verdienste zal men aan mijne verhalen niet kunnen ontnemen. Heb ik veel dier beelden niet in waarheid ontmoet? - ongelukkigen, die, verstooten n[...] het midden der samenleving, te vergeefs een deelnemenden zucht, op hunne snijdende klacht, afsmeeken....

Dat men deze bladen, naast mijn vroegere schriften, eene plaats late bezetten, en mocht hun geest - al wàs het slechts één zandkorrel! - bijdragen tot het stichten van de baak, waarop, in onzen duisteren nacht, de Vlaamsche verlichting eens glinsteren moet.

Men vergeve mij eenige onnauwkeurigheden, onvermijdelijk aan dergelijke uitgaven gehecht.

A. SNIEDERS, Jr.

Antwerpen, September 1851.

Een Kunstenaar.

I.

Het licht der avondzon viel, met zijn geheimzinnigen gloed, in het armoedige *atelier* van een kunstenaar. Het scheen er behagen in te scheppen, iets mystieks aan de zonderlinge mengeling van voorwerpen te geven, die in hetzelfde verspreid lagen, en die allen schenen te leven en te droomen.

Ieder studiehoofd, aan den muur opgehangen, scheen in de schemering te spreken; de witte pleister-beelden, modellen van groote meesters, schenen, onder den gloed des avonds, uit hunne rust opgewekt te worden; er scheen leven en beweging in die fluweelen en zijden costumen, overblijfsels van vroegeren luister, er sprak eene stem in die stalen harnasplaten, in dien helmkam, in den gebroken degen of de verbrijzelde kroon.

Rechts en links, op stoelen en tafel, lagen de gezellige vrienden des bewoners; daar lagen Milton, Dante, Byron, Shakespeare, Robertson, Stijl, Hooft, Vondel, Buffon,

Goethe, Tasso, Helmers, Tollens, Lamartine, als zoovele bronnen van gevoel, kunst en wetenschap, verspreid.

Welk een schat van gedachten zijn er in dit heiligdom der kunst vervat! in welks midden een jonge man, het hoofd met het vlak der hand ondersteunende, droomend voor een deels afgewerkt schilderstuk nederzit.

Hij is in gedachten verslonden, en schijnt zich slechts bezig te houden met die schildering, den geest der volmaaktheid voorstellende, welke den mensch van het lijden der aarde losscheurt, om hem naar het opperste Wezen, naar God, op te voeren.

In die gedachte leeft hij op dit oogenblik; hij volgt in verbeelding dien geest van liefde, en baadt zich in den stroom des gevoels, welke de gewone mensch nimmer begrijpt, en dien hij voor eene overspanning, voor eene soort van waanzinnigheid houdt.

Daar ratelt kletterend de wind met een gebroken vensterglas, alsof het een spotlach ware....

Eene rilling doorloopt de leden van Hugo, en tot zichzelf geroepen, werpt hij een weemoedigen blik naar die geheimzinnige stem, welke hij alleen verstaat; want hij alleen heeft aan dat gekletter eene ziele, en aan die ziele, den wreedten spot der wereld gegeven. Die stem roept hem dikwijls uit zijne droomen, van roem en kunst, op de aarde terug, om hem aan den kelk der ontgoocheling te doen drinken. Het is de herinnering aan al de smart, aan al de onttooveringen, aan al de tranen die hij geschreid heeft, aan al hetgene hij in het diepst geheim zijns harten heeft moeten verborgen houden. En evenwjl mist hij somtijds die stem, omdat zij op hare beurt ook de dichterlijke droomen onder haren spot verbrijzelt.

Maar op dit oogenblik vroeg hij genade aan die stem, koud en onbarmhartig als de adem des doods; hij wilde nog eenige oogenblikken in die gedachte geleefd hebben, waarin men de onvolmaaktheid en het lijden der menschen

niet geheugt; waarin men zich beelden schept, vol rein gevoel, vol liefde en zoetheid!... De stem ratelt voort en het hoofd van den dweeper zakt mismoedig op de borst neder. Een traan droop uit zijne oogen, en een zucht vervulde het eenzame vertrek.

Die zucht riep een tweede wezen, dat tot heden toe onbeweeglijk in eenen hoek gestaan had, uit zijne rust op. Een met zilveren haren bekroond hoofd richtte zich langzaam op, en liet een oud en eerbiedwaardig gelaat zien, waarop de jaren en het lijden diepe groeven geschreven hadden. Een baard, blank als sneeuw, viel tot op de borst van dien man. Zijne wangen waren ingedrukt en geen levensgloed scheen er onder hare bleekte te leven. Zijn blik vestigde zich denkend op den jongeling - en dan, de handen samenvouwende, richtte hij hem naar boven, alsof hij den hemel om erbarming wilde smeecken.

Wie was hij, die man in zijn armoedig kleed, wiens oog van een traan glinstert? Wie is die gevoelige grijsaard, die bidt, wanneer hij ziet lijden, opdat God het lijden aan elk zijner natuurgenooten zou sparen? - Het is een arme man, dien de schilder tot model bezigt, in het nabootsen der natuur en die hiermede zijn sober brood verdient.

De oude Rodolf, zoo was zijn naam, deed twijfelend een stap nader, en beschouwde den schilder met een angstige uitdrukking. Nog aarzelde hij, met ingehouden adem, en sprak eindelijk met gebroken stem:

- Gij weent, heer Hugo?

In den toon dier stem lag iets deelnemends, iets troostends, dat den kunstenaar het hoofd deed opheffen.

- Rodolf, zeide hij, hebt ge nooit geweend, als de spotlach der wereld uwe droomen van geluk kwam verbrijzelen?... Maar neen, gij hebt....

- De spotlach der wereld! viel de oude hem somber in de rede, en kneep zijne vuisten op zijne borst te zamen. De spotlach der wereld!... Gij hebt hem nog niet gekend,

jongeling.... God behoeft u, dat hij uw hart vermorzele, zooals hij het mijne onbarmhartig tot gruis pletterde....

Er kwam eene uitdrukking van verwondering in den oogslag des kunstenaars: in die stem trilde een diep gevoel. Hij richtte zich op, en den grijsaard bij den arm grijpende, zeide hij hem driftig:

- Gij hebt hem dan ondervonden, gij, Rodolf?...

De oude man knikte droevig, ten teeken van 'ja', en sprak, na eene poos, met bewogen stem:

- Zie, heer Hugo, mijne haren zijn zilver-wit; mijne lenden zijn geknakt; ik ben afgeleefd en hongerig op den oever van het graf gekomen: - het is de spotlach der wereld, die mij zoo mishandeld heeft, na mij een geheel leven geeselend te hebben voortgezweept....

- Gij hebt dan veel geleden, Rodolf.

De grijsaard antwoordde niet; hij had die woorden niet verstaan, zoo ver hadden hem zijne gedachten weggesleept.

- Maar, ving hij eindelijk aan, zijn mageren vinger naar de schilderij uitstreckende, terwijl een glans in zijne oogen kwam schitteren, dat denkbeeld geeft kracht.... Zich losmaken van het lijden der aarde, denken aan God - dat geeft balsem in de smart. O! wist ge wat al troost, wat al godsdienstig gevoel in mijne ziel gedaald is, sinds ik mijn oog op die wordende trekken vestigen mocht; sinds uwe beelden mij in den troost versterkten, dat er ons een beter leven na het deze wacht.

- Hoe, gij verstaat dan die innerlijke gedachte van mijn werk?...

Nogmaals antwoordde hem de oude Rodolf niet.

- Waarom, sprak deze op een anderen toon voort, zijt gij ongelukkig? Zijt gij misschien eene dier dweepende zielen, die er behagen in vinden zich te folteren, om de smart van het dagelijksch leven? Misschien om den blik, om den traan eener geliefde?... Maar, neen, ik zie het aan

de uitdrukking van uw gelaat: geen kleingeestig denkbeeld foltert u; gij lijdt breeder en grootscher. - God! bad hij aangedaan, welk eene ruimte nog tusschen zijne jeugd en den ouderdom! Hugo, in het lijden is elke uur een dag; neen, elke dag een jaarkring; telt nu de eeuwen, eer dat gij grijs zult geworden zijn.

Met de armen kruiselings op de borst geslagen, staarde Hugo den grijsaard in het aangezicht. Die taal had hij nimmer uit zijnen mond gehoord. Komen, als een marmerbeeld daar staan en des avonds, na het volbrachte werk, moeilijk den trap afwankelen - dat was alles wat de ouderling op de andere dagen deed; en thans scheen hij een verheven, een bezield wezen!

De kunstenaar voelde een diep ontzag voor dien man, wiens leven in onzekere kronkels, door verschillende stander maatschappelijke samenleving moest geloopt hebben. Alles zegde hem, dat hij vroeger op een hooger standpunt moest gestaan hebben, en hij eindelijk zoo diep in armoede, in gebrek en vergetelheid gedaald was, dat de spotlach der wereld voortaan over hem heen dreef, gelijk de storm over de rustplaats der dooden.

- Heer Hugo, ging de man na eene poos voort, gij gevoelt wat het zegt, kunstenaar te zijn; maar vrees de aanraking met de ijdele wereld - de wereld, welke koud is voor de verhevene kunst, die niets over dezelve bezit dan een vooroordeel - en dat vooroordeel is de opperste rechter over dat heilig gevoel, hetwelk de Godheid, als een eeuwige sprankel, in de ziel van den mensch stortte. Onbarmhartige wereld! wie u lauweren vraagt, drukt gij dikwijls de doornenkroon in het hoofd.

- Rodolf, zeide de jonge schilder driftig, Rodolf, wie zijt gij? - gij die zoo bitter, o, veel te bitter, van de kunst en hare betrekking met de wereld spreekt?

- Wie ik ben? - Vraag het aan mijn zilverig haar, aan mijn doffe oogen, aan mijn verkrookte lenden; vraag

het aan elken trek van dit gelaat, en alles zal u zeggen: een kind des lijdens, dat in zijne jeugd ook een sprankel van gevoel voor kunst in de borst voelde branden; dat in de kunst het verheven gevoel dacht, waaruit het zoete geluk voor allen voortvloeide; dat den beeldenden kunstenaar als een der nauwe schakels droomde, tusschen den gewonen mensch en de Godheid. Spotternij!... De ware kunst is eene paria geworden, en mannen zonder ziel, zonder hart, zonder geweten, kwakzalvers in het heiligdom, hebben de ruimste plaats ingenomen - en het is voor deze, dat de wereld hare wierookoffers brandt. Waarom? Omdat zij kruipen voor de wereld, als de wormen, door het slijk der aarde.

Hugo stond, eene poos, stom van verwondering over die driftige taal.

- Gij waart dan eens kunstenaar? vroeg hij.

De oude man knikte.

Ja, voegde hij er op diepbewogen toon bij, ik was het eens; doch, ik smeed er u om - bad hij met saamgevouwen handen - herinner mij niet wat ik geleden heb, de herinnering alleen doet mijne haarlokken vallen, en kromt mijne lenden met meer nadruk dan een ganschen winter van armoede; en, God! gij zijt mijn getuige, hoe vurig ik u het leven afsmeek, om mijn kind nog een korten tijd te mogen beminnen. Mijn kind, dat ik zoo innig lief heb, en dat mij, als een geest des hemels, in de harde beproevingen des levens ondersteunt. - O! hoe dikwijls heb ik, in den engel op uwe schilderij, mijne dochter herkend, die mij het lijden doet vergeten. Vergeten!...
Waarom kan ik het niet altijd! Waarom komt die bittere herinnering van het verleden mijn grijzen ouderdom rampzalig maken? Waarom sterft dit verleden niet in het geheugen? Waarom, ongelukkige grijsaard, wilt gij soms aan den boord van het graf nog worstelen tegen den reus, die u verpletterde - vouw de handen samen en sterf.

Hugo hield een strakken blik op den ouden man gevestigd: de toon zijner stem ontroerde hem tot in het diepste der ziel. Hij gevoelde zich nauwer aan dien man gekluisterd; hij gevoelde de overeenstemming die beider zielen omvatte, en een zucht tot verbroedering in het ongeluk.

- ... Sterven, ging Rodolf nadenkend voort; maar mijn kind!... Hugo, sprak hij driftig, en deed onder zijn lange grijze wenkbrauwen, zijn matte oogen vonkelen - Hugo, zoudt gij mijn kind beschermen, als ik... Maar neen! onderbrak hij, na een oogenblik peinzens, vergeef het mij: ik ben zinneloos voor haar, en wie zou een arme en ongelukkige wees in bescherming willen nemen!

Wat wilt ge zeggen, Rodolf? Of ik uw kind zou beschermen?... Maar ik zou de zending, die een vader mij als op zijn doodsbed gaf, niet volgens geweten kunnen volbrengen.

- Gij weigert?... Gij hebt gelijk!... Eenieder verlaat den arme. Gij alleen, o mijn God! tegen Wien ik mij, in mijn lijden, dikwijls bezondigd heb. Gij alleen houdt het oog op den armen man gekeerd! Gij zult ook mijn kind, het uwe! niet vergeten als mijn sneeuw-wit hoofd in den boezem der aarde zal rusten!...

- Rodolf! ik gevoel dat uw leven zich aan het mijne vastklampt; ik gevoel dat het denkbeeld des ongeluks, dat het gevoel der kunst, een innigen, een geheimzinnigen band tusschen ons beiden maakt. O, het doet mij goed, een man te ontmoeten, met wien ik mag spreken over hetgeen ik in de wereld, voor die, welke zich mijne vrienden noemen, verbergen moet - en ik zou mij gelukkig rekenen de beschermer te zijn van uw kind; maar - ging hij op een smartelijken toon voort - ik heb het nog nooit bekend, Rodolf, ik ben arm!... Dat woord ontzet u niet? Het is misschien omdat gij sinds lang met de armoede verbroederd hebt.... Maar in mijnen toestand, Rodolf, is de armoede duizendmaal schrikkelijker.

- Gij zijt arm!... Ik heb het sinds lang geraden, heer Hugo. Maar gij hebt geene rijkdommen noodig om mijn kind te beschermen; zij is jong en moedig, zij werkt dagelijks, het lieve kind! met nieuwe kracht, en God zegent hare pogingen. Ik vraag..., maar neen! vaarwel....

- Blijf, Rodolf, ik smeeek het u; gij vroegt mij?... Denkt gij dan, dat ik slechts eene ziel heb voor mij-zelfen, omdat ik mij hier tusschen vier muren opsluit? Denkt gij dan, dat die koude wanden mij afgesneden hebben van de wereld, en dat ik de geheele wereld haat, omdat zij mij geene rozen laat vergaren? O, neen! wie wezenlijk gevoelt, kan niet koel zijn voor het lijden; hij kan de snaren verbrijzelen, die hem aan de booze wereld gehecht hadden; maar nooit zal hij die verbreken, welke van het hart des ongelukkigen tot het zijne spraken; want in dien saamgesmolten toon spreekt immers de stemme Gods, de stemme der bezieling!

- Ja, sprak Rodolf; ja, gij zijt een edel mensch: gij hadt mij niet verstaan; maar ik vraag u geen geld. Heb ik het u ooit gevraagd, al prangde mij de honger? Ik vroeg uwe bescherming, uw toezicht; ik vroeg u, of gij het waakzame oog zoudt willen houden over dat kind, hetwelk ik weldra op de aarde zal moeten achterlaten.

- Die plicht is zwaar, sprak de kunstenaar nadenkend; de verantwoordelijkheid eens vaders.... Rudolf, ging hij na eene poos voort, ik neem haar aan. Dat onze harten zich versmelten in den troost. Deelen wij het ondeluk en het geluk. Leer mij uw kind, dien engel waarmede gij mijne koude schildering bezieltet, kennen; dat zij ook mij in mijn werk beziele, en ik, arme balling in deze wereld, ik zal in u eenen vader, in haar eene zuster, in beiden eene familie gevonden hebben.

- Dank! riep de grijsaard, en hij kuste de handen van den kunstenaar.
Maar plotseling werd hij ingetogen, en sprak:

- Angelica moet uw werk bezielen!... Zij moet u dan tot model dienen!... Haar alleen bij u.... Haar schoone vormen aan uw oog blootgesteld!... Neen, neen, dat nooit! Mijn kind is me te heilig.

- Rodolf! riep de jonge man, op een smartelijken toon, het is tegen dien prijs niet dat ik de bescherming aanneem! Maar was het zoo, mistrouwt gij dan hem, wien gij zoeven het toezicht eens vaders over dat kind afsmeektet?

De oude man zag den jongeling strak in de oogen; een traan barstte uit dezelve, en de hand des schilders grijpende, drukte hij die vurig zijn hart.

- Vergeef het mij, sprak hij, maar ik ben zoo afgunstig op de liefde van mijn kind.... Ja, ik vertrouw haar u toe! Aan u vertrouw ik het dierbaarste wat ik, ongelukkige grijsaard, in de wereld bezit. Ik vertrouw u meer dan mijn leven. Goddank! nu heb ik weer moed; nu heb ik weer kracht! en hij waggelde naar de deur.

Met een beklemd gemoed ondersteunde Hugo den ouden man. Rodolf wierp een dankbaren blik op den kunstenaar, en dit was zijn avondgroet.

Op den trap echter stond hij nog eens stil, wendde zich om, staarde den jongeling strak en lang in het aangezicht, als wilde hij uit die edele trekken nog eens de overtuiging van den edelmoed der ziele putten, en verdween daarna langzaam.

II.

Wat al gevoelens bestormden den jongeling toen hij, alleen met zijne gedachten, den ouden en geheimzinnigen Rodolf nog altijd voor zijne oogen dacht te zien; toen hij nog altoos die trillende stem meende te hooren, die tot zijne ziele sprak, zooals sedert jaren, sedert den dood zijner moeder, geene stem meer tot haar gesproken had. Dan droomde hij van dat kind, van dien engel op deze aarde; hij tooverde haar schoon en liefelijk voor zijn oog; hij dacht haar dankbaar aan zijn hart te drukken; dankbaar, omdat zij in hem een vriend, een vader gevonden had. Het was hem of haar naam een balsem van troost op zijn lijdend hart goot.

Hugo opende het venster om zijn brandend voorhoofd te verkoelen, en de avondwind, die over de gevels en daken der huizen speelde, voerde nieuwe tooverbeelden aan.

De stad beneden hem was als een kleurrijk panorama, dat zich in de verte, in de nevelen verloor. De laatste avondgloed straalde op arme en rijke huizen neder. Een aanhoudend gegons steeg uit die woeling van menschen op, en in de verte, in een afgelegen oord der stad, klonk langzaam de klok der gasthuiszusters, boven al dat gegons uit.

Die stille toon voor het gebed was voor Hugo elken avond een zoete mijmering; het was als de stem der menschenliefde, in het midden van dat gedommel van eigenbaat; het was hem eene opwekking tot gevoelens zijner jeugd.

Zij klinkt weer! Altijd is die stem hem dierbaar; maar

heden avond vooral maakt zij hem het gemoed teeder, en een zacht geluk overstelpt zijne ziel. Had hij dien avond niet een hart gevonden dat het zijne verstond? en dat voor een man, die velen voor een koud en gevoelloos wezen hielden. Had die ongelukkige hem niet gesproken van liefde en ondersteuning tusschen drie wezens - aan hem, die sinds lang geen zoete banden van familie meer kende?

Nu staarde zijn oog in den gezichteinder, en zocht, in de nevelen, de plaats waar zich de toren van een dorp moest verheffen - het dorp waar hij geboren werd, en waar zijne moeder in den schoot der aarde rust.

Hij wilde zijn ganschen levensloop overdenken

In verbeelding leunde hij op het kruis, dat het graf zijner moeder beschaduwde, riep er zich alle liefde te binnen welke hij in het dorp genoten had, en eerst toen alles vergaan was, volgde zijn geest de baan naar de groote wereld, welke hem sedert ontvangen had.

Elke vluchtige liefde, elke ontgoocheling, elke eigenbaatzuchtige vriend kwam in de gedachte; elke slag, die hem de wereld had toegebracht, toen hij, arm en ongelukkig, tegen het noodlot worstelde: - alles kwam hem voor den geest gedreven, en hij overtuigde zich, dat hem, sinds den dood zijner moeder, geen oprechte liefde den boezem meer was komen streelen.

Hij had haar gezocht in de verschillende standen, die hij doorwandeld had. Hij had haar gezocht bij rijken en burgers; in de *salons*, waar hij zijn eervolle bekrompenheid onder een statigen eenvoud had weten te bedekken; hij had haar gezocht bij de kunstvrienden - spotternij! klonk hem de stem van Rodolf in de ooren; hij had overal de snaren van dat teeder gevoel, ten langen laatste, door eigenbaat verbrijzeld gezien.

Daarna had hij het hoofd afgewend en vrede en liefde gezocht in de natuur, in de verheffing van zijnen geest, in

een uitsluitend gevoel van kunst. Maar ook in dat gevoel moest zijn hart bloeden; want de armoede kwam spottend in zijne ooren ratelen. Hoe dikwijls bezweek hij niet in dat lijden! Hoe dikwijls had hij zich niet de vuist tegen het brandend hoofd geslagen, en gezegd: 'Waarom gaf men aan dat hoofd denkskracht? Waarom aan mijn hart de kracht des gevoels gegeven, om des te wreeder te lijden? O, ik benijd u, werkman, die ginds, voor een gering dagloon een zwaren last draagt, en die des avonds, zonder de geringheid van uw bestaan te gevoelen, aan vrouwen en kinderen te eten brengt!

Op dat oogenblik had eene vriendenstem den jongeling moed en kracht moeten inboezemen; maar er was niemand die hem troostte - hij sprak van de kunst, als een grootsch geschiedboek der volkeren; als de weerglans der helden-tijdperken, als de steenen tafelen, waarop de wijsgeerige gedachten waren uitgedrukt.

Men had met hem gespot, en de koude werkelijkheid tegenover zijn verheven denkbeelden geworpen, en Hugo had sinds zijn kunstgevoel even diep in zijnen boezem verborgen als hij zijne armoede voor het oog der wereld verborgen hield.

In die afgezonderdheid was er eindelijk eene stem, uit den hoek van zijne werkkamer opgestegen, die sprak zooals zijn ziele dacht; die geleden had, geleden als kunstenaar en als mensch; die, even als hij nog deed, geworsteld had, en eindelijk de armen mismoedig latende neervallen, als een weerloos lam bereid was om te sterven....

Zacht tinkte nog de klok van het klooster, en de jongeling sprak:

- Geest mijner moeder, die zoo lang in den slaap des doods gehuld waart, gij hebt heden door den mond eens vreemdelings tot uw lijdend kind gesproken!

III.

Angelica diende, den volgenden dag, den schilder tot model, voor den geest der volmaaktheid.

Wat was zij schoon, den vinger ten hemel gericht, de blauwe oogen droomend in het verschiet gevestigd! Zij scheen inderdaad, in het witte kleed, de blonde lokken door eenen krans vastgebonden, een engel te zijn, die uit den hemel was nedergedaald.

Hugo schilderde met ontroering naar die schoone trekken, en gevoelde zijn beeld, het evenbeeld van Angelica, onder zijn penseel leven en bewegen.

Somtijds hield hij in stille beschouwing op, en zijn blik bleef op dien van het meisje hangen, dat blozend den hare neêrsloeg. Hij beminde dat nederige en eenvoudige gevoel, en trachtte door goedhartige woorden hare onrust te bedaren.

- Vrees niets, Angelica, uw vader heeft u aan geen onwaardige handen toevertrouwd.

- Ik vrees u niet, mijnheer! was het antwoord; ik ben vol vertrouwen bij u; want gij hebt mijn ouden vader gisteren gelukkig gemaakt, en tot in zijnen droom, heb ik uwen naam van zijne lippen opgevangen. Het is wel zoet, voor arme menschen gelijk wij, een wezen te ontmoeten dat zich gewaardigt een oogenblik op onzen weg stil te staan, en ons de hand te drukken.

- Uw vader heeft veel geleden, Angelica?

- O ja, zeer veel, maar Goddank! dat alles is voorbij; wij zijn thans tevreden, heer Hugo.... Ik ben u wel dankbaar voor uwe goedheid jegens mijnen vader....

- Angelica, ik heb niets voor hem gedaan.

- Zeg dat niet! hetgeen gij hem hebt toegestaan was de droom van zijn leven, de zorg zijner dagen en nachten - de arme man! voegde hij er zacht bij, terwijl een traan uit hare oogen kwam perelen.

- Hij was vroeger kunstenaar, nietwaar, Angelica?

- Ja, mijnheer. Hij had geld en naam; hij was een der geliefkoosde spelers van den Amsterdamschen schouwburg; maar daar is een tijd gekomen dat liefde in haat, dat toejuichingen in kreten van verachting veranderden. Er waren er die hem begrepen, maar de vijanden waren machtiger, en mijn arme vader viel, voor hetgeen hij den spot der wereld noemde. Ach, mijnheer! die vervolging duurde zoo lang, zoo onverpoosd, dat mijn vader zinneloos werd, en zijne haren vóór den tijd vergrijsden. Overal dacht hij den spotlach te hooren: in onze arme kamer; in de kerk, waar wij den goeden God baden; in de stem van elken vriend.... Slechts als *ik* hem bad, dan werd hij kalm, dan kon hij weenen en scheen hij zijne zinnen terug te krijgen. Wat zijn de menschen boos; wat hebben zij een wreed vermaak om iemand te martelen; wat zijn zij onverzoenbaar als zij zich op eenen ongelukkige wreken, die hun eens misnoegen gaf.

- Dat is waar, Angelica, zuchtte Hugo; en wat deedt gij in dat lijden?

Aan u wil ik het wel bekennen, mijnheer, want gij zijt goed; gij zijt niet gelijk aan de andere menschen!... Ik heb des winters den onderstand der gelukkige rijken genoten; doch des zomers verkocht ik bloemen op de openbare wandelingen. Bedelen zelfs, is toch geen schande, nietwaar, als men het doet om zijn zieken vader te ondersteunen? - Toen hij allengs genas, zijn wij naar Duitschland gegaan. Mijn vader had er het tooneel kunnen betreden, maar hij vreesde den terugkeer dier verschrikkelijke ziekte. In dat land werden zijne haren reeds zilverwit; daar heeft hij de oogen dof geweend, en aan den hemel zijn vaderland,

zijne liefde en zijn geluk, zooals zij in zijne jeugd waren, teruggevraagd. Koude, honger en verdriet hebben hem ook lang vóór den tijd verouderd. De liefde tot zijn land, tot de moedertaal, waarin hij eens zoovele harten ontroerde, deed hem naar hier komen: in de zoete hoop, zegt hij, mijn grijs hoofd nog eens op den vaderlandschen grond te kunnen laten rusten.

Hugo was bewogen. Angelica liet het blonde hoofd op den boezem nederzakken.

De kunstenaar had dit eenvoudige en zoo oprechte verhaal met een jagend hart nageluisterd. Eene ziel met zooveel kalmte, gelatenheid en liefde had hij nimmer ontmoet. Dan, zij was schoon, en de eenvoud wierp nog meer luister over die gave der natuur.

Mocht hij haar beminnen! beminnen met al de liefde welke zijn hart bevatte, en waaraan sinds lang geen enkelen vonk meer ontnomen was. Maar hij was arm; hij kon haar niet gelukkig maken, en zij verdiende, na een leven van lijden, wel een weinig geluk te ontmoeten!

- Kind, sprak hij aangedaan, en een traan verbergende, ik wilde uw geluk met mijn bloed te kunnen koopen....

Daar klonk een naderende voetstap, en weldra een klop op de deur, die tegelijk, zonder antwoord af te wachten, geopend werd.

Een mode-jonker trad binnen.

Hij was met smaak gekleed en vormde hierdoor een aanzienlijk contrast met het losse gewaad van den kunstenaar. Zijne handen schenen, in de geel-kleurige handschoenen, die eener juffer te zijn. Een rijk lorgnon rammelde tegen de zware gouden horloge-ketting, en op de linker borst was een breed en rood ordelint gestrikt. Aan zijne tot twee horens opgedraaide knevels, en zijn lange haren, raadde men den vrijman - den *artiste*. Zijn gelaat was

regelmatig; maar er lag iets verwijfde, iets lafs in hetzelfde, en men zag duidelijk genoeg dat het al de frischheid van den ouderdom niet meer had, dien de vreemde heer bereikte.

Eenige woorden, op heerschenden toon, in het Fransch gesproken, zouden den meester aangeduid hebben; echter hij was slechts een gelukkigen medemakker van den armen Hugo.

- Gij bezoekt mij, sedert eenigen tijd, zeer zelden, heer Richard, sprak Hugo na de eerste groeten, en wierp een oogslag op het breede ordelint, dat op de borst van den binnengekomene, heller dan ooit, gloeide.

- Ah, ja... was het antwoord; maar men heeft zoovele bezoeken af te leggen, zoovele salons en *soirées* na te gaan, dat....

- Dat men de oude, nederige kennissen geheel en al vergeet, niet waar, heer Richard?

- Inderdaad, dat is gedeeltelijk waar; maar gij ziet, dat ik nog de moeite neem uwen hobbeligen trap op te klauteren, en u in uwe torengevangenis te komen opzoeken.

Bij die woorden wierp Richard een spottenden blik door de werkkamer.

- Het schijnt er waarlijk maar arm uit, sprak Hugo met een gedwongen glimlach, toen hij den blik van Richard bemerkte. Men strekt er zich zoo gemakkelijk niet als bij u, op de zachte sofa neder; maar gij weet, ik houd er niet van, dat hier de losse toon der wereld gehoord wordt; die muren zijn daaraan niet gewoon.

Zij zijn daaraan niet gewoon! Hij zeide het wel; want zij hoorden zelden iets, dan de stille ontboezemingen van den kunstenaar, dan de zucht die uit zijne borst opsteeg, of soms, in oogenblikken van rust, een zoete zang van liefde en vrede.

Richard lachte.

- Altoos dezelfde! Zult gij dan nooit uw exentrieke

droomen laten varen? Wat meer *positivisme* in uwe kunst, heer Hugo; wat minder *ideaal*. Doch gij zijt niet te veranderen; ik predik reeds zooveel jaren voor u in de woestijn.... Komman dus, laten wij uwe schildering zien. Wat nieuws?

Richard plaatste zich in al zijne breedte voor de schilderij, zag lang en scherp door zijn *lorgnon*, maakte, na lang wachten, een stroom opmerkingen, alsof hij een uitstekend meester ware geweest; beknibbelde de lijntekening; vond de lichttinten niet goed verdeeld; schudde het hoofd over het perspectief, over de drapeering; wilde van dien engel meer de naakte vormen zien; vond het tamelijk van uitvoering, maar ongelukkig - zeer ongelukkig van gedachte; meende hetzelfde onderwerp nog gezien te hebben, te... Milaan, of... te Parijs, of... te Munchen, bij zekeren graaf of hertog, met titels van een el lang, en gaf den schilder den zoeten troost... het *nooit* te zullen verkoopen; allen opmerkingen die bij Hugo geen ingang vonden.

Echter toen Richard koel en onverschillig de laatste woorden hooren liet, kwam er eene riling over Hugo's ledematen, en hij voelde het tranenvocht in zijne oogen opwellen.

Hij dacht aan Angelica, aan hare liefde!

Tot dan toe had niet het minste geruisch het aanwezen van het meisje verraden. Zij stond, het hoofd neerslachtig gebogen, in eenen hoek van het *atelier*, en had in haast een mantel om de witte drapeering geworpen,

Een lichte beweging deed Richard het hoofd omwenden, en haar bemerken.

- Ha ha! heer Hugo! barstte hij op onbeschaamden toon los, gij hadt gezelschap!... Bravo!... een schoon, een lief kind,

Hij lorgneerde het arme meisje, dat het omkranste hoofd in den mantel trachtte te verbergen. Richard trad nader, en

wilde den mantel wegdoen, om haar des te vrijer te kunnen beschouwen

Daar drongen weemoedige snikken uit den boezem van Angelica op, en een dezer was genoeg om de ziel van Hugo diep te treffen. Hij trad nader, en den onbeschaamden bezoeker bij den arm grijpende, sprak hij:

- Heer Richard! eerbiedig een kind dat onder mijne bescherming staat.

- Ha, heer Hugo! spotte deze voort, gij schijnt het spoor der schoone modellen gevonden te hebben!... Zeker eene liefste... eene van de....

- Houd op, heer Richard! Gij hebt het recht niet haar te verdenken; eerbiedig dit kind, uit welke nederige klasse het ook mochte komen....

- Eene die poseeren komt....

- Onverschillig! ik gebied het u; zij is mij heilig, heilig als eene zuster....

- Ha! dat verandert de zaak, en de windmaker nam, met een gerekte beweging, zijn hoed af en boog zich, heimelijk spottend, voor het arme kind; - de laffe ziel!

Daarna zette hij zich neder, zonder nog te zien, zooals hij in den beginne gedaan had, of het stof, dat op de stoelen lag, zijn lichte zomerkleeding niet zou besmeuren, trok eene Manilla uit den kostbaren koker en deed weldra de blauwe wolken van den geurigen tabak naar de hoogte dwarrelen.

Dit alles toonde aan, dat Richard nog eenigen tijd in het *atelier* van Hugo zou blijven. Om den schilder? Om de schilderij? O, neen! maar hij had onder dien krans, een blonde lok, een lelieblank voorhoofd, hij had een lieve hand gezien, die zich tegen de zijne verweerde; hij vermoedde eene liefdegeschiedenis - en daarom zette hij zich zoo vrij in den ouden leuningstoel, wiens versleten en gelapt fluweel wonderlijk afstak tegen de heldere en keurige kleeding van den *dandy*.

Hugo was Angelica intusschen genaderd, had haar met vertrouwen den arm om het middel gelegd, en eenige goedhartige woorden hadden de kalmte in hare ziel teruggebracht.

- Vrees niets, Angelica! sprak hij; het is een mijner vrienden. Ik ben zeker, dat het hem reeds berouwt, u zoo los te hebben toegesproken.

- Zeker, sprak Richard vleiend, en opstaande; gij zult het mij vergeven, niet waar... lief kind.

- O, mijnheer, het is niets! Ik vreesde u in den beginne, maar zeker zijt gij goed, even als heer Hugo. Gij zoudt mijn vader geen oogenblik verdriet willen aandoen, nietwaar?...

- Haar vader is oud, onderbrak Hugo; hij heeft veel geleden, en zijn eenigste goed, zijn eenigste liefde is zijne dochter. Noem nooit heer Richard, ik smeeke het u, haren naam als met een godsdienstig gevoel. Een blik van minachting, op haar geworpen, is een doorn in het hart van den grijsaard.

Richard liet zich weder, zijn vollen eerbied betuigende, in den ouden stoel zakken, en terwijl het meisje in een naburig vertrek zich ging herkleeden, leunde hij met het hoofd achterover, en de zonderlingste denkbeelden rolden hem door de hersenen, in even wonderlijke bochten als de wolken van den tabaksdamp naar de zoldering.

Angelica was schoon!... Zou hij haar misschien beminnen?...

- Waaraan denkt ge zoo diep, heer Richard, klonk de stem van Hugo den droomer in het oor.

- Ik?... Aan niets... aan het gebeurde... aan....

- Aan haar! niet waar? heer Richard. Maar denk er niet op met een boos vermoeden! Heilig als het beeld eens engels, drijft zij mij voor den geest, en ik heb, door de dorre hand van een grijsaard in de mijne te drukken, beloofd dat ik haar zal beschermen als een vader. Die

belofte is plechtig, zoo plechtig alsof ik een duren eed gezworen had.

De *dandy* zag den kunstenaar met verwondering aan, en er kwam een glimlach op zijne lippen zweven.

- Gij glimlacht? Schijnt het u dan zoo vreemd, Richard, dat er in mijne ziel een gevoel van medelijden spreekt, voor de zwakheid van eene weeze, voor de zucht eens vader, die aan den oever van het graf lijdt en weent omdat hij zijn kind hier alleen zou moeten achterlaten? En waarom zouden wij niet weldoen zooveel het in ons vermogen is? Waarom die zoete gevoelens alleen gelaten aan hen die rijk en vermogend zijn? De zending des kunstenaars is toch niet zich af te sluiten van de wereld, en het verfijnde gevoel dat de hemel in zijnen boezem stortte met eigenbaat voor zich-zelfen te bewaren. Ge glimlacht nog, Richard!... Ah! ik weet wel dat ge me voor een dweeper aanziet; dat ge in uwe ziel met mij spot, omdat ik schaduw zie waar het voor u licht is; - maar ik spreek in allen ernst: dat kind is mij door een grijsaard toevertrouwd, en ik zal dat bondgenootschap getrouw en heilig nakomen.

- Ge zult haar... beminnen! sprak Richard aarzelend.

- Beminnen!... Niet zooals de wereld haar beminnen zou.... Maar heiliger....

Er dreef, bij die woorden, een sombere wolk over Richard's voorhoofd; want in dezes hart woelde een verlangend gevoelen naar dat kind op; er was een hinderpaal, die hem in den weg stond, en van dat oogenblik af, was de gedachte aan eene zegepraal, een streelend denkbeeld voor dien lichtmis.

Het binnentreden van Angelica brak het gesprek volkomen af. Hare eenvoudige, zindelijke kleeding, gaf haar een nog gelukkiger uitzicht dan te voren. Ze bleef verlegen staan, vroeg stamelend of haar vader nog niet gekomen was, en verzocht hem nog eenige oogenblikken te mogen

wachten. Hugo moedigde haar door een welwillend woord aan, en schoof een stoel nader.

Terwijl hij de kleuren van zijn palet nam, en heer Richard allengskens naar de maan begon te wenschen, knoopte deze, over de leuning van den stoel gebogen, de samenspraak met Angelica aan.

Hij sprak haar van de bal-feesten, van de schoone kleederen der vrouwen; van den schouwburg en zijne balletten; van de wandelingen; zelfs van eenen geliefde; in één woord, van alles wat een jong meisje uit den burgerstand in eene stad najaagt om te zien en te genieten.

Voor de eerste maal sinds langen tijd vergat de *fat* gebrekkig zijne moedertaal te spreken.

Angelica antwoordde hierop, terwijl een droevige glimlach om hare lippen speelde:

- Gij bedriegt u zeker in mij, mijnheer; wij zijn maar arme menschen, en kunnen al die genietingen der wereld niet verlangen. Onze wereld is maar klein; doch heel gelukkig. Onze kleine woning, onze bloemen; de liefde tusschen vader en dochter; de dankbaarheid voor den goeden God en voor een braaf beschermer - en zij richtte hare oogen op Hugo - dat is ons feest, dat is ons geluk.

En listig, als iemand die hare gevoelens gepolst had, bleef Richard nu binnen de palen van de genieting, won meer en meer het vertrouwen der onschuldige Angelica, en toen hij haar opnieuw, in verbeelding, met Hugo op haar vaders arm leunende, de balzaal binnenleidde - toen luisterde zij aandachtiger naar zijn bekoorlijke woorden, en meer verlangend sloeg zij hare blauwe kijkers naar hem op.

Hugo glimlachte om de Vlaamsche welsprekendheid van den gedecoreerde, en niet minder om de nederige houding die hij aannam - hij, de verwaande pronker! die zich anders niet gewaardigen zou, zulk een meisje een enkelen groet te willen geven. Maar wat hem minder

beviel: dat was die vleierende taal, waardoor Richard de de zucht naar de wereld, naar de pralerij, in het hart van Angelica scheen te willen aanvuren.

Waarom de onrust brengen in dat stille en nederige leven? Waarom de kuische tooverbeelden van het huishoudelijke verdringen, om ze te doen vervangen door beelden van rijkdom en glans; door die darte sylphen van bals en feesten, meestal vreemd aan deugd, vreemd aan liefde?

Het scheen hem toe, dat Richard op dat oogenblik de booze geest was, die voor de blanke deugd zijn gouden valstrikken spande.

- Richard, sprak hij, terwijl zijne stem de onrust verraadde, Angelica's geluk ligt niet in die wereld van woeling.

- Gij zegt het wel, onderbrak een bevende stem, en Rodolf stond, met een strenge uitdrukking, op den dorpel van het *atelier*: Zijn diep gerimpeld gelaat, waarlangs eenige zilverige vlokken neêrhingen, had eene uitdrukking van achterdocht, die op den vreemdeling gericht was.

Hugo zag het en begreep dien blik.

De toon zijner stem had allen getroffen; die toon trilde als een soort verwijt door de ziel van Hugo, als eene onrust door die van Richard, en bij Angelica verdreef hij plotseling al de valsche kleuren welke de vleier haar reeds voorgetooverd had.

Het meisje was, bij het herkennen van de stem haars vaders, opgevlogen, en de grijsaard, haar in zijne armen ontvangende, knelde haar aan zijn kloppend hart.

- Ja, herhaalde hij, gij zegt het wel, heer Hugo! daarin ligt het geluk van mijn kind!... Neen, mijnheer, ging hij op strengen toon voort, zich tot Richard wendende, wie gij ook zijn moogt, toover aan mijn kind geen vreemde hersenschimmen voor, die het nooit bereiken kan. Doe dat bij uw rijke vrouwen en lichtgeloovige ongelukkigen!...

Waarom wilt gij haar ten feest doen gaan, terwijl de beelden des doods reeds voor het oog van haar ouden vader dansen?... Stoor onze rust niet; wij zijn tevreden met ons werk, waarop de hemelsche Vader gunstig nederziet....

De oude man kuste innig zijn kind.

Daar kwam weder een glimlach op Richard's lippen spelen; een traan fonkelde in de oogen van Hugo.

- Kom, Angelica, ging de oude man voort; kom, uw vader heeft rust noodig. De avond valt, en de goede God wacht ons in zijnen tempel, om Hem te bidden. Kom!...

Hij reikte zwijgend de hand aan Hugo, die dezelve driftig vastgreep, als een teeken van hernieuwd betrouwen; hij hield haar zoolang knellend vast, als de grijsaard de volgende woorden sprak.:

- Vaarwel, mijn vriend!... Vaarwel! God zal, hier of hierna, de gouden aren van zijn zegen op den goede doen regenen; maar Hij zal den oogst van den booze - en hij scheen terzijds op Richard te zien - onder zijnen hagelslag verpletteren.

Hugo gevoelde den nadruk dier woorden, welke met plechtigheid uitgesproken werden. Hij zag den blik van Rodolf op Richard branden.

Angelica kuste met vurigheid de hand van Hugo, groette flauw heer Richard, en vader en dochter gingen den trap af. Van tijd tot tijd stond de oude man stil, en zag achterdochtig rond, of hij, in de halve duisternis, de gestalte van Richard niet zag oprijzen.

Deze verliet, ingetogener dan men het zou gedacht hebben, het *atelier*, De reden hiervan kon echter, met een karakter als dat van Richard, geen heilzamen invloed zijn.

IV.

Welk een verschil, als men het *atelier* van heer Richard, of dat van Hugo ziet! Zoo arm als het laatste is, zoo sierlijk is het eerste.

Het is er half *salon* en half werkhuis. Er zijn gemakkelijke meubels, een mollige sofa, gothieke stoelen, met ongeschonden fluweel bekleed; de grond is er bedekt met tapijten, en de twee antieke tafels zijn er wezenlijke prachtmeubels.

De studiën en schetsen, hoe arm ook van gedachte, zijn ordelijk aan den muur opgehangen, en de pleisters, meest allen wellustige vrouwenbeelden, schijnen een nog weelderiger houding te krijgen in die atmosfeer, geurig gemaakt door prachtige bloemen. Niets getuigt er van wezenlijke studie; de *charge de l'atelier*, die platte fantaisie van een hedendaagschen kuustenaar, schijnt de voorliefde van den bewoner te bezitten. Ontkurkte wijnflesschen, die in een der hoeken staan, schijnen, met de cigaren-asch, de overblijfsels te zijn van het middel om den tijd te vermoorden. Zij deelen ongetwijfeld dat droevig voorrecht met eenige boeken, die op tafel liggen, en op wier titels de namen pronken van Pigault-Lebrun, Paul de Kock, *Compère Mathieu*, Alexandre Dumas, Parny, Piron en anderen.

Verder laten opgeplooid gordijnen een goed gevulde bibliotheek zien, met groot-octavo- en foliowerken en prachtig ingebonden; maar hunne letters schijnen gedoemd om nooit het licht des hemels te zien, en nog veel minder om een sprankel licht in de hersenen van hunnen eigenaar te werpen. Zij staan er als stomme getuigen, om den

vreemden bezoeker aan de studie-zucht van heer Richard te doen denken. Het is eene *parade*, even als dat kleed, hetwelk altijd op een der stoelen hangt; en waarop men het roode ordelint gestrikt heeft, om te doen zien, dat de man die er in kruipt gedecoreerd is: het eerste moet de maatstaf zijn van Richards verstand; het tweede van zijne kunstwaarde, van zijne beroemdheid - en hiertoe moesten nog eenige verlepte lauwerkransen, prijzen van akademiejaren, bijdragen.

Het ridder-orde is een heiligdom voor heer Richard (wiens naam op zijn eenvoudig dorpje eigenlijk maar 'Riekske' was; doch dien de man, naar de mode, verfranscht had). Zijn ridder-orde is, denkt hij, op zijne borst, als eene zonne, die al de menschen stekeblind slaat. Hij heeft er ook reeds menige el lint aan versleten; want Richard droeg het lint tot op zijn kamerrok toe, en zooveel kleedsels als hij in den winter over elkander aan had, zooveel dubbele vuurroode tongen blonken den toeschouwer ook in de oogen. Men zeide zelfs in de spotzieke *ateliers*, dat hij het des nachts op zijn hemd droeg, om des morgens, als er een vreemde bezoeker in zijne kamer mocht komen, hem door dat teeken, als van eerbied, op den grond te doen zakken. Hij deed nog meer, als wij de dikwijls geestige gezegden van de schilders-werkhuizen moesten nagaan; doch wij zullen voor het overige die wespden daarlaten. Enkel, wat wij zeker weten, is, dat heer Richard zich, als een echt edelman, door zijnen knecht 'Heer Ridder' liet noemen; tenminste als zijne vrienden er niet bij waren; maar meer dan eens liet deze ongelukkige bloed dat pronkende woord in hunne tegenwoordigheid ontsnappen, en dat leverde heimelijk veel stof aan de lachspieren.

Wij moeten Richard echter nader in zijn kunsten-leven leeren kennen. Het is noodig, in onze dagen van kwakzalverij en miskenning van echte kunstgevoelens, een dier

mannen te ontsluiëren, zooals er nog meer, of zoo omtrent zijn. Wij zullen hem in het kort nagaan, van dat hij, als arme en eenvoudige jongeling, kleuren begon te vermorsen, totdat wij hem, in zijnen *robe de chambre* gewikkeld, op zijnen sofa zien liggen, met eene *nonchalance* die de groote Turk benijden zou.

Richard was in den beginne een goed leerling, en zijne eerste schilderstukken beloofden voor de toekomst een goed kunstenaar. Met die aanmoediging stelde hij een historie-stuk ten toon, dat zonder iets buitengewoons te zijn, toch een aantal goede verdiensten in zich besloot - verdiensten welke de vrienden met een ongehoord talent deden vooruit komen, en die de dagbladen gunstig in aanmerking namen. Hieruit vloeide eenige bescherming van voornamen voort. Richard kreeg een nederige bestelling, en sedert dat oogenblik bezag hij zich soms geheele uren in den spiegel, of hij zich-zelve nog wel kende, en of hij daar niet plotseling zes voeten meê gegroeid was.

Daar zijn ontluikende talenten, die door de vleierij voor eeuwig bedorven worden. De onvoorzichtige meesters hebben zóó een aantal toekomende lauwerbladen voor het vaderland vernield; de vrienden der schilders hebben er een aantal onder de voeten getrapt, en - wij moeten het zeggen - de dagbladen hebben meer dan eens om het hoofd van den aankomenden kunstenaar eene aureool geplaatst, die, helaas! slechts uit zeepbelglans bestond.

Ongelukkig had Richard deze drie middelen te zamen, en ook steeg hij met zulke verbazende snelheid, dat men niet anders dacht, of hij zou weldra uit zijne hoogte op den meester nederzien.

Richard maakte zich sedertdien man naar de mode; deed zich zeer wel voor; oefende zich in muzikale uitspanningen, om te kunnen *brilleeren*; knoopte vluchtige liefdesbetrekkingen aan, en brak dezelve weder af; was een

uitmuntende danser; reed te paard als hij vijf frank te veel had, en ook al had hij ze zelfs te kort, speelde met talent schaak; werd een *intrigant* van eerste klas; deed duizenden laagheden om tot eenig doel te geraken; *blagueerde* met een ongehoorde gemakkelijkerheid; wist elken kunstenaar klein en verachtelijk, en zich zelf groot te maken; kroop uit zijne laagte, als eene slak naar de *salons* - doch wat Richard geheel vergat was door zijne studie wezenlijk kunstenaar te worden.

Het is mogelijk dat er nog kunstenaars zijn die één der kennissen van Richard bezitten, maar dat ze allen zóó krachtig in zich gegroepeerd vinden, en met zooveel talent uitvoeren - hieraan twijfelen wij.

Richard had de verdiensten niet die men hem toekende, en terwijl Hugo, dat miskend genie, in lijden en armoede treurde, steeg de ijdele nieteling opgeblazen naar de hoogte, en staarden eenige zijner makkers hem benijdend in zijne vlucht na. Hugo glimlachte, bebloeg hem en vreesde den val en de verbrijzeling.

De vrouwen zijn niet zelden gediensstige wezens voor dengene welken zij willen begunstigd zien. Richard wist het. Hij kleefde zich dus ook aan haar vast, en zou zich wel tot voetteerde aan haar rijtuig gekromd hebben. De bescherming van deze of gene gravin deed zijne schilderstukken verkoopen; hij vulde de albums der schoonen met teekeningen op, gaf er vele ten geschenke; wist zich aan voornamen personen te doen voorstellen, en dit ten nutte te maken - doch niettegenstaande dit alles, ging er een kreet van verbaasdheid op, en men vroeg overal: Waarom? toen op zekeren zomerschen dag een ordelint in het knoopsgat van heer Richard verloren viel.

De *ateliers* onderschepten weldra zijn weg. Zij vonden de eerste bron bij zekere oude *coquette* uit den rijken stand; van daar liep de weg naar de familie van een generaal, wier echtgenoot met de echtgenoot van een

anderen generaal in de hoofdstad in betrekking stond, en bij welke dikwijls de dochter van een volksvertegenwoordiger kwam; de dochter, welke Richard kende, zou er aan mama over spreken; mama zou trachten er een woord van te zeggen aan papa, die reeds een schilderstukje voor zijn kabinet als *cadeau* ontvangen had; beiden zouden er een woord over toefluisteren aan eene hofdame, en de hofdame zou deze zaak naar haar goeddunken verder voortzetten. Hoe het zij, men schiep heer Richard ridder van den lintworm.

Wij zien gaarne het ordeteeke op de borst van een kunstenaar, of van wie het ook zijn moge, als de verdiensten hetzelfde steeds meer luister bijzetten; maar hoevele mannen zijn er niet, in welken stand ook, die het bezitten zonder eigenlijk te weten waarom? Hoevelen zijn er niet, die zouden blozen voor de *intrigues*, of voor het *charlatanismus*, die voor dergelijke onderscheidingen somtijds gepleegd worden?

Richard was van dit laatste soort niet. Het blinde publiek geloofde aan zijne grootheid, en de spot of hekeling zijner gezellen beschouwde hij als nijd of afgunst. Hij gaf gaf hun verder geene reden tot beknibbeling meer; want nooit zag men nog van zijne stukken in de tentoonstellingen.

Zijn geheel leven stemde met kuiperijen overeen. Mensch zonder ziel, gevoelde hij nooit den harteklop van het medelijden, of dien der menschlievendheid; hij leefde voor zich-zelf, en de eigenbaatzuchtige spreuk: *Elk voor zich*, was voor hem de bron zijner alledaagsche wijsbegeerte.

Hoevele tranen had hij niet koud en gevoelloos op zijnen weg zien vloeien! Hoevele zuchten waren niet tot hem opgestegen, zonder dat er een weêrklank van in zijne ziel drong! Hoevele meisjes had hij met beloften begoocheld - en die bedriegerijen dacht hij lauweren te zijn! - om ze naderhand, even spoedig, met den wijn van het

zorgeloos hart te spoelen! Hoevele vrienden hadden zich van hem afgescheurd, omdat er geen enkel edel gevoel in zijn hart opwelde!

Zoo was Richard.

Op dit oogenblik rust hij, in den schemer-avond, op zijnen sofa, en het beeld van Angelica drijft hem voor den geest. Wel ruischten hem de woorden van Hugo, wel klonk hem de bevende stem van Rodolf in het oor; maar hij lachte met die bedreiging en zocht in zijnen geest den weg om dat blonde kind nogmaals te zien, en om den spot te kunnen drijven met die vaderlijke bescherming van Hugo.

De geest des kwaads en de geest des goeds stonden thans op den weg van Angelica. Zal zij den goeden van den kwaden onderscheiden? Zal zij naar de stem der wereld, of naar die der deugd en liefde luisteren?

- Angelica, dacht Hugo op dit oogenblik, gij zijt mij lief als de bron mijns levens! Mocht uwe ziel nooit door de onheilige woeling van die wereld van genietingen bezoedeld worden!

V.

Zwaar knelden Hugo de gedachten aan Angelica. Bij die denkbeelden wenschte hij goud te bezitten, en benijdde den rijke zijne weelde. Had hij geld, dan zou hij dat kind, zonder stoornis van geweten, mogen beminnen; maar nu hij arm en ongelukkig is, nu wil hij niet dat zulk lief schepsel in de armoede zou deelen, welke hem tegengrijnst.

Soms, als hij met zooveel gevoel te droomen zat, ratelde het gebroken glas, en die spottende stem scheen hem nu die van Richard te zijn, welken zijnen triomf aankondigde. Dan rees er een gevoel van gramschap in de ziel van den jongeling op; met verdubbelde kracht herinnerde hij zich de belofte aan den ouden Rodolf gedaan, en hij hernieuwde in zijn hart den eed dezelve getrouw te vervullen.

Maar indien Angelica den lichtzinnigen eens beminde; indien hare ziel, begoocheld door de stem van Richard, zich aan de zijne vastkleefde? - Dan zou hij haar waarschuwen, haar smeeken, zelfs zijne liefde bekennen - en ware dit vruchteloos, dan wilde hij, als de geest der wraak, zich aan de voetstappen van Richard kleven, en hem niettemin verpletteren, als hij een haar van dat kind durfde krenken. Dan zou hij zijne droomen van kunst en liefde laten varen, om slechts afgrijselijke denkbeelden van haat in zijnen boezem te koesteren. Maar dan ook martelde hij, wat hij lief moest hebben en beschermen!...

Zoo werd de ziel van Hugo heen en weer geslingerd. Dat lijden deed zijne wangen bleeker worden. Hij wenschte wel een glimlach te hebben voor het gevoel van liefde, maar hij was innig overtuigd dat het zich in den gewetensplicht der bescherming mengde, en aan dezen meer kracht bijzette. Hij zou dat gevoel niet verstooten, maar zooveel macht op hetzelfde behouden, dat het hem niet onrechtvaardig kon doen worden; dat het hem geen misdrijf zou doen plegen, hetwelk hij door dien beschermplicht zou willen verontschuldigen.

Hij had, voor God, eene betrekking met de wereld aangeknoopt - welnu, hij wilde die vlekkeloos daarstellen, zich weder nauwer met de menschen verzoenen, en zijnen kunstgloed opnieuw uit de volle borst doen stroomen.

Spotternij!... De aanvang van dien droom perste hem reeds weder een traan uit het oog.

Een zachte klop stoorde hem in zijne wreede onzekerheid.

Hij stond op, wischte den traan uit de oogen, schudde zijn lange lokken achteruit en ging openen.

Hij deinsde echter verschrikt terug: Angelica leunde doodsbleek en afgemat tegen den muur. Zij wierp haar betraande oogen smeekend op den schilder, en murmelde bijna onverstaanbaar: ‘Heer Hugo!’

- Angelica, wat deert u, mijn kind? stamelde hij onrustig, en ondersteunde haar.

- O... niets... heer Hugo!... Vergeef mij, dat ik u zoo doe ontstellen.

Hugo geleidde haar naar den leuningstoel en deed haar neêrzitten.

- Toch deert u iets?... Spreek, Angelica.

- Ik beef om het u te zeggen.

De tranen sprongen haar, als twee fonteinen, uit de oogen, en zij verborg het aangezicht in Hugo's handen.

De kunstenaar zette zich op de eene knie voor haar neder, lichtte haar hoofd op en trachtte haar te troosten. Een ijselijk vermoeden sneed hem door de gedachte. Richard! die naam klonk als verpletterend in zijne ziel.

- ... Ach! nokte zij, met afgebroken stem; mijn vader is ziek... wij hebben... gebrek....

Eene straal van geruststelling verlichtte het gelaat van den schilder. De moeilijke, door snikken en schaamte verkropte stem, deed zelfs op dit oogenblik geen indruk op zijn gemoed. Hij vergat eene poos de ijselijke woorden, die het meisje had uitgestameld, en eerst toen hij met aandoening haar blond hoofd tegen zijne borst geprangd had, rolden hem de woorden: ‘Ziek... gebrek!...’ opnieuw in het oor.

- Ziek! herhaalde hij. Arme Rodolf!... Gebrek! zegt gij?...

- O ja, ik zou het aan niemand bekend hebben, mijn vader wil geen troost, geene ondersteuning, tenzij van u. Ach, voor u bloos ik niet te zeggen, dat ik....

- Welnu, mijn kind, wat is er dan? vroeg Hugo onrustig.

- Dat ik... honger geleden heb.

- Honger! hervatte de jongeling bevend, en gij hebt mij dat niet vroeger gezeid; gij hebt mij niet tegenover dit spooksel gesteld, voor dat het uwe woning binnenkwam; gij hebt mij niet gedwongen, om in het zweet mijns aanschijns voor u te arbeiden!

Plotseling sprong Hugo op, en klemde zijne beide handen om zijn hoofd, terwijl de tranen als beken uit zijne oogen vloeiden. Hij meende zinneloos te worden van lijden, toen hij dacht dat hij zelve niets meer bezat. Ongelukkige! hij wilde het spooksel van den honger voor anderen afwenden, en dat stak reeds naar hem zelf zijne klauwen uit.

Angelica was, bij dien hevigen aanval, opgestaan, en had hare beide armen om den hals des jongelings geslingerd. Zij bad om vergiffenis voor het lijden dat zij hem aandeed, en riep hem toe dat zij geen honger meer had. Het arme kind dacht hem alzoo te troosten!

- Naar wien zou ik gaan, nokte zij, wanneer mijn arme vader ziek is! Naar wien anders dan naar u, die hem altijd zoo liefderijk ontvangt. Anderen zouden ons wel onderstand, wel geld geven; maar neen....

- Angelica, sprak Hugo somber, ik kan u niet helpen. Ik bezit niets.... In den naam uws vaders, weiger niet als men u hulp aanbiedt.

- Neen, ik beef voor dat geld.... Ik sidder, ik weet niet waarom, maar daar spreekt eene onrust in mijne ziel, als ik wil toestemmen, het aan te nemen. Weet ge wie het mij aanbiedt?... Een man die mij vervolgt met zijne liefde.

- Wie dan? Richard, niet waar?

- Ja... en ik ben bang voor hem.

- O, riep Hugo met luide stem, gij moet weigeren; gij moogt dat niet aanvaarden. Neen, hij zou het u niet geven zonder vergelding: eens zou hij u meer en meer

liefde tot belooning vragen.... Angelica, wees gerust! Eer mijne vingers verdord zijn, kunnen zij nog veel arbeiden: zij zullen het doen voor u, voor uw grijzen vader. Kom, laat ons hem gaan zien, Angelica.... Neem dit, ging hij voort, terwijl hij een geldstuk in hare hand legde - denk, dat uw vriend, uw broeder het u geeft....

Geen van beiden spraken op dit oogenblik meer; zij weenden. In beiden was een gevoel van schaamte; bij hem, omdat hij gegeven had; bij haar, omdat zij ontvangen had.

Het geldstuk, dat Hugo gegeven had, was het laatste dat hij bezat; hij had niets meer, tenzij eenig kopermunt. Daaraan dacht hij echter niet. Hij kon wachten; ginds - waar ziekte en gebrek heerschten - ginds kon men het niet meer!

De avond was allengs gevallen. Hugo verliet met Angelica het werkhuis, en stapte, met gebogen hoofd, door de straten der stad. Wat dacht menige kennis, die den dromer, in zijn eeuwig zwart kleed, zoo gebukt naast het nederige meisje zag voortstappen? Spotte hij misschien, en voegde hij een volkomene zinneloosheid bij die welke men hem vroeger aanwreef? Wij weten het niet.

De kunstenaar stoorde er zich echter niet aan, en bemoeide zich op dit oogenblik met de vooroordeelen der wereld niet.

In een enge steeg trad hij de woning van Rodolf binnen.

De eerste oogslag in dit verblijf boezemde hem een pijnlijk gevoel in. Er heerschte wel is waar geen klaarblijkende armoede; de bloemen waren nog wel fleurig gelijk in de dagen van voorspoed; de zindelijkheid over het weinige dat de kamer bezette had nog niets van haren glans verloren; maar er lag iets droevigs in het geheel, hetwelk het hart angstig deed kloppen.

Op de schouwlijst stond een kruisbeeld dat, door den zachten avondgloed overgoten, scheen te leven en te lijden

met het gekerm dat van tijd tot tijd van de legerstede opsteeg. Het was daar als een teeken dat de bewoners op dat beeld van lijden en hoop hun vertrouwen gevestigd hadden.

Hugo stond een oogenblik peinzende stil; Angelica eerbiedigde dat stilzwijgen.

In die gedachte richtte Hugo het oog op het bed, waar Rodolf rustte, en waarvan de gordijnen plotseling en met een driftige beweging weggeschoven werden. Het hoofd van Rodolf verscheen in de opening; het geleek eer aan een doodshoofd dan aan dat van een levend mensch. De oogen waren diep in hunne kassen gezonken, en gloeiden in die sombere holten. Er lag een trek van waanzinnigheid op het gelaat verspreid; een grijnslach, dien Hugo sidderen deed, zweefde over hetzelfde.

Angelica schoot toe, en omarmde met een klimmende bezorgdheid den ouden man. Hugo zette zich aan de sponde neder en nam een der dorre handen van den grijsaard in de zijne. Rodolf zag den schilder met een pijnlijke uitdrukking aan, en schudde twijfelachtig het hoofd.

- Vader, zeide Angelica, erkent gij heer Hugo niet meer?

De oude man richtte moeilijk het hoofd op, en zag zijne dochter smeekend aan. Hij schudde daarna opnieuw het zilverige hoofd, en liet het op de borst zakken.

- Rodolf, kent ge mij dan niet? sprak Hugo op zijne beurt; ik, de beschermer van uw kind, van uwe Angelica.

- Angelica! sprak de oude, wat heeft hij gezeid?... Kom hier, kom hier - en als een bevreesd kind verschool hij zich aan den boezem zijner dochter.

- Ach? snikte deze, vader is niet meer bij zijn verstand, heer Hugo.... Hij heeft zooveel geleden!

- Bedaar! smeekte de kunstenaar.

- Hij is daar! ging de grijze man voort, terwijl hij

achterover op zijn bed viel. Daar!... Weg, weg!... Wat wilt ge van mijn kind?... Ha! ge lacht! gij hebt geen medelijden met den armen grijzen man.... Weg!... Ik zie een boozen geest, daar - daar aan het voeteneinde.... Hij schaterlacht!... Erbarming! erbarming, kermde hij, als iemand die gepijnigd werd; spaar mij dien schaterlach!...

- Vader! weende Angelica, gij bedriegt u: het is de brave heer Hugo die u komt troosten; het is de stem van uw kind die gij hoort.

- Hugo.... Angelica.... O, ja, ik ken die namen! Het zijn namen uit mijne jeugd.... 't Is lang geleden dat ik ze hoorde.... Is er ook nog niet een woord 'kunst', dat mij eens lief was? Is er ook nog niet een 'vaderland', dat ik aanbeden heb?... Is er nog niet een waarop ik hoop, is dat niet 'God'?...

- Ja, God! sprak het meisje, het oog ten hemel gewend, die medelijden met ons zal hebben.

Daarna bedekte zij haar aangezicht met de handen, om hare tranen te verbergen. Hugo verborg de zijne niet.

Eene poos bleef de grijze man stil. Onrustiger hervatte hij:

- Ik zal optreden... lach niet... aan mij de rol van *Montigny*...⁽¹⁾ Ik beef! Hoort gij dien schaterlach niet die uit het volk opstijgt?... Voort! voort!... Ach, ik kan niet meer.... Lach maar, verbrijzel mij onder uwe voeten.... Wat zult ge winnen, na den armen worm verpletterd te hebben! Maar stil!... - en een lach kwam zijne blauwe lippen plooiën - men juicht toe.... Het regent bloemen en lauweren.... Dank, o God! ik sterf van geluk.... En toch heb ik honger....

Hugo zat met een jagend hart. Te vergeefs trachtte hij Angelica te troosten. Het arme meisje dacht niet anders,

(1) Treurspel van Klyn.

of de oude zinneloosheid was weêrgekeerd. Het waren dezelfde woorden, dezelfde smarten van voorheen.

De geschiedenis van geheel hun leven rolde, in afgebroken woorden, van Rodolfs lippen, voortdurend gemengd door het gesnik van Angelica.

Eindelijk werd de grijsaard kalmer; de rust daalde in zijn gemoed neder: zijne lippen bewogen zich niet meer; een lichte slaap daalde op zijne oogleden. Van dien oogenblik maakte Angelica gebruik om zich een oogenblik te verwijderen, en het een en ander voor den zieke en voor zichzelf te gaan koopen.

Niets stoorde de stilte dan de zachte ademhaling van den sluimerenden Rodolf.

Eindelijk ontwaakte hij.

Hij erkende den schilder, drukte hem dankbaar de hand, en lachte zijne Angelica toe.

Tot spreken was hij te zwak; maar de uitdrukking van zijn gelaat was zoo gelukkig, dat hij een zalvende straal in Hugo's borst liet dalen. Hij wenschte Angelica geluk, en zij, in een overstelpt gevoel had hem een traan van de wang gekust.

Meer dan ooit bewonderde Hugo de liefde, de ondersteuning van het meisje jegens haren vader; meer dan ooit gevoelde hij wat een hemelschen schat die grijsaard in Angelica had gevonden. Hij beminde haar des te vuriger.

Met de belofte, beiden te gedenken, verliet Hugo het vertrek. Op den dorpel keerde hij zich tot Angelica en zeide:

- Wij zijn allen arm; maar wij zullen worstelen met het noodlot. Gij hebt mij veel hoop, veel vertrouwen ingeboezemd.

Wij zijn arm! die woorden hadden Angelica tot in het diepste der ziel getroffen. Zij dacht gedurig aan hem, die misschien gebrek ging lijden voor haar en voor haren vader.

Pijnlijke gedachten woelden in hare hersenen om, en die aan Richard wrongen zich met geweld in haar jagend hart.

VI.

Op zijnen lijdensweg belde Hugo in twee woningen aan. Eerstens bij den geneesheer, waar hij een adres overhandigde, en ten tweede bij een koopman in schilderijen, dien hij uitnoodigde hem te komen bezoeken. Hij koesterde de hoop hem zijne schilderij voor een matigen prijs te kunnen verkoopen.

Met de overtuiging zijnen plicht volbracht te hebben, met de hoop op eene betere toekomst in het hart, en droomend aan eene maagd die hem meer en meer den stroom der liefde deed afdrijven, keerde Hugo naar zijne woning terug, om er een slapeloozen nacht door te brengen.

Des morgens, toen de zonne haar mild licht in zijn *atelier* schoot, zat hij reeds voor den ezel, toetste hier en daar aan zijn schilderstuk, bracht harmonie in eenige trekken, zette nieuwe kracht aan zijne lichtdeelen bij, en wierp een nieuwen gloed van betooverende kunst over zijn werk. Het was goddelijk schoon - dat werk! Het was de denkende kracht, gehuwd aan al de pracht van het koloriet. Men zou gedacht hebben dat de schilder zijn warme kleuren aan het palet van Rembrandt ontroofd had.

De dag snelde om; de koopman kwam niet. Nog een nacht van onrust; nog dagen, die in dat pijnigend gevoel

voorbijstroomden en waarin hij niets ten troost vond dan zijn gevoelige ziel te balsemen door een bezoek aan het ziekbed van Rodolf.

De armoede stond hem reeds op zijde. Zij zette zich vertrouwelijk bij hem in zijnen leuningstoel; zij begeleidde elk zijner voetstappen; zij was aan zijne zijde als hij te bedde lag, om hem bij zijn ontwaken akelig toe te grijnzen, om hem in zijne droomen te kwellen. Zij was daar - om hem weldra met achterdochtige oogen te doen nazien; om op de naden van zijn kleed te doen lezen, of hij wel betalen kon; zij was daar om hem met tegenzin elken beet, elken dronk te doen inzwelgen.

Hij nochtans hield het hoofd recht Hij vroeg niets aan zijne kennissen. Hij verborg, voor het algemeen, dat gebrek onder zijn statigen eenvoud. Hij verloor geen enkelen glimp van die betoovering, welke de kunstenaar rond zich weet te spreiden. Hij droeg zijn lijden, zonder morren, zonder klagen, zooals de man het draagt, die zich door een enkelen storm niet laat ter neder slaan.

Maar als hij alleen was, tusschen de vier muren van zijn atelier; als hij alleen was met datgene wat de stomme getuige was van zijne smart, dan gaf hij zijne ziel lucht, dan kon hij ontboezemen wat hij, voor het oog der wereld, in de mannelijke borst moest besluiten.

Na eenige dagen onrustig wachters, trad op zekeren namiddag de *brocanteur*, met de grootste onverschilligheid, met het blijkbaarste *flegme*, die men aan dergelijk slag van menschen kan toekennen, binnen.

Hij is een tamelijk zwaar persoon, wiens uiterlijk niets van den kunstenaar aanduidt, maar integendeel den materieelen mensch, den Epicurist verraadt. Zijn kleed is niet meer in de mode, zijn hoed ruw en ongeborsteld; zijn dikke en dubbele kin beweegt zich zonder hinder in den breeden halsdas en in de hooge linnen boorden.

Zijn gelaat zegt niets tot den gewonen mensch; de

kenner alleen leest in die kleine, sluwe zwarte oogen, die niet de eigenlijke kunstwaarde berekenen, maar die al te duidelijk uitcijferen waar en voor hoeveel zulk produkt zal kunnen geplaatst worden.

Als de *brocanteur* koopen wil, prijst hij niet; integendeel, als hij ziet dat uwe schilderij zijne gading niet is, dan zal hij zich eene ‘rethorijkers-bloem’ op uw werk laten ontvallen. Hij is karig in woorden, polst lang den grond waarop hij zich bevindt, zal zich dikwijls van uw werk afwenden, en in het *atelier* naar andere stukken zoeken, om daarna weêr even *flegmatisch* als te voren op het voorgestelde kunstwerk terug te komen.

Zulk een koud en berekenend man stond voor de bezielde en warm gevoelde schilderij van Hugo.

De koopman schudde eindelijk het hoofd, en liet zich een beteekenend ‘neen’ ontvallen, als sprak hij tot zichzelf.

- Hebt gij geen andere stukken? was de vraag; een *genre*-stuk. *Genre*-schildering wordt thans gewild. Uwe schilderij is schoon; maar zulke onderwerpen vallen niet in den smaak. Men wil....

- Nietigheden, niet waar? onderbrak de schilder op een bitteren toon.

De woorden van den koopman waren hem zwaar op het gemoed gevallen. Hij beefde op het denkbeeld van armoede: hij dacht aan Angelica, aan den ouden Rodolf.

- Dat juist niet, antwoordde de koele man. Men geeft de voorkeur aan een tafereel uit het dagelijksche leven....

- Het is waar, liet Hugo er op volgen, maar ook daarin vraagt men het wijsgeerige niet. Ook het huiselijk leven heeft zijne betoovering, zijne poëzie; ook daarin kan de wezenlijke kunstenaar de dramatische of gelukkige stonden weten te vatten; maar men is immers tevreden met een zielloos, met een triviaal oogenblik, uit den gang des levens gekozen: met *genre*-stukken, beroofd van alle

kunstgevoel. Vindt men bij anderen eene gedachte verscholen, of is het *type* bij het volk opgevangen, dan doet het dikwijls den weldenkende zeer aan het hart, dat men juist datgene gekozen heeft, wat onedel en jammerlijk in het volk is.

De *brocanteur* haalde medelijdend de schouders op.

- Gij zijt een speculant, mijnheer, lachte hij. Redeneeren over het verhevene der kunst is zeer schoon... in theorie; maar zij die praktischer handelen en *verkoopen* verstaan het, naar mijn inzien, veel beter.

- 't Is mogelijk! maar spreek mij dan van een ambacht dat zich geplooid heeft naar den geest, naar den smaak, naar de grillen van dezen of genen, die beweert kennissen te bezitten, omdat hij geld heeft. Spreek mij dan van eene verbastering van de kunst, welke niets gemeens meer heeft met die welke den luister der vroegere eeuwen uitmaakte.

- Noem het zooals ge het verstaat, mijnheer; wij voor ons noemen het 'kunst'.

- Welnu, was het wrevelige antwoord, in zulke kunst arbeid ik niet. Ik wil mijne denkbeelden niet verkrachten; ik wil mijn penseel voor zulk werk niet ontheiligen.

De koopman haalde opnieuw de schouders op en wreef half spottend met zijnen wijsvinger over het voorhoofd, als wilde hij zeggen: 'Het schort u in de hersenkamer, vriend.' Met een 'Welnu dan!' maakte hij zich gereed om heen te gaan.

Op dit oogenblik stond de jongeling neerslachtig met het hoofd op de jagende borst gebogen. Juist ratelde het gebroken vensterglas hem, scherper dan ooit, in het oor. Hij zag de ijselijke wezenlijkheid, akelig grijnzend, voor hem rollen. Hij voelde het gebrek, den honger, nog pijnlijker gemaakt door de tranen van de ongelukkige wezens die hij liefhad.

- Mijnheer, riep hij plotseling uit, en greep den be-

zoeker driftig bij den arm, koop mij mijn schilderstuk af. Allicht zult gij iemand vinden die er de verdiensten van erkennen zal,

- Het is te gewaagd, was het bedenkelijke antwoord; doch schilder iets in den gewonen *genre*, en wij zullen zien... of het te plaatsen is.

- Wat een bittere spotternij!

Hugo was bereid om den koopman eene bekentenis van zijne ellende te doen; hij was bereid hem te smeeken - maar het gevoel van waardigheid, waartegen hij zoolang worstelde, kreeg de overhand, en zich geweld aandoende, stiet hij elken traan, die in hem de ontsteltenis zou kunnen verraden, terug.

- Het is te gewaagd! sprak Hugo; maar geldt den naam, dien ik, hoe jong ook, reeds in het kunstgebied verwierf, voor niets?

- Uw naam, mijnheer, heeft daarvoor, vergeef het mij, nog geen waarborg genoeg.

- De voldoening van den wezenlijken kenner heeft mij dikwijls aangespoord.

- 't Is mogelijk; maar zoolang die naam niet door onze handen gegaan is, groeit denzelve maar langzaam en onbeduidend.

- Ellendige bewakers van den tempel des roems! spotte Hugo wreedaardig in zijne ziel.

- In onze handen, ging de schilderij-koopman voort, is het werk van een schilder goud waard. Wij weten het te doen klimmen in waarde; wij spreken daarvan aan onze vrienden, aan onze kennissen, aan de geheele wereld. Waar men eerst slechts zilver betaalt, daar regent het naderhand goud op eene schildering. Doch, ik herhaal het, mijnheer, daarvoor heeft uw naam nog geen waarborg genoeg.

- Gij hebt gelijk! sprak Hugo.

Pijnlijk lachend zakte hij in zijnen leuningstoel terug,

en liet het hoofd in den palm der hand rusten. Tevergeefs trachtte hij het diepe gevoel te verbergen, dat zich van hem meester maakte.

De koopman bleef echter koud en onverschillig.

Hij plaatste zich nogmaals voor de schilderij, en vroeg losweg:

- En hoeveel zoudt gij dat schilderstuk wel schatten?

Eene siddering trilde door de ledematen van den jongeling. Eene straal van hoop ging in zijn mat oog op.

- Slechts... vijfhonderd frank, was het antwoord.

De koopman zag hem verwonderd aan' en er volgde weder eene schouder-ophaling.

- Gij zegt vijfhonderd frank.

- Is het te veel? vroeg Hugo onrustig.

- Men kan zulke stukken niet plaatsen, was het eenige antwoord.

De koopman sloeg de gewaarwordingen op Hugo's aangezicht gade. Hij had sedert lang, in de houding, in de gebaren des jongelings, gelezen dat hij gebrek aan geld had.

De kunstenaar liet opnieuw het hoofd in de hand rusten, en terwijl hij met een zucht het oog van Angelica's beeld afwendde, sprak hij, zichzelf geweld aandoende:

- En wat zoudt gij er dan willen voor geven?

De koopman scheen te denken. Hij wierp nog eens zijn onderzoekenden blik op den schilder, en onbeschaamd weg gaf hij ten antwoord:

- Honderd vijftig frank.

- Mensch! schreeuwde Hugo, terwijl hij opsprong en zijne handen tot vuisten balde, wat recht hebt gij om mij te beledigen?

De oogen van den jongeling fonkelden van gramschap. Zijn gelaat werd plotseling doodsbleek.

De *brocanteur* herhaalde *flegmatisch* zijn eeuwige schouderbeweging.

- Ga heen! ging Hugo, in zijn stijgende verontwaardiging voort, en wierp de deur onstuimig open. Ga heen! Gij hebt het recht niet mij hier te komen bespotten. Verlaat dit huis, en keer er niet weder. Wat heb ik uw geld nodig - lachte hij schrikwekkend - er zijn anderen, die mijn werk met goud zullen betalen.

De koopman ging zoo onverschillig het *atelier* af, als hij er op gekomen was.

In het heengaan had hij gezeid: 'Honderd vijftig frank! Men zou er mij bijna een half dozijn voor maken.'

Hugo meende zijnen lach van den trap tot in het werkhuis te hooren.

- Hij lacht! riep hij uit; de ellendeling lacht om mijne grootspraak. Hij heeft reeds gezien, dat ik arm en rampzalig ben.... Goud voor dat schilderstuk! Hugo, waar hebt gij die groote woorden geleerd?... Goud.... God! wat een gewicht van lijden stormt op mij neder! Armoede en honger, komt, gij zijt voortaan mijne gezellen; gij zijt mijne zuster, gij zijt mijn broeder.... Komt, omhelst mij!

'Honderd vijftig frank! en dat na maanden gearbeid te hebben; maar dat is eene spotternij! Zijn er dan inderdaad menschen, die voor minder dan brood de grillen van eenige kunstverbasteraars involgen? O, ik beklaag u, ongelukkigen! die u onder de zweep der armoede voelt voortgedreven worden, en alzoo een naam verdooft, die misschien den luister van het vaderland kon geworden zijn....

Een oogenblik hield hij op, en ging meer verbitterd voort:

- Ha! zijn dat dan die droomen van roem en grootheid, welke ik mij als kind voortoverde! Dat is dan die schaterlach, die den ouden Rodolf verpletterd heeft, en die mij thans op mijne beurt, met al zijne kracht, als een ratelende donder over het hoofd rolt. Doornen, niets dan

doornen, ziedaar de kroon die mij om het hoofd geweven wordt!

Als gejaagd stapte hij het werkhuis op en neder.

- Kunst! zeide hij, met een schrikwekkenden grijnslach; kunst! ijdel woord in de wereld. Zij is geen engel van veredeling meer, die met een doel van grootheid boven de massa van het volk zweeft! Zij is eene huurlinge, die zich levert, die zich vernedert, die door het stof kruist, naar welgevallen van hem die haar eenige zilverlingen toewerpt. Spreek dan al van verheven gevoel, van grootsche ontwerping, roep dan al uwe tijdgenooten toe, dat de kunst een weêrglans moet zijn van wat de eeuwen, van wat de volken grootsch en machtig in zich bevatten! Roep dan al dat de kunst een spiegel voor het verleden moet zijn, waarin het volk zich begeestert, waarin het nieuwen moed schept, als het gebogen nederligt.... Zinneloosheid! De nazaat zal lachen, als hij de ziellooze misgewrochten ziet, die aan onze eeuw van beschaafdheid behooren.... Weg! beelden van roem, van gevoel, van goddelijke begeestering; weg! maak plaats voor de hartelooze scheppingen van onze eeuw van galvanismus!

Die woorden van wanhoop rolden op een bitteren toon van Hugo's lippen. De onttoovering bemachtigde geheel en al zijne ziel. Hij greep den beker der wanhoop vast en dronk er milde teugen uit.

- Richard, gij zegdet het wel! ging hij voort, Hugo was een zinnelooze die naar droombeelden greep en in schimmen de wezenlijkheid trachtte te zien. Gij hadt gelijk, Rodolf, grijze vriend!... Kondet gij nu hier zijn - wij zouden samen spreken over die wereld van miskenning en verguizing. Gij zoudt mijn bloedend hart vertroosten, want gij zijt rijk in ondervinding, rijk in lijden....

'O moeder, bad hij op weemoedigen toon en wendde de oogen ten hemel: Moeder! zie, uit de hemelen, uw

kind den honger te gemoet gaan; gij die dacht dat gij uwen lieveling een schat van rijkdom in het kunstenleven gingt openen. Ach, ik wraak het niet; ik mor niet voor mij; maar daar zijn wezens die ik liefheb, die, door honger bedreigd, in mijne armen eene schuilplaats zullen zoeken - en ik heb niets om hen te geven, nog geen brokje brood....

Daar kwam een klop op de deur; zij werd zacht geopend en Angelica trad binnen.

Indien de schilder er ontsteld uitzag, de dochter van Rodolf had zulks niet minder, en het was om die reden dat de kunstenaar verschrikt terugdeinsde, als vreesde hij dat zij opnieuw zijne hulp kwam inroepen. Geen groet vloeyde over beider lippen. Twee handen, die zich in elkaar knelden en, na een warmen druk, ineengekneld bleven, was de eenige betuiging die zij elkander te kennen gaven.

Op Angelica's wangen lag een lichte blos verspreid: het was een blos van schaamte.

De schilder bracht het eerst een einde aan het stilzwijgen.

- Angelica, wat is er mijn kind? Hebt ge mijne hulp noodig? Zij schudde zacht het blonde hoofd en drukte zijne hand aan hare lippen.

- Braaf kind! zuchtte hij - o, dacht hij er bij, mocht ik haar beminnen, en mocht die liefde haar gelukkig maken! - Is uw vader zieker, Angelica? sprak hij luid.

- God dank, neen! antwoordde zij. Maar, vergeef het mij....

- Zoudt gij iets van mij te verlangen hebben? vroeg de schilder, met moeite zijne onrust bedwingende.

- Ik kom een plicht volbrengen.

- Een plicht, Angelica?

- Ja, een duren plicht.... Heer Hugo, gij hebt ons eens geld geleend....

- Welnu, mijn kind.

- Ik breng het u weder.

- Een pijnlijke uitdrukking vertoonde zich op Hugo's gelaat. Het was een uitnemend fijn gevoel van schaamte, dat hem trof, omdat de aangeroeerde snaar in verband stond met zijnen kommer en zijne ellende - en echter trilde er een ander gevoel in hem, dat hem toeriep: 'Zij brengt u het leven.'

- O, weiger het niet! smeekte zij; wij hebben het thans niet noodig.

- En waar hebt gij dat geld gehaald, Angelica?

- Dat geld....

- O ja, zeg het mij; ik smeed er u om; dat benauwt mij het hart; gij weet wel dat ik u liefheb, Angelica.... Spreek.

- Ik heb het verdiend.

- Eerlijk verdiend! dat dacht ik wel.

De blos op Angelica's wangen kleurde zich sterker. Een traan zwom in hare oogen. Hugo zag het niet, want hij drukte op dit oogenblik een kuischen zoen op het voorhoofd der maagd.

Geruimen tijd bleef men zonder spreken. Hugo was opgetogen; Angelica hield haar gelaat tegen Hugo's hart verborgen, alsof iets zwaars haar terneder drukte, en zij van schaamte het hoofd niet durfde opheffen.

- Hemelsch kind! sprak de kunstenaar, met ontroerde stem, hoe weinigen gelijken u.

Na een oogenblik stilzwijgen, ging Hugo verder, altijd getrouw aan zijn stelsel, om zijnen kommer te verbergen:

- En waarom, Angelica, brengt gij het mij weder? Vreest gij niet dat het u later zal ontbreken?

- Ach, mijnheer! spreek toch zoo niet. Laat het mij zeggen: gij zijt niet rijk. Gij hebt ons misschien meer gegeven dan ge geven kondet. Word niet boos omdat ik

zoo vrij spreek; maar ben ik uwe zuster niet? en mag eene zuster de hartepijn van haren broeder niet stillen?

- Neen, neen! zeide Hugo, zich geweld aandoende, gij bedriegt u, Angelica; ik ben wel niet rijk, maar ik heb toch... genoeg om te leven.

Hij hield op; zijne stem verstikte, en tranen rolden op het blonde hoofd van Angelica neder.

- Zuster! sprak hij daarna op weemoedigen toon voort, dat woord spreekt ge zoo zoet uit, dat het mij tranen uit de oogen doet vloeien.... O ja, wees mijne zuster... kon ik u een zoeter naam geven, ik zou het doen.

Hugo weêrhield zijne woorden; de liefde die hem in de borst brandde was wel nabij zich te verraden. Hij bedwong zich, en dacht aan het troostende 'later', als er betere dagen voor hem zouden aanbreken.

Toen de dochter van Rodolf het *atelier* verliet, staarde de kunstenaar haar achterna, en zegende haar met de teederste woorden, die zelfs eene moeder zou kunnen uitvinden. Angelica was diep aangedaan.

Op de fluweelen zitting van den leuningstoel lag het zilverstuk, dat het meisje er ongemerkt had neêrgelegd. Hugo bleef het verwonderd en aarzelend aanstaren; hij haatte en beminde het tevens; hij bloosde voor hetzelve, en toch had hij het lief. Eindelijk overwon hij allen tegenzin, greep het geldstuk met beide handen vast, en bracht het in verrukking aan zijne lippen. Hij kustte het met vervoering en sprak:

- Kostbaar metaal, dat mij weêr eenige dagen van het gebrek behoeden zal; gij zijt mij nog dierbaarder nu ik weet dat het door haren arbeid is dat gij mij geschonken wordt. Arme Angelica! Zij heeft zeker gansche nachten gearbeid, hare vingers tot bloeden gewerkt, om zooveel te verdienen....

Bedrieg u niet, Hugo; indien, gij eene poos nadien, Angelica hadt hooren bidden, terwijl zij in hare woning

de knieën plooide en weende, gij zoudt zóó niet gesproken hebben. Gelukkige! dat die bede niet tot u doorklonk.

Zij bad er:

- God! ik heb hem bedrogen; ik heb hem gezegd dat het eerlijk verdiend geld was, en ach! gij weet dat mijn oog te dof is van tranen en nachtwaken, om te arbeiden. Maar, hij zou het geldstuk niet genomen hebben als ik het hem zoo niet gezegd had; hij zou armoede geleden hebben, die brave man! en slechts zijne armoede aan den hemel hebben meêgedeeld....

Zij zeide het wel, de blonde maagd! Had Hugo geweten dat het Richard was die het meisje dat geld geschonken had, hij zou liever, van honger stervend, het hoofd op de borst hebben laten neêrzakken; liever, dan hetzelve aan te nemen.

Richard had de armoede bespied, en zij, de onnoozele! had allengs den tegenzin zien verdwijnen, dien zij voor den lichtmis gevoelde. Hij sprak haar niet meer van liefde, een gevoel dat zij niet verstond, en haar daarom soms nog schrik aanjoeg; hij sprak haar van vriendschap en ondersteuning voor haren vader; hij beloofde haar een betere toekomst, verbood haar van zijne weldaden te spreken, en trachtte, door dit alles, den indruk te doen verdwijnen, dien hij zelve en ook Hugo, tegen hem, in de vlekkelooze ziel van Angelica had doen ontstaan - en zij had eindelijk, in dankbaarheid, de handen gekust die haar weldeden, om de liefde van eenen vader en van eenen weldoener.

Zij deelde hare zusterliefde tusschen hem en Richard. Beiden verdienden het wel, dacht Angelica.

VII.

Het was een Herfst-avond. De wind sneed koud, en voorspelde reeds den winter.

De bekrompenheid had Hugo niet verlaten. Zijne schilderij stond nog altijd onverkocht in zijn *atelier*. Wel waren er tentoonstellingen geweest, maar het geld, dat Hugo soms van eene *aquarelle* gekregen had, was niet kunnen gebruikt worden aan de verzending; noch om een ander stuk, meer met den heerschenden smaak overeenkomende, te vervaardigen. Daarenboven, de moed was hem ontgaan, en een kwijnende ziekte versmoorde allengs de laatste sprankels hoop in zijne borst.

Wie hem zoo gezien had, zou hem zeker moeilijk herkend hebben. Zijne wangen waren ingevallen; zijne oogen stonden mat in hun diepe holten. Zijn geheel had een uitzicht dat medelijden moest opwekken.

Hij gevoelde zich wegsterven. Het was hem soms alsof zijn leven langzaam zou heengaan, even als de bloemen in den herfst, en dat, naarmate de sneeuw de aarde zou omvatten, het doodskleed ook rond zijne lenden zou gerold worden.

De liefde tot zijn beschermkind had hij steeds heilig in zijne ziel bewaard. Hij wilde dat geheim met zich naar het graf nemen. Echter pijnigde hem dat zusterlijke gevoel, hetwelk Angelica voor Richard koesterde, als een naïef woord, een traan hetzelfde soms verried.

Zij zag het, en besloot voortaan dien naam in haar maagdelijk hart, waar zij hem, het onschuldig kind! vereerde als dien van den redder haars vaders, en van Hugo.

Angelica broeide de slang der verleiding, zonder het

te weten, in haar reine en smettelooze ziel, en deze zou zich eens in een hartstochtelijker gevoel, van liefde en wereld, ontwikkelen.

Zij vermoedde het niet!

Rodolf bemerkte de vordering der ziekte van Hugo wel; doch als hij hem op betere dagen deed hopen, of zijn kind een spoedig herstel voorspiegelde, dan kwam een bitter lachje den zieken jongeling over de lippen spelen. Angelica en Rodolf dachten dat ook hij, in zijn lijdenhoopte.

In gedachten verzonken, trad Hugo, op den avond dien wij aanduidden, door de straat waarin de woning van Richard gelegen was. Sinds het bezoek in zijn werkhuis, hij had hem niet meer ontmoet,

Er brandde helder licht in het rijke *atelier*. Zwarte schimmen - de schimmen van vrouwen en manspersonen - teekenden zich van tijd tot tijd op de witte gordijnen af.

Hugo stond stil en met den rug tegen den hoek der straat leunende, richtte hij benijdend het oog naar die vensters. Het scheen hem toe, dat van tijd tot tijd een lach uit de kamer tot hem doordrong. Afwisselend klonk er de toon van een muziek-instrument, begeleid door den zang eener vrouwe- of mannestem.

- Hij heeft gezellen en vreugde! morde de kunstenaar; hij heeft weelde, en lacht met het lijden. Vrouwen en mannen vormen zijnen praalstoet, en men verdringt zich, om hem het naaste te zijn. Heeft hij dan niet genoeg aan al die wezens, welke zich aan hem vastkleven? Moest hij dan nog pogen, mij een arm kind van de borst te scheuren, dat niet vermoedt wat haar op het einde wacht, en op wier hoofd ik den zegen des hemels blijf afsmeeken. Richard! gij hebt geene ziel; gij hebt geen geweten!

De jongman trad, hevig aangedaan, voort. Aan den hoek der straat stond hij plotseling stil. Daar zat de oude Rodolf, halfdood van koude, op eenen steen. Zijn hoofd

hing neêr, zoodat de sneeuw van zijnen baard, als een groote witte vlok, zijn geheele borst bedekte.

De verbaasdheid, die Hugo aangreep, was onbeschrijflijk, Gisteren had hij hem nog zwak in zijne woning gezien, en thans ontmoette hij hem, in den kouden herfstavond, op den hoek der straat.

- Rodolf! sprak Hugo angstig; Rodolf, wat doet gij hier?

De oude man lichtte het hoofd op.

- Richt u op, mijn oude vriend; ik zal u geleiden.

Moeilijk stond de grijsaard recht, en sprak langzaam:

- Ha! Zijt gij het, heer Hugo?

- Waarom toeft gij hier aan den hoek der straat?

- Ik kon niet verder....

- Waarom laat gij u niet vergezellen door Angelica?

- Waar ik geweest ben mocht Angelica niet komen.... Ach, mijnheer, ik heb u eens de bescherming over mijn kind afgesmeekt; zult gij die beloften houden? Zult gij een armen, grijzen man ondersteunen, nu hij lijf tegen lijf worstelen moet om zijn kind te verdedigen?

- Hoe?... Wat is er?... Lijdt uwe dochter gevaar?...

- Ja. Daar is een man, wiens blik op mijne dochter mij onrust verwekt. Ik zie de liefde allengs in haar jeugdigen boezem wortel schieten.

- En wie is hij? onderbrak Hugo driftig.

- Ziet gij ginds dat licht door die vensters schitteren?

Hebt gij in het voorbijgaan dat gelach, dat gezang, die blijde muziektoonen gehoord? Welnu....

- Richard! brulde het uit den mond des kunstenaars.

- Richard! herhaalde de oude man; Richard, die mij baldadig de deur heeft doen uitwerpen, toen ik hem genade kwam smeeken voor mijn kind....

- De lafaard!

- Gij zegt het wel. Hij heeft geene ziel, die mensch!...

- Zij bemint hem dan wel innig, dien Richard?...

- Ach, zij is jong; zij denkt hem zoo goed, zoo edel. Des nachts heb ik, in haren droom, zijnen naam van hare lippen opgevangen; des avonds schijnt het mij toe dat haar hart onstuimiger jaagt, als zij eenen voetstap hoort, dien zij denkt den zijne te zijn. Als ik haar zeg, alleen mij te beminnen, voor den korten tijd dat zij mij nog bezitten zal, en u, als ik zal gestorven zijn - dan weent zij als een kind en snikt mij toe: 'Hij is zoo goed! Wist gij eens hoe goed hij is! O neen, laat mij hem niet vergeten!...' Zij lijdt, de arme Angelica, om onze armoede. Zij is niet tevreden met het nederige lot haars vaders. Zij droomt van rijkdommen. God! en, gij weet het, ik kan haar niets geven!

- Ongelukkige!...

- Mijnheer, ik ken hem nu, die mij mijn kind ontrooven wil. Ik ben hem te gemoet getreden, en heb mijn grijs hoofd voor hem gebukt. Hij heeft gelachen als een duivel van kwaadaardigheid. Hij keerde schaterend naar zijn gezelschap terug, en stelde mij spottend aan hetzelfde ten toon. Toen ik nog langer bad, werd hij gram, en gelastte zijnen dienstknecht mij aan de deur te werpen, mij den grijzen kop, zooals hij zeide, tegen de steenen te verbrijzelen. Ach, help mij, mijnheer, en God moge het u vergelden.

- Dat zal ik, sprak Hugo driftig. Ik zal hem gaan zien, dien ellending, in het midden van zijn gelach en zijne vreugde! Wees gerust, Rodolf.

- Ik dank u, brave man! ontboezemde de grijsaard, met een ontroerde stem; op u had ik mijne hoop gebouwd.

- Kom, Rodolf, laten wij huiswaarts keeren, en slaap in vrede. Denk, dat ik een wakend oog over uw kind heb.

Hugo greep den ouden man bij den arm, en geleidde hem tot aan zijne woning. De gevoelens, die op dezen korten weg zijne ziel beroerd hadden, deden honderd plannen in zijn hoofd ontstaan.

Bij het openen der deur, toen de grijsaard naar binnen wankelde, zag hij Angelica biddend geknield zitten. Bad zij misschien om kracht, ten einde te zegepralen in den strijd tegen de verleiding?

- Ik zal u redden, schuldellooze engel! sprak Hugo, en hij verdween, zonder naar de dankbare woorden van Rodolf en van de toegesnelde Angelica te luisteren.

Met een onrustigen stap verliet Hugo de eenzame straat. Zijn hart joeg onstuimig. Zijn hoofd glooide. Kalmte bezat hij op dit oogenblik niet: echter had hij er veel noodig gehad.

Hij wendde zich recht naar het huis van Richard. Na in hetzelfde te zijn toegelaten, drong hij tot in het *atelier* door, en zijn onheilspellende gestalte, die op den dorpel verscheen, bracht plotseling verstoring in den cirkel, welke daar tegenwoordig was.

Hij was gelijk de geest des ongeluks, die in het midden van een feest, of liever in het midden van een *dolce far niente* valt.

Het opzicht van het *atelier* mocht zoo wel genoemd worden. Er heerschte een losse uitspanning, die echter wel verre was van een kunstheilgdom aan te duiden. Er waren *dandys* en *lionnes* vereenigd. Men lag er achteloos op de sofas en in de fluweelen leuning-stoelen, en men deed er - een paar dames van het Opera niet uitgezonderd - de blauwe wolken der fijnê cigaren naar de zoldering opstijgen.

De wijn kraalde er in de lange glazen, en smakelijke najaarsvruchten stonden verlokkelijk op tafel.

De lach was in dezen kring ten troon verheven; hij was er gevoed en gemengd door geestige gezegden, *bons mots*, twijfelachtige zinspelingen, *douceurs* - het verslenste hart dier vrouwen toegeworpen. Van tijd tot tijd zong men, of speelde men er de gitaar of harp, of deed Richard zijne belezenheid kennen door eenige der puntdichten, uit een

der schrijvers welke wij den lezer hebben genoemd, te *reciteeren*. In een woord, men volgde er alle luimen en invallen op een lossen en ongedwongen toon.

Dat noemde Richard een kunstcirkel!

Wanneer, geheimzinniglijk, een doodshoofd tusschen die groep gevallen ware - het had gewis niet meer verstomming teweeggebracht dan de verschijning van Hugo. De lach verdween; ieders mond zweeg; alle harten klopten angstig.

Hij zag er inderdaad schrikwekkend uit. Zijn gelaat was in al de trekken verwrongen; zijne oogen gloeiden; zijne haren hingen ordeloos neder, en dat bleeke hoofd kwam des te akeliger uit, door het zwarte toegeknopte kleed, dat de kunstenaar droeg.

Richard alleen scheen kalm te zijn. Hij stond op, en Hugo naderende, riep hij den binnengetredene op een gullen toon toe, terwijl hij hem de hand toestak:

- Wat genoeg u hier te zien, heer Hugo.

De kunstenaar deed een verontwaardigde beweging met den arm, en trok zijne hand terug.

- Ik kom niet om u de hand toe te reiken, sprak hij; ik kom u rekening vragen van uw gedrag.

- Zijt ge zinneloos! heer Hugo.

- Neen, neen! maar de verontwaardiging die in mijne ziel gloeit zou het mij maken. Zinneloos!... Ik wenschte het te zijn, dan zou ik niet gevoelen, dan zou ik niet lijden wat ik thans lijd....

- Maar, mijn vriend! onderbrak Richard.

- Noem mij met dat heilige woord niet. Ik heb geene vriendschap voor u. Ik haat u uit al de krachten mijner ziel, en ik vloek den dag, dat ik ooit, voor u, dit hemelsche woord over de lippen heb laten vloeien.

De verbaasdheid was in den kleinen kring ten toppunt gestegen. Zij, die de krachtige Vlaamsche woorden van Hugo niet verstonden, vroegen er, met den angst op het

gelaat, dezen of genen naar, en het woord ‘zinsverbijstering’ mengde zich tusschen die verklaringen.

En inderdaad, als hij het gelaat van Hugo bemerkte, als men zijn afgebrokene en koortsige woorden hoorde, kon men slechts denken dat de anders zoo kalme Hugo een razenden aanval van zinneloosheid onderging.

Richard wendde zich tot de heeren en dames, verontschuldigde zich over dat onaangenaam tooneel, en drukte uit hoe smartelijk het was, een man van zulk talent en een zijner vrienden, in dien ziekelijken toestand te moeten leeren kennen.

- Ik zal trachten, voegde hij er bij, hem van hier te verwijderen, en u een pijnlijker tooneel te sparen.

Bittere spot zweefde, bij het hooren dier woorden, over Hugo's lippen, en toen Richard hem naderde en verzocht, zich met hem in een aangrenzend vertrek te begeven, zeide hij:

- Waarom? Het zou mij genoeg doen u, voor het aanschijn van uwe gezellen, te zeggen wat mij op het hart weegt. Ha! zeg vrij dat ik zinneloos ben, heer Richard; herhaal het aan ieder die het hooren wil; maar de stem van dien zinnelooze zal er niet minder de waarheid om zeggen.

Richard beefde op die woorden. Hij dacht niet anders, of Hugo ging een zijner menige *eerlijke* feiten, uit zijn levensboek, verhalen. Dit zette hem in een pijnlijke verlegenheid. Gelukkig kregen eenige dames reeds zenuwtrekken door dit tragisch tusschen-bedrijf; er dreigden er in onmacht te vallen, en men ruimde het *atelier* naar een naburig *salon*, hetgeen echter niet belette dat elk dier teergevoelige zielen meer en meer benieuwd werd naar den eigenlijken loop van die geschiedenis.

Richard wischte een zweetdrop van de kaken, toen hij zich met Hugo alleen bevond. Hij ving op een zachten, half smeekenden toon aan:

- Maar, om 's hemels wil, heer Hugo, wat wilt gij toch van mij?

- U zeggen, dat gij een lafaard zijt, een mensch zonder ziel, zonder geweten! Dat onder uw ordeteeken het hart van een bedrieger klopt....

- Ellendeling! riep Richard driftig.

- U vragen, ging Hugo voort, of gij nog geen onschuldige wezens genoeg onder uw geld, onder uw bedrieglijke taal hebt doen vallen! Of gij weer niet rusten zult, vóór dat een arme wees, een kind waarover ik de bescherming op mij genomen heb, onder uwe huichelarij is bezweken!... Gij hebt dan geen medelijden in uwe ziel; gij hebt dan geen mededoogen voor dat arme kind, hetwelk zonder wantrouwen zijn hoofd tegen de borst eens jongelings zou laten rusten! Gij hebt dan geene tranen in uw oog gevoeld, toen die ongelukkige grijsaard u genade kwam afsmeeken voor zijne dochter.... Neen! gij hebt hem op de steenen doen werpen als een hond, zonder u te bekommeren of hij daar onder de pijnen bezweek.

Een gemaakte lach kwam uit Richard's mond.

- Om de liefde des hemels! heer Hugo; gij gaat mij toch eene *conquête* op een nietsbeduidend volksmeisje niet benijden....

- Rampzalige! onderbrak Hugo, wat durft gij eene schandvlek werpen op een kind dat zuiver is als de hemel, tenzij gij het niet bezoedeld hebt door uwen adem.... Maar, 't is waar, wat is er aan een vergeten kind gelegen, waarvan de wereld geen zucht zou hooren, al viel het verbrijzeld neêr! Wat is er dan gelegen aan het martelen van een ongelukkigen grijsaard, die thans arm en duister in de wereld voortsukkelt, en aan wie niets overschiet om lief te hebben dan zijn kind.... Lach vrij! gansch uw leven was een schaterlach, zelfs daar waar anderen aan eene doodsbaar enkel jammerden en weenden.

- Ga heen! Vertrek.... Verlaat dit huis! viel Richard hem plotseling in de rede.

- Ha! ging Hugo voort, alsof hij het gebod niet gehoord had, een kind van de burgerklas!... Maar wie was uwe moeder? die gij zelfs niet hebt gaan zien sterven. Wie was uw vader? die des avonds onder het rieten dak van den harden arbeid kwam uitrusten. Zij ook waren, gij zelfs zijt uit de burgerij, welke gij voor *nietsbeduidend* aanziet. In plaats dat gij het u tot eere zoudt rekenen uit de laagte tot de hoogte geklommen te zijn, werpt gij vol schaamte en haat een vloek op den boezem die u gelaafd heeft.... Richard! mij dunkt, ik zie het ordelint op uwe borst, bij die miskennis, vurig blozen van schaamte!

- Zwijg, zwijg! Denk niet dat ik mij in mijn eigen woning zal laten beleedigen. Vrienden!... hier... Help mij den onbeschaamde de deur uitwerpen!

Geene vrienden snelden toe.

Echter wachtte Richard hunne komst niet af, en hij was reeds op Hugo toegesprongen.

Snel als de bliksem sloeg deze de hand aan eene pistool, die op de schouwlijst lag, en hield haar opgeheven om er den aanvaller mede te slaan.

Richard deinsde terug, en bevend rolden de woorden hem uit den mond:

- De pistool is geladen!

- Ha, des te beter! klonk het antwoord, dan kan ik er u de hersens meê verbrijzelen, als het mij goeddunkt.... Zwijg en luister.... Ik gevoel mij kalmer, sinds ik dit moordtuig in de hand klem.

Hij plaatste zich voor de deur; Richard leunde wankelend tegen de tafel.

- Richard! sprak hij, op een hollen toon, gij zult medelijden hebben met Angelica. Gij zult de rust niet storen van twee wezens, die reeds meer dan te veel in de wereld geleden hebben.... Gij zult dat kind van den boezem

des vaders niet afscheuren, om het in de bedorvene wereld, in het midden der feesterijen te slingeren. Ik eisch het van u; ik gebied het....

- Gij eischt het! spotte Richard.

- Ja, zelfs met de tromp van de pistool.

Richard staarde in den gapenden loop van het wapen, en deinsde achteruit. Hij slaakte een kreet, als om zijne vrienden te verwittigen.

Maar Hugo drukte hem de tromp der pistool op de borst, en gebood hem te zwijgen.

- Welnu! stamelde Richard, ik beloof het.

- Zoo waar als er een God leeft.

- Ja, zoo waar!...

De bedrieger geloofde er niet aan.

- Ellendig mensch! sprak Hugo, die u met het wapen op de borst eenen plicht laat opleggen die de eerste kreet van het geweten zijn moet. Maar, ik herhaal het nog, gij hebt geen gevoel, en hij die dat ordelint op uwe borst strikte, heeft het er op gespeld om uw slangenhart te maskeren. Neen, gij onteert dat zinnebeeld van onderscheiding, als mensch, als burger; en als kunstenaar hebt gij het nooit verdiend.

Met een geweldigen ruk scheurde Hugo het ordelint van Richard's borst, en smeed het hem in het aangezicht.

De lafaard was bleek als een doode, en dreigde te vallen. Hij wilde om hulp roepen; maar de dreigende houding van Hugo hield zijn mond wel tot een geluid geopend, maar deed er elken toon verstommen.

- Ik heb u niet behandeld als een man van eer, omdat gij er geen zijt; omdat gij geen blik verdiendet, gij, de gunsteling der fortun! van dat arme meisje, van dien edelen grijsaard. Het ongeluk, dat zich aan hunne voetstappen kleeft, had u beiden moeten doen eerbiedigen.

- Ik heb hun wel gedaan, Hugo! sprak de gesmoorde stem van Richard.

- Gij hebt hun wel gedaan! herhaalde Hugo op spottenden toon.

- Zij was arm.... Ik gaf haar geld!

Dat woord viel als een donderslag op den kunstenaar neêr.

- Geld! morde hij, en smeed de pistool weg. Geld!...

Eene lichtstraal schoot voor Hugo op. Ziedaar dan de bron, waar Angelica dat geld putte, hetgeen hij dacht dat zij met haren arbeid verdiend had. Ziedaar dan de bron dier liefde, welke zij den rijkaard toedroeg!

- Mensch! riep de kunstenaar, en zijne twee handen klampten zich in Richards borst, ten welken prijze hebt gij haar dat goud gegeven. Ten prijze der liefde?

- Neen! neen! was het antwoord.

- Wat dan?

- Ten prijze der liefdadigheid.

- Is het waarheid?

- Ik zweer het u, Hugo.

- God behoede u voor mijne wraak! Denk, dat ik steeds over die twee wezens waken zal, tegen u.

Bij deze woorden liet Hugo, wiens overspanning hem geen meester van zijnen drift liet, den bedrieger los, en hij stapte naar de deur. Alvorens te verdwijnen, wendde hij zich om, en riep hem nogmaals toe:

- Ik heb het u gezegd!

Op het laatste hevige tooneel waren eindelijk een paar vrienden, uit het naburige *salon*, toegesnel. Zij kwamen nog tijdig genoeg om het bleekende en dreigende gelaat van Hugo op den dorpel te zien verdwijnen. Richard vonden zij in een diep geschokten toestand. Hij sprak weinig over het gebeurde, en beloofde het in kalmer oogenblikken te zullen doen kennen.

In de straat gekomen, koelde de nachtwind de brandende slapen van Hugo's hoofd. Zijne kalmte keerde allengs terug. Hij doorliep in zich-zelve dat korte, maar hevige

tooneel, en toen hem de gedachte aan het geld te binnen kwam, sloeg hij zich als een wanhopige op het voorhoofd.

Had hij het niet als een heiligdom aan zijne lippen geprangd? Had hij geen brood van dat geld geëten? Was het dus de hand van dien lafaard niet, die hem het leven gegeven had; die hem bevrijd had van honger te sterven?

En terwijl de wanhoop zijne ziel doorgriefde, terwijl de minnenijd zijn vergif in zijn hart stortte, zat Angelica bij het lamplicht te arbeiden, hoewel haar vader het geledene reeds in den slaap vergat.

De grijsaard had haar niets van het gebeurde gezegd; hij wilde haar de smarte sparen - en daarom zat zij zoo ongestoord aan een zoete toekomst te droomen, waarin zij Hugo, Rodolf, Richard, als de gelukkigen, rond de gelukkige Angelica geschaard zag.

Soms hield de hand, die het kleed eener rijke dame vervaardigde, stil; dan bleef haar oog op de glimmende stof zien, en zij verbeeldde zich dat zij in den stroom der feesten, in zulk gewaad, de helder verlichte zalen doorzweefde. Zij was dien Richard, voor de zoete beelden, wel dankbaar!

Had hij daarenboven niet goedwillig het geld in hare hand doen regenen, toen Hugo, toen haar vader gebrek leden, terwijl zij niets kon verdienen? Was er iets gerechtvaardigd van dat gevoel van vrees, dat zij eerst voor hem gekoesterd had; of van den afkeer, dien men haar had trachten in te boezemen? - Niets van dat alles was waarheid geweest.

Arm kind! vrees den droom, die u betoovert. De liefdadigheid zal huichelarij worden; de feesten zullen uwe dood zijn. Gij kent de wereld niet, Angelica! Zij is schoon, gelijk zij aan de hand des Scheppers ontviel; maar zij is valsch en bedrieglijk, in wat de driften der menschen er hebben aan hervormd. Ruil uw nederig werklampje niet

tegen de luchters der balzalen; verwissel uw nederig kleed niet tegen het kleed der nachtfeesten! Behoud uwe woning, uwe liefde, en luister niet naar de bedrieglijke stem, die u van de borst uws vaders lokken zal; of wilt gij, ongelukkig kind! in feestkleederen, zijn lijk aan uw wroegend hart prangen?

Vergeefs! zij droomt voort, al gevoelt zij dan ook dat zij meer en meer van de vaderliefde wordt weggeslingerd.

VIII.

Lijden - alleen lijden, dat was het pijnlijke lot van Hugo. De gedachte dat hij, die fiere ziel! het brood had moeten eten, door hem, die al zijn geluk vernietigd had - die gedachte was geruimen tijd eene slang, welke zich om zijn hart kronkelde, en het dag en nacht pijnigde.

Angelica had bekend dat zij Richard's aanbod uit liefde tot hem, uit liefde tot haren vader had aangenomen. - 'Ach, gij weet het wel, had zij snikkend gezegd, dat wij geene menschen zijn die van de aalmoes leven; maar als de honger komt, Hugo... hij is zoo wreed, de honger!... Zou ik het voor God hebben kunnen verantwoorden, indien ik geweigerd hadde?'

Hugo had het haar eindelijk vergeven, en zich getroost met het denkbeeld dat Angelica Richard slechts zusterliefde had toegewijd; en nu, sedert eenigen tijd, Richard des avonds zich niet meer op haren weg bevond, scheen het

meisje kalmer worden, en Hugo dacht allengs, zelfs dat zusterlijk te zien slijten.

Hoe bedroog hij zich! De liefde ontwikkelde zich in Angelica's boezem; maar zij verborg dat gevoel. Zij verhaalde het slechts aan de eenzaamheid, waar zij zich het beeld van Richard voortooverde; zij mengde zijn naam in het gebed dat zij ten hemel stuurde, en zoo zoet was dat eerste gevoel, dat het alle liefde in haar hart te boven steeg.

Hugo's kwijnende ziekte nam allengs meer toe. Hij had de kamer, die hij betrok, verlaten, omdat hij de huur van dezelve niet kon blijven betalen, en zijne hand en zijn geest te ontmoedigd waren, om zelfs eenige *aquarellen*, voor de albums der rijke dames, te maken. Hij woonde alleen op zijn *atelier*. Daar stond zijn bed, daar was zijne tafel; daar bracht hem Angelica het weinige eten dat hij kon gebruiken.

Als hij zich zoo liefderijk door het meisje zag ondersteunen en hulp toebrengen, had hij soms het leven, dat hem ontvluchtte, aan den hemel afgesmeekt, in de hoop dat het hem voortaan meer geluk en liefde zou aanbrengen. Doch Hugo kende de schrikkelijke wezenlijkheid; de begoocheling was vruchteloos.

Niemand, tenzij Angelica en Rodolf, bekommerden zich om den kunstenaar, en sprak de oude man van in een gasthuis zijne herstelling te gaan bekomen, dan schudde de schilder, smartelijk lachend, het hoofd.

- Zij hopen op herstelling! sprak hij, als hij alleen was; die goede menschen! Zij zien dan niet, dat mijn levensdraad breken zal; of neen, zij willen het niet zien. Dwazen! zij willen mij het leven voorspiegelen, en de dood houdt reeds haar koude lippen op mijn voorhoofd gekleefd.... Sterven! zoo jong reeds! in den bloei van het leven.... Alleen en verlaten sterven.... Het is toch verschrikkelijk!

‘Hugo, waar zijn uwe droomen van geluk en roem? Herinnert gij u, dat gij, als hoopvol kind, het eenzame dorp verliet, arm aan geld, maar rijk aan moed? Herinnert gij u de jongelings-mijmering, toen voor u die wereld en haar blauwe hemel, in het oog eener vrouwe lag; toen een zucht, een lach, gansch uwe ziel vervulde, en gij, in uwe toekomst, al die lieflijke gestalten versmolt? Hoort gij uwen naam nog van de lippen fluisteren, zoeter dan de trilling van eenen harpe-toon? Hoort gij die spijtige woorden nog herhalen, als gij de feestkransen niet kwaamt schikken; als men van verre, door het vensterke van uw nederig kamerke, het licht der studie-lamp zag schitteren: voor allen eene stem van glorie, in den donkeren hemel der toekomst? Liefde tot de kunst, liefde tot alles wat u omringde: uw gansche ziele was liefde!

‘Droomen!... Ik lig thans afgemat en verdord op een armoedige legerstede, en de zucht, die uit mijn verteerde borst opstijgt, wordt niet gehoord in die wereld van woeling. O, wie gij ook zijn moogt, geloof niet aan de dichterlijke droomen! De onttoovering is wreed. Droomen zijn als geraamten, die in het bloemenkleed voor onze verbeelding dansen, en die nakend zijn, als de wind van het najaar de bloemen verstuiven doet....’

De avond daalde neêr. Het *atelier* was koud. De sneeuw viel langs het glas van het venster. Hugo lag, zwakker dan ooit, te bed, en hield het oog op zijn afgewerkt schilderstuk gericht, waar het beeld van Angelica hem als naar een beter vaderland wenkte.

- Ja, sprak hij, naar een beter vaderland! En toch het tegenwoordige had ook eene straal van geluk kunnen bevatten, hadde ik de volheid mijner liefde voor haar mogen uitstorten, en ware zij nog niet te schuldeloos om dit te begrijpen. Eens, als ik zal gestorven zijn, zal zij misschien mijne woorden, mijnen blik, een dier diepe zuchten herinneren, en zeggen: ‘Hij beminde mij.’

Het hoofd zacht nedergebogen, bleef hij dat beeld aanschouwen, totdat een zalvende slaap zijne oogleden overstroomde, en hij een zachte rust genoot.

Hij sliep geruimen tijd, en bij het flauwe lamplicht, hetwelk, in die sombere kamer, een graflicht scheen, was zijn bleek ingevallen wezen gelijk aan dat van eenen doode.

Een holle stem, die uit de schaduw opging en 'Hugo! Hugo!' riep, maakte hem plotseling wakker.

- Wie roept mij? stamelde de zieke.

- Ik... Rodolf!

- Gij! kom hier, mijn vriend.

De grijsaard wankelde nader, en ondersteunde zich aan de voorwerpen, die zijne hand ontmoette.

- Hugo! Gij slaapt! en ik, ik dwaal rond ter bescherming van mijn kind.

- Ik slaap; ja, maar het is de slaap des doods.

- Sta op, heer Hugo, indien gij mijn kind liefhebt....

- Angelica!...

- Weet gij waar zij is?

- Neen, Rodolf, ik weet het niet.

- Hoort gij soms de tonen van de muziek tot in dit verblijf dringen?

- Neen!... Ja!... Stil!... Ik hoor ze flauw.

- Welnu, Hugo, het is een dansfeest.

- En zij?

- Zij is daar! Zij heeft het gesmeek van haren grijzen vader niet gehoord. Zij heeft zich, terwijl ik sliep, in den stroom der verleiding gaan werpen. Richt u op, Hugo, en ruk mijn dwalend kind uit de armen van Richard!

- Richard! klonk het lang en verschrikkelijk uit Hugo's mond; eedbreker! God zal u straffen!

- Sta op, kermde Rodolf, ik smeeek het u.

- Ik kan niet meer; ik ben te ziek. God alleen kan haar bewaren.

- Arme Hugo!

- Beklaag mij niet, Rodolf! beklag uw kind. Wij waren niet sterk genoeg om haar te beschermen; noch de grijsaard, met zilverige haren; noch dien, welke zes-en-twintig jaren telt. De booze was machtiger dan wij; haar spotlach verplettert ons beiden aan den boord van het graf. Hij is groot en machtig, die haar kan weêrstaan; de zwakkeren, zij, die minder volmaakt mensch zijn, plooiën en breken als riet voor hem.

- Het is waar! Maar heb nog moed om te worstelen.... Geef mij mijn kind weder!

- Ik kan niet; ik heb geen kracht meer.

De grijsaard stond te snikken, en bedekte het aangezicht met beide handen. De heimelijke verwijdering van Angelica, het ontwerp dat zij zoo diep had verborgen gehouden, riepen hem toe dat zij zich op eene helling bevond waaronder een eeuwige afgrond lag.

- Hugo, bad hij weder, hebt gij nog niet een weinig kracht?

- Neen, antwoordde een doffe stem.

- Ongelukkige! God moge u genadig zijn.

- Ook u, Rodolf, en ook haar die ik liefheb. God!... Ziedaar alles wat ons overblijft.

- Toch moet ik haar uit die woeling scheuren!

- Ga, ik smEEK het u.

- Misschien zal er wel een dier menschen zijn, die mij uit medelijden eene kaart zal toewerpen. Ik zal gaan, en anders op den dorpel, in sneeuw en koude, mijn kind afwachten, totdat de morgen aanbreekt. Vaarwel, Hugo! God zij met u.

- Vaarwel.

De grijsaard drukte, aangedaan, de hand van den zieke, en allengs verwijderde zich de voetstap van Rodolf.

De stilte heerschte in het arme vertrek. De dood zweeft in hetzelfde rond.

Rodolf zat middelerwijl op den dorpel van dat groote

gebouw, waar Angelica zich in den stroom van het genot had gestort. Hij bibberde, onder de vlokken sneeuw, of onder de koude windvlaag. Die nacht kon zijne dood zijn. Was hij niet pas uit een zware ziekte opgestaan? Niemand ontfermde zich over den smeekenden grijsaard. Hij hoorde de blijde tonen der muziek, het gedruisch der dansers en danseressen, en dacht, in die mengeling, de stem van zijn kind te hooren.

Hugo leed veel. Zijn zwak oor kon, wel is waar, de wezenlijke tonen niet opvangen, die uit de nabijgelegen balzaal opstegen; maar zijn zieke inbeelding schiep dezelve, en een fantastisch orkest ratelde in zijn oor. Hij hoorde, hij zag, als ware hij aanwezig geweest.

- Dans, Angelica! Dans, terwijl ik sterf! sprak hij. Hebt gij dan geene genade, geen gevoelen meer voor den armen Hugo? Ik had gehoopt op uwen troost aan mijn sterfbed; op uwe tranen aan mijn graf, en gij danst er voorbij, met den lach op de wangen; met het geluk in het zwoegend hart. Ik vergeef het u, kind der liefde, al komt op mijn doodsbed een bloedige slag mij treffen!

Hugo gevoelde dat hij allengs stierf.

Alleen sterven in dat akelige verblijf; geen woord, geen handdruk, geen afscheid alvorens den geest te geven; niemand om hem toe te spreken! Sterven, alsof hij een gevloekte op de aarde geweest was - dat is schrikkelijk!

Dikwijls luisterde hij of eenig gedruisch niet iemand op den hobbeligen zoldertrap aankondigde; maar wie zou er komen! Wie zou er, in het holste van den nacht, den kunstenaar gedenken!

Hij wilde echter deze aarde niet verlaten zonder een groet te brengen aan haar die hem dierbaar was. Hij poogde zich op te richten. Dikwijls viel hij neder, even dikwijls richtte zijn lichaam, met gesteen, zich overeind, tot eindelijk zijn bleeke hand de pen greep en leunend op de tafel, bij zijn bed geschoven, op een stuk papier schreef:

‘Ik sterf, en uwe feestmuziek is mijne lijkvaart. Vaarwel - wees gelukkig op aarde, en behoud mijn afgewerkt schilderstuk ter herinnering aan hem die u liefhad; bewaar het tot zolang dat het gebrek u naderen zal. Denk soms aan mij, Angelica; den doode beminnen is somtijds zoet.

Vaarwel, Rodolf, mijn oude vriend; ik wacht u ginds, in dat ongekende leven, waar men zegt dat geene onrechtvaardigheid, geen spotlach met de deugd meer is.... Dat is mijne hoop!...

Ga gij alleen met Angelica achter mijn lijk. Vrienden ken ik niet; de wereld heeft ze mij ontnomen.... Eén gebed, één zucht, in naam van den God van liefde, één enkele traan, Angelica, op mijn vergetene assche.’

De pen ontsnapte aan zijne hand, en de stuiptrekking des doods wierp hem terug op zijn legerstede.

Dan hoorde men beurtelings, in de duistere bedstede, zijn gesteen, zijn zucht, of de gebroken namen, die de stervende scheen ter hulp te roepen.

- Dorst! sprak hij... een weinig water!... Niemand!... God! erbarming... heb genade met mij!... Angelica... ik heb u nog lief.... Moeder!... Ik kom!

Een flauw gejammer, een pijnlijke kreet, een gebed tot God - en alles werd akelig stil - stil, gelijk in een graf!

De nachtlamp wierp een doodschen schijn op het lijk van Hugo....

Des morgens kwam Rodolf in het *atelier*. Hij wilde den schilder den troost komen brengen dat zijn eenig kind te huis was, dat zij zich schreiend aan zijne voeten had geworpen, en met berouw in het harte, zich van Richard, in het midden van het feest, had losgerukt, om niemand hare liefde meer te geven dan haren vader en Hugo.

Het was te laat; hij vond het koude lijk op het arme leger uitgestrekt.

- Dood! riep hij uit; gestorven! alleen, zonder troost; gestorven door de marteling welke ik hem kwam aandoen, in liefde tot mijn kind. Hugo! edelmoedige ziel, die mij thans van uit den hemel in uw armoedig vertrek ziet, vergeef het den armen grijsaard, als hij schuldig was aan uwen dood. Wat moet gij veel geleden hebben in dien akeligen nacht! Mij dunkt, dat deze muren uw gebrokene en jammerlijke kreten nog herhalen.... God des hemels! Gij hadt dan geene erbarming met den armen jongeling!

Rodolf weende.

- Rust, kind des ongeluks! nokte hij; uw grijze vriend zal u weldra volgen....

Het oog van den ouden man viel op de wanordelijke tafel, en bemerkte het schrift. Hij las hetzelfde, en stamelde daarna ontroerd:

- Angelica!... wat hebt gij veel te boeten voor dien ongelukkigen nacht!

Aan de keerzijde van het papier stonden eenige regelen, die misschien weinige dagen vroeger in een wanhopig oogenblik geschreven waren. De grijsaard las er:

Zang des doods.

‘Ruk aan, verlossende dood! Kom, bevrijd mij van het lijden! Ruk aan, en sleep mij in uw doodsgewaad naar den kouden schoot der aarde. Ik heb genoeg geleefd; ik ben genoeg ontgoocheld. In uw beenderig hoofd, in uw dorre vingers alleen, vind ik werkelijkheid.

Kom, mijne ziel haakt naar dat andere leven, naar dit licht dat den troon des Eeuwigen omringt. Ik sidder niet op uw naderen! De goddelooze alleen voelt dat hij heeft op uw kloppen. Ik staar u aan, kalm en verlangend, gelijk de geliefde zijne bruid.

Wat ik liefheb is gestorven; wat ik hoopte is vergaan; waar ik op bouwde heeft gewankeld en is in puin gestort,

en ik heb vruchteloos tegen den schaterlach der wereld gevochten. Ik val neder en roep u toe, o wereld: “Kom uw slachtoffer thans met bloemen kronen!”

Liefde, zij is als een goochelspel van het oogenblik; kunst, ligt in boeien geklonken; roem, is een dwaallicht dat den reiziger vaak naar den dood geleidt; vaderlandsliefde, is het ratelende goud. - Vloek over allen die deze geheiligde woorden onder de voeten hebben getreden.

Neem mij op, draag nu mijn lijk op uwe schouderen. Gedenk nu, aan het opene graf, dat ik kunstgevoel en verdienste had! Herhaal het in uwe lijkredenen! Werp lauweren op die doods-kist.... Spotternij! ik heb honger en gebrek geleden in het leven, en men is mij met minachting voorbijgestapt.

Neen, kom met uw marmer mijn graf niet bedekken. Die rijkdom liegt! Ofwel schrijf op dat kostbare gesteente, met vergulde letteren, rijk en prachtig, schrijf er dan op: “*Hier ligt een kunstenaar; hij leed honger.*”

Roem mijn naam; in den kouden schoot der aarde hoort men uwe stem niet meer! En toch spreekt die stemme meestal waarheid. Men wordt rechtvaardig over den doode, omdat men den levende niet meer te vreezen heeft.

Kom, dood! kom, omhels uw offer in dit verblijf van ellende; kom, gij alleen, met uw beenderig hoofd, met uw dorre vingers, gij alleen liegt niet! Wat met u en na u komt is werkelijkheid....’

- Wreede ontgoocheling van dit leven! sprak Rodolf. Hugo! gij zijt de ruste en het leven ingegaan.

Hij drukte een kus op het koude voorhoofd, en verliet, diep ontroerd, het *atelier*.

IX.

Waarom zouden wij de smart in het huis van Rodolf afmalen? Wij zouden koel zijn, in de warmste bewoordingen zelfs, welke ons uit de pen kunnen vloeien.

Twee dagen daarna had de begrafenis plaats. Weinige menschen, weinige kennissen, waren met den dood van Hugo bekend, en slechts eenigen hadden zooveel geld bijeengebracht, om hem een nederige begrafenis te bezorgen. Een kleine groep, die Hugo's laatsten wil niet kende, ging achter de lijkbaar, en onder dezen zag men den ouden Rodolf, leunend op Angelica, voortwaggelen.

De armoede, die de kunstenaar onderstaan had, was geen raadsel meer: ieders mond berstte los in eene klacht, en men was verwonderd, dat hij zich niet tot hen gewend had om ondersteund en geholpen te worden.

De onbeschaamde Richard zelf bevond zich onder de menigte, en voor den eersten keer zijns levens sprak er eene stem uit dat graf, die hem eene nooit gekende wroeging gaf. Hij was voor iets in het verpletteren van dat ontluikend genie geweest.

Inderdaad, men sprak lijkredenen uit over het open graf. Maar rechtvaardigheid aan hen, die het lijk naar het kerkhof gevolgd hadden! Zij weenden niet uit huichelarij; zij weenden uit den grond hunner ziel.

Rodolf en Angelica stonden dicht aan den grafkuil, en toen men het schreiende meisje van denzelve wilde verwijderen, zeide de oude vader:

- Laat haar, mijnheeren; zij verliest zooveel aan den doode, en hij zal niet te vergeefs, in den naam Gods, hare tranen op zijnen grafkuil gevraagd hebben.

Lang toen reeds de menigte was uiteengegaan stonden Rodolf en Angelica nog aan dat graf. Elke schup aarde, die de doodgraver op de kist vallen liet, was een doffe kreet: 'Vergeet mij niet.'

Zij keerden terug.

De droom van Angelica was uit; de nasmaak was bitter. Slechts het denkbeeld, dat zij niet vrijwillig den doorn in dat lijdende hart gestooten had, bracht zalving aan de bloedende wonde.

De schilderij van Hugo sierde het nederige vertrek, en een krans van immortellen bekroonde dezelve. Dat was voortaan hare liefde, hare zaligheid!

Vele jaren stroomden henen, en niets verminderde de herinnering. De smart, die zachtjes gestild werd, ging over in een dankbaar gevoel voor den doode, terwijl de wereld reeds zijn naam vergeten had. Het vaderland had geene plaats voor dien naam.

De werkzaamheid bracht in het huis van Rodolf een nederig bestaan; doch als soms het gebrek aan de deur klopte, zagen beiden met een angstigen blik op de schilderij, uit vrees dat die trouwe gezelschap hen zou moeten verlaten.

Dat gevreesde oogenblik moest toch komen!

Na lang dralen, trad Rodolf op zekeren dag met een vreemdeling het vertrek binnen. De schilderij werd in het helder daglicht geplaatst en de rijke kunstliefhebber mocht haar op zijn gemak bewonderen. Een kreet van verbazing ontsnapte aan zijne borst, en Rodolf bij de hand grijpende, riep hij hem toe:

- Noem de som, en de schilderij is de mijne. Maar zie, ging de edele man bewonderend voort, de verhevene gedachte welke in dat werk doorstraalt! Welke kracht van koloriet! Wat effect, dat men te vergeefs in eenigen

modernen meester zoeken zou!... En gij zegt, dat hij miskend, en in ellende gestorven is, die schilder?

- Ja, mijnheer, zeide Rodolf, met tranen in de oogen.

- Miskend genie, sprak de kenner, uw vaderland weigert u eene plaats; de vreemdeling zal u in zijn Walhalla opnemen.... Ik wil u niet bedriegen, ging hij voort, zich tot Rodolf wendende; dat schilderstuk heeft een aanzienlijke waarde; ik betaal het u met zesduizend gulden.

Dat gezegde ontzette den grijsaard. Hij zag den vreemdeling strak in het aangezicht, als geloofde hij hem niet.

- Zooveel! riep hij uit - Hugo! wreek het ons niet, dat wij de vruchten van uw werk inzamelen.... Het gebrek dwingt.... de honger prest! Edele ziel!... tot na den dood beschermt gij mijn kind en den grijzen Rodolf....

Op dit oogenblik brak het gesnik van Angelica de woorden af; zij hield weenend de handen voor het aangezicht.

- Wie is dat meisje? vroeg de vreemdeling.

- Mijne dochter, antwoordde de oude man, die te laat de liefderijke ziel van den edelen kunstenaar begrepen heeft. Zij weent, omdat wij de herinnering aan hem moeten afstaan.

- Zij trooste zich; een ander doek zal haar den dierbare doen gedenken.

Het geld en het papier dekten de tafel. Toen de vreemdeling zijn kostbaren schat meêdroeg. om in het buitenland den naam van Hugo te doen huldigen, schoot Angelica nader, kuste met aandoening het schilderwerk, en de wonde, die sinds eenige jaren langzaam heelde, berstte weder open, en loste zich in heete tranen op.

Een trouwe kopij, die het oog van een kenner zelf zou bedrogen hebben, hing weldra op de plaats waar het origineele gehangen had.

De oude Rodolf deed een marmer op het graf plaatsen,

waarop hij, in gouden letteren, de schrikkelijke woorden uit den *Zang des Doods* deed graveeren:

Hier rust een kunstenaar; hij leed honger.

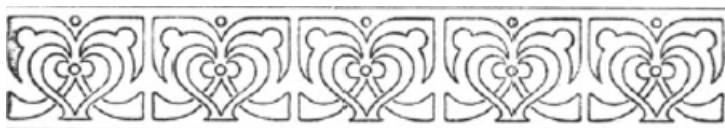
Terwijl hij dit werk verrichtte, trad er een man langs het graf, diep in zijn versleten hoed gedoken, en zijn kleed zorgvuldig toegeknoopt, echter zoo zorgvuldig niet, of men zag een punt van een ordelint. Hij zag er arm en ellendig uit; zijn gelaat was verouderd en ingevallen. Hij had iets van een doorgetobt speler. Een oogenblik stond hij stil, en stapte daarna haastig verder. Rodolf herkende hem niet.

Wie is hij?

Richard - die, vóór zijn tijd versleten, niet meer gewild wordt in die plaatsen, waar hij vroeger schitterde; die, ontmaskerd, verstooten wordt van de wereld, welke hem vroeger begoochelde; die, zonder kunst- of menschenwaarde, niets overhoudt dat hem voor een nog dieper val kan behoeden. Hij is zoo laag gevallen, dat hij in den drank zijne wroeging vergeten wil.

De straatjongens spotten met zijne armoede, en dansen lachend om den dronken ongelukkige. Hij ondergaat zijne straf in dit leven, voor het aanschijn der wereld, ter vergelding van al die reeksen misdaden, welke wij zelfs niet hebben willen optellen.

Ook over hem davert den spotlach!

De arme Casper.

‘Wat heerlijke avond! Wat kalme natuur! Hoe prachtig is die verdeeling van licht en bruin over dat landschap! Hoe schilderachtig die warme gloed der zonne naast die koude en scherpe schaduw!’

Zoo sprak, in vervoering, de landschapschilder Adolf *** en, zijne portefeuille met schetsen latende neêrglijden, het hoofd met de hand ondersteunende, verzadigde hij zich in het zien van het milde en schoone landschap.

En het was inderdaad schoon. Het Westen was nog ontvlamd, en gaf eene rozentint aan de oppervlakte, welke zich voor ons uitspreidde. Links zag men een effene stille heide; rechts akkers met groen en vruchten overdekt, tusschen welke eene beek kronkelend hare golfjes voortzond.

De avondlucht was koel en gebalsemd door de kruiden, de planten en de bloemen, die rondom onze voeten groeiden, of, als een groen bekleedsel, tegen den bemosden stam van den eik, waaronder wij zaten, opgroeiden. Voor ons dreven kalm de blanke zwanen van *Rusthof*, en in

het lommerige heester-groen sloeg de nachtegaal onvermoeid zijne tonen.

Het was een dier avonden, dat het hart teeder is, dat een woord, een avondgroet, een zilverige klokketoon, den gevoeligen mensch in droomerij brengt. Ik heb nooit een kalmen avond gezien, of ik heb gedweept, soms beginnende met de zandkorrel der aarde, en eindigende met het onbegrijpelijke wezen, dat wij God noemen.

Op den oever van den vijver zat een blond meisje, wier lokken lichtelijk bewogen werden, en wier strak oog op den waterspiegel, de rimpels, die de zwanen er maakten, scheen gade te slaan; maar hare gedachte was elders, en er galmden op dat oogenblik misschien klagender zangen door de ziel, dan de zangen van Sapho. De avond schiep herinneringen van liefde en afscheid in haar hart, die zij mij door een traan in het gevoelige oog verried.

Soms stoorde achter ons de *roulade* eener romance de stilte, en een vroolijk bruin-gelokt meisje (de zuster der blonde) bewoog zich op den oever, of boog zich, als een onvoorzichtige Orphelia, over het water heen, om de bloemen te grijpen, welke hare witte kelken op de blauwe vlakte uitspreidden, en deze in een krans samen te vlechten. Hare levendigheid was als de benijdster van de stille rust van het landschap. Zij had geene zorgen, geene gebrokene liefde; zij, in den eersten gloed des levens, omringd door het geluk, had nog de onbezorgdheid der jeugd. Van tijd tot tijd wierp zij lachend eene bloem naar het hoofd van een der droomers, of sprenkelde, met haar kleine hand, eenige waterdruppels uit den vijver, op het beschouwende gelaat van den landschapschilder. Zij vormde een treffend contrast met hare zuster; beiden waren een onderwerp voor eenen schilder, indien hij de fijne gevoelens van het tafereel had kunnen weêrgeven.

De onbezorgde zuster hield plotseling stil; hare bloemen ontglipten aan hare hand, en er scheen een smartelijke

gedachte in haar op te komen. Waarom? - Aan de overzij van den landweg stond een arm kind, met eene bussel gesprokkeld hout onder den arm. Het zag er bleek uit, en staarde droevig op ons, alsof het onze rust benijdde. Het wekte aller aandacht op; maar de vroolijke zuster vooral had een diep gevoel van medelijden op het gelaat uitgedrukt.

- Wie is dat kind? vroeg de landschapschilder.

- Eene weeze, sprak de bloemenplukster, of liever een kind dat zijne ouders niet kent, en op de naburige hoeve besteed is. Arm kind!... Ik wenschte dat zijne moeder het kende, zooals ik het ken: zij zou het niet meer verstooten!

- Beklagenswaardig! sprak ik; hoe lang zullen die ongelukkigen zoo nog rondzwerven?... Dikwijls vallen hun ruwe behandelingen en verwijtingen ten deel, en van den beginne af verstooten, denken zij zich de parias der samenleving. Uit die afzondering kan geene deugd of geene liefde voortvloeien.

- En wat zoudt gij dan voor hen willen doen, heer dichter? sprak de schilder, als ongeloofig.

- Ik zou godshuizen willen zien stichten, niet alleen voor het zwakke kind, maar ook tevens voor den armen gebroken grijsaard, voor de zieke moeder. Daar, bevrijd tegen het hatelijke vooroordeel der wereld, zou ik de ongelukkige verstootelingen tot deugdzaame en werkzame leden der samenleving willen zien opgroeien. Bezie dat kind, vermagerd en verwaarloosd, misschien mishandeld waar het leeft: - de hemel weet, welke kiemen van braafheid, van deugd, in zijn hart zouden ontspruiten, indien het een goede leiding ontvangen kon. Of denkt men misschien, dat het deze niet waardig is, omdat het toeval aan hetzelfde een ellendeling voor vader, eene moeder zonder geweten, zonder hart gegeven heeft? Moet dat kind de straf dragen voor de misdaad zijner ouders?... Ga, doorzoek liever de bals en de feesten, dring daar tot in de harten, die onder

diamanten en bloemen jagen; ga, zoek daar waar gij denkt de schuldige moeder, den laffen vader te vinden: straf daar, indien gij veroordeelen wilt; maar dat de samenleving zich niet wreke op hen die onschuldig zijn.

- Het is waar, zeide de blonde zuster nadenkend; men moest hun zooveel mogelijk vergoeden, wat zij verloren hebben. Wat is er toch schrikkelijker dan de verlatenheid!
- en haar lieflijk hoofd helde met een zucht neder; zij dacht bij die laatste woorden aan zich-zelve.

- Ik heb er niets tegen, sprak de schilder, maar de meesten dier kinderen worden ondankbaar voor hem die hun weldoet.

- Vooroordeel! Het is omdat de staat hunner opvoeding dikwijls zoodanig is, dat dit edele gevoel in hunne ziel niet genoeg ontwikkeld wordt; het komt, omdat men hen, van hunne jeugd af, zoodanig verstoot en miskent, dat er een gevoel van haat tegen de samenleving in hunne harten wortel schiet. Gij zegt, dat zij ondankbaar zijn!... Maar ziet gij daar dat arme kind de weldoende hand uwer nicht niet zoenen? Ziet gij hoe gelukkig het nu voorthuppelt; hoe licht het busseltje hout aan het jongskens toeschijnt?

De schilder antwoordde niet, maar zag ontroerd aan de overzij dat eenvoudige tooneel, tusschen het arme kind en de bloemenplukster, welke, een oogenblik daarna, met tranen in de oogen wederkeerde.

- Er zijn ondankbaren, ging ik voort, maar vindt gij die ook niet onder hen, welke van hunne jeugd af gekoesterd en bemind worden, zoo door een vader als door eene moeder? Oh! als gij de graven moest tellen, die door ondankbare zonen of dochters, lang vóór den zilverigen ouderdom, voor de ouders geopend worden, gij zoudt misschien de grootste en indrukwekkendste les kunnen geven, die men ooit geven kan. Jammer! dat getal is slechts in het gedenkboek des Almachtigen opgeteekend....

Ondankbaar, zegt gij: ik heb voorbeelden van dankbaarheid in ongelukkige verstootelingen ontmoet, die deze deugd op het schitterendste deden uitschijnen; die mij leerden, dat sommigen van hen dit gevoel zelfs heviger bezaten dan wij, wanneer zij de behoefte en daarna het zoete der liefde gevoelen. Zij kleven zich met de innigste dankbaarheid aan eene liefde vast, welke eene ledigte in het hart aanvult, uit vrees ook dien troost te zullen verliezen.

- Gij kent dit bij voorbeelden!... Welnu, heer dichter, genees mij dan, door een dezer, volkomen van mijn vooroordeel.

- Op een andere maal; het is een te lange levensgeschiedenis....

- Neen, neen! riep de bruinlokkige zuster; verhaal dit thans; dan zal ik nooit die harde woorden uit Adolfs mond meer hooren....

- O ja, bad de blonde, ik verlang het ook.

- Welnu, ik wil aan aller verlangen voldoen. Echter, ik ben geen meester in de kunst van vertellen; mijn goede wil moet het gebrekkige verhelpen....

Wij schoven onder den breed getopten eik dichter bijeen en ik verhaalde de geschiedenis van den armen Casper, die ik naderhand aan het papier toevertrouwde, hoewel niet zoo eenvoudig als ik ze daar vertelde, onder den indruk van het voorgevallene; onder het zien glinsteren van heldere tranen in de oogen der zusters; onder de stille, maar treffende aandacht van Adolf.

* * *

Nog slechts weinige jaren geleden, bezocht ik, in een eenzaam dorp der Kempen, mijne geboorte-streek, de puinen van den molen en van het huis, waarvan ik u verhalen wil. Hun overschot was reeds meestal onder het

heiloof en de wilde bloemen verborgen, ofwel op het rivierwater weggedobberd.

Laten wij in onze verbeelding het huis en den molen opbouwen, zooals zij waren toen baas Hildebrand, met zijne dochter Mina, dezelve bewoonde.

Het huis rijst weder zindelijk en schoon voor ons oog op; de wijngaard kranst weder rond deur en venster; de molen draait weder zijn rad in het heldere rivier-water, en smijt, van den morgen tot den avond, glinsterende waterdruppels van zich af. De weg naar den molen is op dit oogenblik nog door de laatste vrachtkarren bezet, en de zwartlokkige molenaarsjongen Casper helpt ijverig de laatste zakken meel op de karren plaats.

Het is een schoone avond. De rivier, hier en daar door den avondgloed beglansd, heeft velerhande kleuren, en schijnt zich, als een gevlekte slang, in de verte te onttrollen. De natuur is statig, kalm, en haar beschouwen maakt een diepen indruk op het gemoed.

Niemand was meer aan den molen, tenzij Casper. Hij vergat gewis de deuren te sluiten, want hij leunde droomend tegen een der pijlers, en somtijds bewogen zich zijne lippen alsof zij baden, of een dierbaren naam murmelden.

Casper was een jongeling van zestien jaren, mager van gestalte, bleek, maar regelmatig van gelaat, en met een paar droefgeestige oogen in het hoofd, die altijd naar iets bestendigs voor het hart schenen te zoeken. Al waren zijne lokken door het meel gepoederd, zij waren echter, uit hare natuur, zuiver glimmend zwart, en vielen ongedwongen, in lichte krullen, tot in zijnen hals.

Er was iets onderscheidens in het gelaat van den jongeling, dat het hart naar hem toetrok; men was onwillekeurig geneigd hem te vragen. bij het zien zijner gewaterde oogen: ‘Wat smart u toch?’

Wat hem smartte? Hij wist het zelve niet recht; want het waren niet alleen de mishandelingen van meester

Hildebrand, die hem deden lijden; het was iets, dat hij zich-zelve niet verklaren kon; iets, dat hem zegde: 'Hier op dit plekje is uwe bestemming niet.'

En waar zou dan zijne bestemming zijn?

Hij wist het niet, maar hij haakte naar menschen, die hij de namen van 'vader', van 'moeder' zoude kunnen geven.

Casper was een dier talrijke kinderen welke, van hunne ouders verlaten, bij vreemden opgevoed worden. Van zijnen vader of zijne moeder had hij nooit hooren spreken, tenzij onverstaanbaar. Twaalf jaren geleden had de moeder van Mina den knaap in hare woning opgenomen; hij was met dit dochttertje allengs groot geworden, totdat hij eindelijk het werk op den molen begon bij te staan.

Van zijne jeugd af had hij niemand gevonden dan Mina, die hem liefderijk behandelde; de burens hadden dikwijls met den droomer, zooals zij hem noemden, gespot; de kinderen van het dorp riepen 'bastaard' tegen hem, en van Hildebrand had hij niets genoten dan ruwe behandeling, dikwijls slagen, en als het ware de misgunning van het stukje dagelijksch brood, dat hij hem toereikte.

Opgevoed in die verlatenheid, veracht en vertreden, mishandeld in plaats van geliefkoosd, zou Casper, zonder Mina en vroeger hare moeder, een ruw onbeschaafd schepsel geweest zijn; daarenboven, had zijne geaardheid, uit hare natuur, eene tint van zachte gemoedsstemming ontvangen. Hij was stil, goedaardig en onderworpen als een lam, en lichtelijk vloeiden de tranen over zijne wangen.

Als hij kinderen zag, die door hunne moeder geliefkoosd werden, dan vroeg hij ook zuchtend eene moeder om lief te hebben. Zoolang hij dacht dat zijne moeder dood was, had hij nog een glimlach gehad; maar sinds hij begreep dat hij een verlaten schepsel op de wereld was, sinds hij wist dat zijne moeder misschien nog leefde, had de droefgeestigheid geheel zijne ziel omvangen.

Daaraan dacht hij gewis weder, nu wij hem aan den molen ontmoeten, en wij zijne lippen soms murmelend zien bewegen.

- Hola, rekel! daverde er plotseling eene stem, en een zwart manneke, met boos uitzicht, met fonkelende blikken, kwam achter den molen te voorschijn. Sluit den molen, luie vlegel! ging het voort, terwijl 't den jongen een geweldigen slag toebracht; 'Zit u de duivel dan in de hersens, dat gij daar eeuwig staat te slapen?

Casper had lust om te weenen; maar hij bedwong zijne tranen, want hij wist wel, dat zij de boosheid van den meester aanhitsten. Hij snelde dan naar boven, om een nieuwe gewelddadigheid te ontwijken, en keerde, na de luiken gesloten te hebben, schoorvoetend terug. De molenaar was er niet meer, Casper sloot de buitendeur, en ging, het hoofd gebogen, naar dezès woning.

Niemand verwelkomde hem, tenzij de hond, die vroolijk tegen hem opsprong en zijne wangen lekte. Hij liet zich gewillig door dien ouden vriend zoo groeten, en streefde wederkeerig den ruigen hals en kop van het dier.

Onder den breeden beukenboom voor het huis stond de tafel voor het avondmaal gedekt, waaraan de gansche familie zou plaats nemen.

Casper zette zich een eind van daar op een houten blok, tegen den muur, neder. Hij liet het hoofd in zijne handen leunen en groette met een dankbaren blik Mina, die het avond-eten kwam opdienen. Het meisje stond een oogenblik voor hem stil, en vroeg hem op een droefgeestigen toon;

- Waarom zijt gij weêr zoo treurig, Casper?

- Het is niets, Mina... ik ben vermoeid, was het antwoord.

- Neen, ik zie het wel, drong zij aan; gij hebt tranen in de oogen. Zie, daar loopen zij over uwe kaken.... Waarom weent gij, Casper?

- Moet gij het vragen?... Herhalen mijne tranen u niet altijd mijne geschiedenis?

- Ongelukkig kind, murmelde zij, en wischte een traan van de wangen. Maar denk toch ook, dat ik u bemin.... alsof gij mijn broeder waart.

- O ja, gij, Mina, en die trouwe hond daar, zijn de eenige wezens die mij liefhebben. Ik zal er u eeuwig dankbaar voor zijn, en als eens de ouderdom dit arme beest hier tot last zal verstrekken, dan wil ik het aan uwen vader vragen, om hetzelfde, door mijnen arbeid, tot zijnen dood toe te onderhouden.

- Gij hebt een edele ziel, Casper.

De stem van Hildebrand, die de leden des huisgezins opriep om te komen avondmalen, stoorde die teêre samenspraak.

Casper echter bleef op zijnen blok zitten. Men kon al dadelijk opmerken dat hem geene plaats aan de algemeene tafel werd toegestaan, en dat hij die afgezonderdheid deelde met Muro, den hond, die zich ook weldra aan zijne voeten kwam neêrstrekken en den slanken kop op zijne knie rusten deed.

Die afzondering viel den jongeling niet hard; hij was haar gewoon. Slechts Mina sloeg meer dan eens hare zacht blauwe oogen, door tranen gevuld, op den armen jongen, zonder echter haren vader voor hem te durven smeeken.

Het meisje bracht hem zijn eten in een aarden schotel, die hij op den knie plaatste, en een der dienstmeiden zette het eten van Muro aan zijne voeten. De verstooteling bad, met de handen saâmgevouwen, en begon zijn avondmaaltijd in gezelschap van den trouwen hond.

Casper had weinig eetlust, en schoof weldra zijne schotel voor zijn trouwen vriend, die de zijne meer dan te gauw ledig had, en nog hongerig naar die des jongelings zag. Muro maakte een dubbelen maaltijd, terwijl de jongeling

beweegloos bleef zitten, het oog op de zilveren maan gevestigd, die haar licht door het loof der beuken schoof.

Hildebrand zag dat Casper het overschot van zijnen maaltijd voor Muro geschoven had, en dit was voor den boosaardigen meester eene reden om duchtig uit te vallen en hem de bitterste verwijtingen te doen.

- Opraapsel der straat! bulderde hij hem toe; het is zoo dat gij het goed uws meesters vermorst. Is het daarvoor dat ik u in mijne woning hoû en het genadebrood toewerp? gij, die nog geen druppel water kunt verdienen. Maak u gereed om uit mijn huis gejaagd te worden, terwijl er toch geen haar goed aan u is. Ga heen, of ik vergrijp mij aan u, bastaard die ge zijt!

Tranen stroomden Casper over de wangen. Mina was bevend opgestaan, en had snikkend den arm haars vaders tegengehouden. Elk der huisgenooten had medelijden met den armen jongen. Deze stond goedaardig op, en terwijl de hond hem deelnemend volgde, verdween hij achter het huis.

Hildebrand had voldoening; doch niet vooraleer hij met een forsche stem Muro had teruggeroepen, alsof hij niet wilde dat er een enkel wezen was dat den lijder op deze aarde zou vertroosten.

Casper trad het voetpad op dat naar den molen geleidt, alwaar hij zijne slaapplaats had.

Aan de brug stond hij stil, en gaf vrijen loop aan zijne tranen.

- Moeder! bad hij; moeder! indien gij nog op deze aarde zijt, kom dan zien wat uw kind moet lijden; en als gij reeds in den hemel zijt weêrgekeerd, zie dan op mij neder en troost uw kind, hetgeen gij in uw leven niet gedaan hebt. Wat had ik toch misdaan, moeder! dat gij mij hebt verlaten, dat gij mij verstiet toen ik pas geboren was? Ach! gij hadt misschien geen eten voor het naakte kind; want anders kan eene moeder haar kind zoo niet haten.

Oh! wat zou ik u bemind en getroost hebben; wat zou Casper reeds ijverig voor u arbeiden, en men zou uw kind, uw bloed, niet zoo deerlijk mishandelen!...

- Casper! sprak een ontroerde stem.

De jongeling lichtte het hoofd op, en een oud man, een daglooner van Hildebrand, stond voor hem.

- Wat wilt gij? vroeg de jongeling op eenen toon door tranen verstikt.

- Gij denkt in mij ook een ongevoelig man te zien, niet waar? Gij denkt dat ik ook kom om u een spotwoord toe te werpen - neen, Casper! ik heb medelijden u zoo te zien mishandelen.

- Heb dank, Arie. Medelijden is troostend. Wees altijd mijn vriend,

- En ik heb er het recht wel toe, want lang was uw leven aan het mijne verbonden....

Casper zag den ouden man met een verwonderlijken blik aan.

- Ja, ik heb er zeker wel recht toe!.. Ik heb u zien opgroeien; ik heb uwen lach en uwe tranen nagegaan, en altijd, Casper, beminde ik u. Ik heb het u nooit gezegd, omdat het mij te pijnlijk viel aan het verledene te denken.

- Oh, spreek mij van mijne jeugd....

- Ja, en ook van uwe moeder.

- Van mijne moeder? riep de jongeling met een stijgende verwondering.

- Van haar....

- Spreek, spreek, mijn vriend; geen woord zal van uw lippen vloeien of het zal zich diep in mijn gemoed prenten. Van mijne moeder! zegt gij. Ik zou dan nog eene moeder hebben om te beminnen?... Laat mij in die zoete hoop, Arie; die droom is te gelukkig om er uit ontwaakt te worden.

Men zette zich aan het rustige molenrad neder, en de grijze daglooner sprak:

‘Het is twaalf jaren geleden, dat gij hier eene schuilplaats vondt onder het dak van meester Hildebrand. Zie, ik herinner het mij nog zoo goed alsof het gisteren gebeurde, hoe ik u op zekeren avond bij de brave moeder van Mina - God hebbe haar lieve ziel! - aanbracht....

- Van waar bracht gij mij dan, Arie? onderbrak Casper ongeduldig.

- Uit mijn woning, die te arm geworden was om er u te doen blijven. Maar luister! Ik zal uwe geschiedenis wat hooger beginnen. - Ik woonde destijds in een afgelegen gehucht van Turnhout. Ik was toen zoo arm niet, Casper, als nu; ik moest een ander niet dienstbaar zijn, en ik had ook nooit gedacht dat mijne haren nog grijs zouden worden in het zweet voor anderen.... Ik had een kleine hoeve, een goede vrouw, eenig stuk vee; ik was gelukkig....

- Voort, voort! Arie, spreek mij van mijne moeder.

- Oh! laat er mij ook een weinig van mijn eigene herinneringen tusschen-mengen, Casper! dertien jaren heb ik mijn leed en mijne smart in mijn binnenste moeten verkroppen.... Doch, gij wilt het, ik zal voortgaan.

‘Het was op een kouden winter-avond, dat er een rijtuig voor onze deur stilhield. Een vreemdeling trad uit hetzelfde. Toen hij binnengetreden was, zagen wij dat zijn mantel deels een slapend kind bedekte.

- Het was mijn vader! onderbrak Casper weder.

- Neen, het kan uw vader niet geweest zijn, Casper. Een vader kon voor u zoo koel niet zijn als die vreemdeling was.

Casper liet mismoedig het hoofd nederzakken,

- Neem dit kind, sprak hij, verzorg het alsof het uw eigen kind was, en ieder jaar zullen u driehonderd guldens toegeteld worden. Mijn arme vrouw en ik zagen elkander vragend aan, en ik had in hare oogen reeds de toestemming gelezen. Wij aanvaardden het aanbod. De vreemdeling betaalde een deel der som vooraf, en ging heen zonder

zelfs uw naam op te geven. Neen, hij was uw vader niet, want hij gaf u geen zoen, zelfs geen blik bij het afscheid....

‘Wij gaven u den naam van Casper, en beminden u als ons eigen kind. Uwe wieg werd ons geluk, en dikwijls zaten wij tot laat in den avond aan dezelve neder; tevreden dat wij een kind in onze woning hadden....’

De jongeling had bij die woorden het hoofd opgelicht, en de ruwe hand van Arie grijpende, hield hij die met een warm gevoel in de zijne gekneld.

- Kort en tijd na de aankomst, ging de oude man voort, werd er op een avond driftig op de deur onzer hoeve geklopt. De man, die u gebracht had, trad binnen; een ander man, van reeds gevorderden ouderdom maar nog krachtig gebouwd, volgde hem op. Hij had een barsch uitzicht en sleurde, om zoo te zeggen, een nog jonge vrouw onze hoeve in; terwijl de geleider achterdochtig aan de deur bleef staan. Die vrouw was bleek als een doek, en ik dacht dat zij bij elke schrede in bezwijming zou vallen.

‘Zonder verder iets te zeggen, viel het oog van den man op de wieg, waarin gij sliapt, en hij trok de bevende vrouw nader.

- Spoedig! sprak hij barsch, spoedig!... Maak het kort; ik geef u twee minuten.

‘De vrouw zakte aan de wieg neder, sloeg hare armen om u heen, kuste u, terwijl tranen over hare wangen stroomden, en liet de zoetste woorden die men bedenken kan hooren. Mij dunkt dat ik dien somberen man nog zie staan; zijn haar begon reeds te grauwen, doch zijn knevel was nog zwart. Hij stond met de armen op de borst gekruist, en hield een ongeduldigen blik op de vrouw gericht.

- Spoed u! sprak hij kortweg; spoed u!

- Nog een oogenblik! kermde zij; nog een oogenblik dat kind aan mijn boezem gedrukt, indien gij toch niet wilt dat het aan mijn hart zal geklemd blijven. Heb genade met mij, mijnheer!

‘Een dreigend gemor rolde over de lippen van den vreemden heer.

- Maar laat u verbidden, nokte zij, en wierp zich op de knieën voor hem neder; scheur mij niet van dat kind. Laat het aan mijnen boezem leven: laat het mij vergezellen! Eens zal het uwe liefde zijn. Het zal ons vertroosten en onze tranen afdrogen, als wij geen troost op de wereld meer zullen vinden.

‘De tranen liepen mijne vrouw en mij over de wangen. Zij zeide dat zoo schoon, zoo droevig, dat ik het altijd onthouden heb. Duizendmaal heb ik aan mijne Maria - God hebbe haar lieve ziel! - dat tooneel herinnerd, en ook die woorden herhaald.

‘Den vreemden heer troffen zij niet. Hij werd gram; ik hoorde een vloek over zijne lippen galmen, en hij greep de ongelukkige bij den arm, om haar naar de deur te slepen.

- Nog een kus! nog een vaarwel! kreet zij, en zich losrukkende, vloog zij weder naar de wieg - en gij, alsof gij die brave vrouw kendet, gij staakt haar uwe handjes toe, om haar te omarmen.... Nooit heb ik zulk schoon gebed gehoord, als zij aan uwe wieg deed.

- Zij was mijne moeder! onderbrak Casper den ouderling.

- Ja, zij was het, antwoordde de grijsaard; want toen eindelijk de baldadige man haar bij den arm greep en van de wieg sleurde, hield zij dezelve vast en riep: ‘Maar het is toch mijn kind! Het is toch mijn bloed!’ Vergeefs! hij was onverbiddelijk! ‘Voort! sprak hij, voort! of wilt gij mijn ongeluk?’ Nog reikte hare hand naar de wieg; nog raakte zij dezelve - toen ongelukkig die beweging de wieg deed kantelen, en gij stelptet op den vloer neder: het bloed vloeide uit een lichte wonde aan uw hoofd. Dan liet uwe moeder een uitzinnigen kreet van smart hooren, en wilde naar u toesnellen; doch de man sleurde haar

dreigend met zich mede, en wij hoorden op verscheidene treden van onze woning uwe moeder nog kermen: ‘Genade! genade! het is toch mijn kind!’

De man, die aan de deur gestaan had, keerde een oogenblik daarna in de hoeve terug, verzekerde zich dat de wonde niet erg was, en vertrok, ons een diep stilzwijgen over het gebeurde opleggende. Van dien val, Casper, hebt gij aan de rechterzij van uw hoofd een litteken. Het kan misschien een herkenningsteeken zijn....

- Dank, dank! Arie, ik heb dan een goede moeder, die mij bemint; die misschien om mij mishandeld werd, misschien... in smarte voor mij gestorven is.... God! wanneer zult Gij mij mijne moeder wedergeven?

Een oogenblik hield Arie, om het weenen van Casper, op. Eindelijk, op de vraag: ‘Hebt gij haar niet wedergezien?’ hervatte Arie zijn verhaal:

- Neen, niemand is meer in de hoeve verschenen; zelfs die heer niet meer, die beloofd had ons jaarlijks te komen voldoen. Maar wat gaf het ons? Wij beminden u zoo innig, dat wij om geen geld vroegen. Wij dachten niet meer op uwe moeder - o ja, wij dachten er op; maar dan was het uit vrees, dat men u uit onze armen zou komen scheuren.

‘Dertien jaren zijn er nu voorbijgesneld toen mijne vrouw stierf, toen er een booze hand - gelijk men zeide - het ongeluk in mijn huis bracht. Het jaar, dat ik mijne vrouw naar het kerkhof vergezeld heb, kwam er een slechte oogst; mijn vee stierf alsof het vergiftigd ware; ik kreeg schulden en kon niet meer betalen, en tot overmaat van ellende liep, op zekeren nacht, de roode haan over mijn dak, omdat ik niet voldaan had aan den eisch van eenen brandbriefschrijver.

‘Casper, gij hebt daar zoeven geweend over uwe moeder; laat mij ook een oogenblik over mijne ongelukken weenen.’

- Brave Arie! zeide de gevoelige jongeling, ik ween met u; wij zijn beiden zeer ongelukkig.

De tranen van kind en grijsaard versmolten zich.

Arie vertelde aangedaan voort:

- Ik kon u niet meer voeden, Casper; ik had zelf niets meer op de wereld. Het was toen dat een braaf man de meesteres Hildebrand ten uwen voordeele sprak. Zij nam u uit medelijden aan, en ik kwam soms, zooals ik nog doe, hier in daghuur werken. Zij hield veel van u, en beminde u als haar eigen kind.... Doch ik zal daar niet verder over spreken; ik moet u verders niets herinneren. Gij hebt hier later genoeg geleden, om het ooit te vergeten....

- Arie! zou ik mijne moeder niet kunnen weervinden? viel hem Casper, nadenkend, in de rede.

- Misschien, Casper.... Ik weet het niet; ik ken haren naam niet: ik heb dien nooit gehoord. Slechts weet ik, dat de man, die u het eerst in onze woning bracht, van Antwerpen kwam.

- Van Antwerpen?...

- Ja, die groote stad, waar men komt als men den grooten weg van Turnhout volgt. Maar eene stad is zoo groot, Casper; daarin zijn zoovele menschen, die elkander niet kennen, nooit vriendelijk zijn, en ook geen medelijden hebben met eenen ongelukkige.

- Ik zal er toch heengaan, Arie....

- Zijt gij dwaas?

- Neen, neen! Daar spreekt mij eene stem in de ziel, die mij zegt dat ik in die groote stad iemand zal ontmoeten, die mij zeggen zal waar ik mijne moeder vinden kan.

- Maar gij kunt haar niet beduiden.

- Ik weet het!... Maar, Arie, weerspreek mij niet, want ik zal niettemin vertrekken; ik zou geene rust meer hebben voor dat ik van hier ware weggegaan. En zou ik niemand vinden, die mij zeggen kan wiens kind ik ben, en zou men mij hier bij mijne terugkomst verstooten, dan zal

ik op een anderen molen mijn sober brood gaan verdienen.

- Arme jongen!... gij loopt de armoê te gemoet.

- Neen, ik zal arbeiden en geld verdienen, en het eerste dat ik zal verdiend hebben, zal voor u zijn, die mij zoo lang hebt gevoed, en wien men, met mij, bedrogen heeft.

- O, denk daar niet op, de oude Arie wint zijn brood.

- Ja, maar als gij oud wordt, als de krachten u vergaan, dan zult gij niets meer hebben, Arie. Den ouden werkman zet men hulpeloos aan de deur, en men neemt een krachtigen jongen man, die voor hetzelfde geld, misschien voor minder, meer arbeid doet. Maar denk op mij, Arie; ik zal u niet vergeten; ik zal voor u arbeiden....

De oude Arie was diep aangedaan over de wijze voorzorg van den jongeling, en hij gevoelde nu, in de geheele volheid, welk een deugdzame ziel er in Casper gelegen was, en hoe diep men hem miskend had. Dit dacht hij nog toen hij reeds een eind wegs den molen verlaten had, om zich naar zijn arme hut te begeven.

De verlatene zat nog altoos aan het molenrad. Hij had er den ganschen nacht kunnen doorbrengen; want de avond was zoel en helder, en niets stoorde de stilte, tenzij soms de regelmatige slag der dorpsklok, wier zuivere toon, door al de echos der weiden en bosschen herhaald, aan den afgelegen molen kwam sterven.

Terwijl hij daar zoo zat, naderde snel, maar behoedzaam, een lichte voetstap den molen. Het was dien van Mina. Met een kloppend hart, van tijd tot tijd schuw omziende, bereikte zij de plaats, waar Casper zat. Zij stond voor hem, in het volle maanlicht, zonder dat hij haar had hooren naderen,

Verschrikt lichtte hij het hoofd op, en sprak;

- Gij hier, Mina, hoe durft gij de woning uws vaders in den laten avond verlaten?

- Ik was ongerust, Casper; gaf zij ten antwoord, terwijl ze zich neêrzette; ik heb lang geweend, nadat mijn vader u weêr zoo wreed behandeld had.

- Och, dat is niets, Mina.

- Zeg dat niet; gij ook lijdt daarom heel veel. Ik zie u altoos droevig, en gij weendet straks zoo ongedwongen.... Vader bemint u niet, Casper, zooals Muro... en ik u liefhebben.

- Mina, ik dank God, dat Hij mij dezen avond een mensch te meer heeft toegeschikt, die mij altijd beminde.

- Wie dan, Casper?

- De oude Arie. Hij is zoo goed....

- Ja, ik zag dezen avond tranen in zijne oogen.

- Laten wij daarover niet meer spreken: Arie heeft mij van mijne moeder gesproken.

- Van uwe moeder?... Hebt gij dan nog eene moeder? Zoudt gij dan geen verstooteling zijn?

- Hij heeft haar aan mijn arme wieg gezien, en zij beminde mij, dat onnoozele kind! wel vurig; maar, Mina, booze menschen hebben mijne moeder van mijne wieg gerukt, en mijne handen waren toen nog te zwak, om zich aan die goede ziel vast te kleven.... Daarom wil ik haar thans gaan opzoeken....

- Gij wilt ons dan verlaten?

- Moet ik niet, hoe hard het mij ook vallen zal? Kan ik hier dan als een verworping blijven leven?

De snikken van het meisje onderbraken plotseling den spreker.

- Maar ik zal toch eens wederkeeren.... Als ik mijne moeder niet vind, en uw vader voor mij geene plaats heeft, wil ik niet ver van hier komen arbeiden, om Arie in zijnen ouden dag te ondersteunen.

- Maar de arme Muro dan... en ik dan?... voegde Mina er aarzelend bij.

- Ik zal u beiden nooit vergeten.

- Maar gij zult ons doen sterven, Casper.

- Oh, troost u! gij zult leven voor mij; gij zult op mij denken en wachten tot ik wederkeer. Gij weet het wel, ik had u altijd lief... als eene zuster; misschien meer, Mina; want gij verachtet mij niet gelijk de anderen.

Er kwam eene poos stilte.

- En wanneer zoudt gij heengaan, Casper?

- Ik weet het niet; ik wil het den ouden Arie vragen.

Diepgevoelde smart had zich van het meisje meester gemaakt. Geruimen tijd sprak zij niet, maar hield hare hand om die van Casper geklemd. Zij wenschte hem, in de volle vrijheid haars harten, eene moeder toe; maar den speelgenoot harer jeugd, dien zij thans beminde met al den gloed eener eerste zuivere liefde, zag zij niet gaarne van hare zijde wegscheuren. Echter moest het zoo zijn: zij gevoelde het wel.

- Als ik u bidden mag, hervatte zij bevend; kom dan toch spoedig weder.

- Oh, zeker! ik zal de plaats niet vergeten, waar ik ben grootgebracht, waar ik u leerde kennen; de eenigste plaats in de wereld, waar ik mijn hoofd nog op een gekenden grond zal ter ruste leggen. Neen, neen! al was ik nog zoo verdwaald - hier kom ik terug; de bloemen en de boomen, deze oude molen, zijn immers ook nog goede kennissen van Casper? Troost u in het afscheid, en denk aan het geluk, dat den armen jongen zou te beurt vallen, als hij u bij zijne moeder kon brengen. Wist gij hoe ik verlang dat wezen te kennen dat men 'moeder' noemt!...

- Maar... als zij eens dood ware, Casper?

- Dood! sprak de jongeling verschrikt; zeg dat niet!... Laat mij hopen, en wees gij toch niet wreed voor mij. Heb ik niet reeds genoeg geleden?... En toch, het kan waar zijn, dat zij onder het lijden bezwaken is.... Mina, zoudt gij dan nog twijfelen aan mijn wederkeeren? Waar zou ik troost vinden, tenzij bij u? Zou er wel iemand, met den armen

Casper, een traan aan de nagedachtenis zijner moeder willen schreien?...

- Ik geloof u! Ik zal wachten en hopen....

Er was verlichting in het bekleemd gemoed gekomen, en hij hoopte inderdaad.

Met de handen in elkaar gekneld, diep aangedaan en zwijgend, traden beiden den weg op, die naar de woning van Hildebrand geleidt. Op eenige schreden vandaar gekomen, drukte Casper de hand van het meisje vaster in de zijne, alsof hij daardoor wilde doen verstaan dat hij ging terugkeeren.

Het meisje begreep het, en liet smartelijk haar hoofd tegen zijn hart zakken.

Casper klemde dat lieve hoofd aan zijne borst, en in die bedwelming deed hij iets, wat hij sedert den kindertijd niet meer gedurfd had: hij drukte zijn bevende lippen op het voorhoofd van Mina. Rein en onschuldig zegel eener zuivere en onbesmette liefde!

Op den molen teruggekomen, ontweek de slaap de oogleden van den jongeling. Hij ging in het open venster leunen, en de gedachte aan zijne moeder knelde hem gedurig. Hij verlangde naar die groote stad, waarvan Arie hem gesproken had; hij beraamde wanneer hij op reis zou gaan, of liever wanneer hij het Arie zou vragen. Doch waarom dit vragen? Waarom niet dadelijk den weg naar Antwerpen ingeslagen, om bij het kriecken van den dag die verwachting, die toekomst te begroeten?

Hij stemde in zijn hart reeds toe. De gedachte aan een afscheid van Mina, van Arie, van Muro, van den meester zelfs, die hem zoo wreed mishandeld had, hield slechts zijne eerste opwelling tegen.

Maar hij bedacht ook hoe smartelijk dit afscheid zijn zou; hij verbeeldde zich, dat men hem zou kunnen tegenhouden, en ongeduldig sprak hij tot zich-zelfen:

- Laten wij heengaan!

Bij het schijnsel van het maanlicht deed Casper zijn Zondagspak aan, nam eenig kopermunt, zijn grootsten schat, en beraden ging hij den molen af.

Op den dorpel bleef hij nog een oogenblik stil, als wilde hij zich bedenken; maar trok weldra driftig de deur toe.

Soms hield hij nog stand, op den korten weg tusschen het huis en den molen, en voor het eerst aan Mina's venster stond hij geruimen tijd beweegloos stil. Hij had een jaar van zijn leven willen afstaan, als hij nog eenmaal den kus had mogen hernieuwen, dien hij haar des avonds gegeven had.

Alles wat hij deed, was den strik van zijn kleinen hoed, die er nog om was van het laatste dorpefeest, aan de verroeste ijzeren staven van Mina's venster hechten.

Dan ging hij heen, zonder spreken; maar de traanvolle blik, dien hij op het huis wierp, scheen te zeggen:

- Vaarwel, huis van lijden, waar mij toch een balsem-drop op de gewonde ziel gevallen is, waar Mina en Muro slapen, en waar morgen de eerste om mij weenen, en de andere droevig naar mij zoeken zal! Vaarwel! De liefde van die twee wezens doet mij vergeven en vergeten wat ik geleden heb.

Hij stapte voort.

Hij groette met een blik, met een zucht, soms met een woord, de bloemen en de boomen, die langs den weg stonden, die hem eens verfrissing en schaduw schonken; hij groette de weide, de rivier, den molen, die grijzen vriend van zijne eerste jaren, en na duizenden malen het hoofd te hebben omgewend, liet Casper eindelijk de laatste huizen, de laatste akkers van het dorp achter zich.

* * *

Zetten wij ons aan de grenzen van het dorp neder, en

laten wij daar den armen Casper weder afwachten: want het wederkeeren is niet te betwijfelen.

De bloemen van den herfst, de gouden vrucht van den oogst vergaan; de lucht betreft met donkere wolken, en de dorre bladeren van het bosch bestrooien den grond.

Allengs komt de winter, en te vergeefs zien wij den mistigen horizont in, of Casper nog niet wederkeert.

Zou hij zijne moeder gevonden hebben?

Oh neen!...

Zie, ginds, over het sneeuwveld heen, daar komt hij, arm, gehavend en waggelend aan. Hij nadert....

Zijn gelaat is bleek en uitgemergeld; zijne haren hangen ordeloos neêr. Arme Casper! Gij moet veel geleden hebben!

- Gegroet! roept hij uit, nu hij den toren van het dorp in het oog krijgt; gegroet, gij, tot wien ik, na zooveel lijden, wederkeer.... Waarheen zou ik mij anders wenden?... Allen verstooten mij.... Er is geen plaats in de wereld waar ik mijn hoofd op een gekenden grond kan neerleggen, tenzij in uwe schaduw.... Ik keer terug tot u, o nederig dorpje! arm en ongelukkig, bedrogen in al mijne hoop; ik kom tot u, hongerig en dorstig.... Arie, Mina, Muro! drie wezens die ik liefheb, verstoot den armen dwaler niet; om Gods wil! laat hem niet van honger sterven....

Casper treedt, bibberend van koude, voort. Hij verhaast den stap en houdt zijn oog strak naar de plaats gericht, waar de molen van Hildebrand moest staan. Hij zoekt hem te vergeefs: de molen verheft zich niet meer tusschen de toppen der beuken. In plaats van zijn bemost dak, steekt een zwart geraamte als het ware zijne armen naar Casper uit. Niets staat er nog recht, tenzij eenige balken, en de rivier dringt zich bruischend door de puinen van den molen heen.

Een heete traan viel den jongeling over de wangen; een somber voorgevoel maakte zich van hem meester. Hij

beefde toen zijn oog zich naar de plaats richtte, waar het huis van Hildebrand zou staan.

Goddank! hij ziet nog altoos den vergulden windhaan op den schoorsteen!...

Meer bemoedigd, trad hij den weg op.

Hildebrands huis zag er somber en vervallen uit: het scheen verlaten en doodsch, gelijk een sterfhuis.

Hij naderde de deur; hij luisterde: niets verried eenig leven in die sombere woning.

Met een beklemd gemoed sloop hij langs de muren, ging achter, keerde naar voor terug: overal dezelfde verlatenheid. Niemand bracht hem een groet; niemand! Muro zelfs was nergens te zien, om hem een welkom toe te brengen.

Aan de voordeur teruggekomen, nam hij den moed om te kloppen, herhaalde malen te kloppen. Een doodsbleek hoofd vertoonde zich aan een klein bovenvenster. De stem van Mina zeide hem smartelijk:

- Wij hebben niets te geven, kind!

- Mina! sprak de jongeling, diep aangedaan.

Zij was niet meer daar.

Het bleeke gelaat van het meisje vertoonde zich eene poos daarna weder, gewis om te zien of de ongekende bedelaar zich verwijderd had. Zij zag hem voor den dorpel der deur nedergezakt liggen.

- Arme jongen! snikte zij; ik wil u toch iets geven, hoe weinig wij dan ook bezitten. God moge het ons vergelden!

Een oogenblik daarna deed zij de deur half-open, en reikte Casper een stuk brood toe.

De jongeling lichtte het hoofd op, en greep koortsig, met beide handen, het brood en tevens de hand vast, die hem wel deed.

- Mina! stamelde hij; hier is Casper, die wederkomt.

Een gil ontsnapte aan den boezem van het meisje. Zij

wierp de deur open, en Casper oprichtende, knelde zij hem aan haar jagend hart: zij weenden samen.

- Mina, herhaalde hij, ik kom terug, ongelukkig en ellendig.

Het meisje antwoordde niet; zij snikte voort, en verborg het aangezicht tegen den schouder van den jongeling.

Eindelijk greep zij zijn bleek hoofd tusschen hare handen, en kustte herhaalde malen zijn voorhoofd, koud als ijs.

Die zoenen goten levenswarmte in Caspers ledematen. Een zoete straal van hoop doortintelde zijn hart.

- Bemint gij mij nog? sprak hij; al keer ik ellendig tot u weder.

- Of ik u nog bemin? nokte Mina; oh, nog te meer, omdat wij beide arm zijn. Wij ook, Casper, zijn ongelukkig, diep ongelukkig geworden....

Een ijselijk vermoeden sneed den jongeling door de ziel. Hij ging antwoorden, toen plotseling de scherpe stem van Hildebrand hem sidderen deed.

De hand van den boozen molenaar viel reeds driftig op hem neder, nam hem kwaadaardig het brood af, en het gelukte den jongeling, niet zonder moeite, een harde behandeling te ontwijken.

Te vergeefs wilde Mina, smeekend en weenend, haren vader terughouden; te vergeefs bad Casper:

- Genade, heer Hildebrand! ik heb zulk een honger!

De booze man was slechts tevreden, toen hij den ongelukkigen jongen een eind wegs van de woning gedreven had.

Waarheen zou hij zich nu wenden? Het huis van zijn vroegeren meester was hem gesloten; de molen bood geene schuilplaats meer aan. Er bleef hem niets meer over dan de hut van Arie, en schoorvoetend richtte hij zich over het sneeuwpad daarheen. De armoede was wel is waar ook haar deel; maar, als hij sterven moest, dan

wilde hij liever onder het dak van een ouden vriend dan onder den blooten hemel den geest geven.

Casper klopte aan.

De deur werd geopend, en de oude Arie ontving met een ongeveinsde blijdschap den ongelukkigen zwerver. De lijder is niet koud voor den lijder; samen weenen balsemt de smart van beider zielen!

Hij hield Caspers hand lang in de zijne gedrukt, en vroeg hem naar zijne moeder, met een deelneming, die den jongeling een traan in de oogen lokte.

- Helaas! Arie, ik heb haar niet gevonden! sprak hij op een smartelijken toon, terwijl hij zich aan den haard liet nedervallen. Ik heb niets ontmoet dan lijden en honger, en nu ik wederkeer, op de eenige plaats, die ik haat en toch liefheb, ontmoet ik armoede en verdriet.... Arie! zeg mij, wat ramp heeft het huis der Hildebrands getroffen?

- De ramp des hemels! sprak Arie. Het hemelvuur heeft den molen verslonden, en men zegt dat het de wraak Gods is, die de boosheid van Hildebrand strafte....

Casper beefde, en zag den daglooner strak in de oogen.

- Ja, de straffe Gods! want hij is een boos man, die Hildebrand. Hij heeft weduw en wees verdrukt, en den eenvoudige bestolen; hij deed zijne plichten als christen niet. Op een avond, in het begin des zomers, was het een ijselijk onweder. Wij allen knielden bevend en baden, en hij, hij stond te spotten, gelijk een booze geest.... Daar sloeg de bliksem neêr, gloeiende slangen kronkelden rond den molen, en verteerde hem tot pulver.... Sinds, Casper, vreest men die plaats, en men zegt dat sedert dien tijd de molenaar door de booze geesten gekweld is. 's Nachts staat hij soms uren lang aan de puinen van zijnen molen; men hoort zijnen schaterlach in de verte, en men ziet hem in het schijnsel der maan, gelijk eene kat tegen de zwarte balken opklouteren.... Ik beef, Casper, als ik er op denk....

- Arme Hildebrand!... Arme Mina, en gij ook, Muro!

bad de jongeling, terwijl hij de oogen ten hemel hief, - Oh, konde ik hem redden; maar, ach! ik heb niets; Arie, ik kom zelfs bij u, om nog een stukje brood te bedelen, hetgeen gij mij in mijne jeugd zoo mildelijk gegeven hebt.

- Casper, zeide de daglooner met een bevende stem, zoolang de oude Arie eet, zal hij zijn brood met u deelen. - De arme man! hij had zelve niet veel. - Goed kind! ging hij voort, als wilde hij zijne gedachten afwenden, gij moet wel veel geleden hebben!

- Ja, ik heb aan duizenden huizen geklopt; ik heb langs het verblijf gedwaald, waar men de arme verstootelingen opneemt; ik heb openlijk mijn lijden geklaagd: ach, Arie! zoek nooit troost in die groote steden. Daar moeten de menschen zooveel lijden, dat zij het lijden van anderen niet meer gedenken. Ik heb gebedeld en honger geleden; ik heb onder den blooten hemel, in de gevangenis, op de trappen der kerken, geslapen. Ach, hoe dikwijls kwaamt gij allen mij voor den geest! Hoe verlangde ik naar het dorp en den molen van Hildebrand! Hoe zoeter waren mij hier de spotwoorden en mishandelingen, dan daar de koude onverschilligheid....

- Arme Casper! klaagde de oude, en wischte een traan van zijn bruine, gerimpelde wangen.

- Ah! het was wel dwaas van mij, in die wijde wereld een wezen te willen zoeken, wiens naam ik zelfs niet kende. Maar wist gij, hoe de liefde tot eene moeder mij in de ziel brandde; wist gij hoe ik de kinderen benijdde, die ik gelukkig rond zulk liefderijk wezen zag.... Ik ook had zucht naar liefkozingen en streelingen, ik die altijd verlaten en verstooten geweest ben, en wiens voorhoofd nooit onder eenen kus gebrand heeft, tenzij onder dien van de goede Mina....

De jongeling bedekte zijn gelaat met zijne twee handen, en snikte en weende.

- Soms kwam de wanhoop mij het hart bestormen,

ging hij na eene poos voort; en ik wilde die vrouw haten welke mij zoo wreedaardig alleen in de wereld liet; maar dan dacht ik op dien avond. dat zij, in uwe woning, aan mijne wieg weende; toen zij voor mij bad en zich slechts met geweld van mij liet wegscheuren; dan dacht ik aan die droomen, als ik haar meende te zien, en ik weenend mijne armen opensloeg, om haar aan mijn hart te drukken....

Arie zat, met tranen in de oogen, den jongeling aan te zien.

- Alles is voorbij, Arie; er blijft mij niets te hopen over. Ik wil nu gaan arbeiden voor u, en voor die arme Mina, die mij zoo liefheeft; voor den ouden Muro, en zelfs voor dien ongelukkigen Hildebrand.

Een zachte klop op de deur stoorde zijne woorden.

Arie ging openen, en Mina wankelde binnen, terwijl Muro hare voetstappen volgde. Zij liet ongemerkt een stuk brood op de tafel glijden; daarna zakte zij moedeloos bij Casper neder, terwijl de oude Muro vreugdevol opsprong en zijne wangen kwam lekken.

Casper sloeg om elk geliefd wezen eenen arm, beschouwde ze beurtelings met gelukzaligheid, en stuurde hun woorden van liefde en geluk toe. Mina troostte hij met de hoop, dat hij in de nabuurschap op eenen molen werk zou vinden, en haar weldra zou wederzien; Muro gaf hij de zachte streelingen weder, alsof deze een geliefd kind geweest ware. Maar, als hij het meisje zoo bleek en vermagerd, de oogen van haren glans, de lippen en wangen van haren rozenbloed beroofd zag, dan beefde hij, op het denkbeeld, dat de dood en het ongeluk te zamen boven dat ongelukkig hoofd zweefden.

- Wederzien, sprak Mina, en zij schudde zacht het hoofd; ik ben ziek, Casper; ik dacht dat ik reeds lang zoude gestorven zijn, maar de gedachte dat gij zoudt wederkeeren gaf mij troost en moed, en nu gij teruggekomen zijt, wilt gij weder heengaan.... Oh! wacht nog

maar een weinig tijds, en gij zult mij naar het kerkhof helpen dragen....

- Dat is inbeelding, Mina, sprak de jongeling op bevenden toon.

- Oh, neen! Zie mij eens aan, Casper. Ben ik dezelfde wel, als toen gij weggingt? Neen, niet waar? Ik ben bleek en mager. De vermoeidheid grijpt mij meer en meer aan, en doet mij somtijds denken dat de plaats waar ik sta mijn doodsbed zijn zal.

- Spreek zoo niet! Heb moed.... God! bad hij, terwijl hij het meisje nauwer in zijnen arm drukte, indien Gij haar wegneemt, wat zoets blijft er dan het arme weeskind op aarde over? Zij toch heeft in mijn hart het wreede gemis der moederliefde vervangen!

Alle drie weenden.

Muro zat met een pijnlijke uitdrukking naar de oogen van den jongeling te zien, sloeg een zijner pooten op zijne knie, en liet soms een droevig gejang hooren.

Casper verbrak het stilzwijgen om nieuwen troost in het hart van het meisje te storten; Arie voegde er den zijnen bij, en de hoop is zóó bedrieglijk, dat men aan den oever van het graf nog verlangend naar haar opziet! Dit ook deed Mina.

Met meer moed trad zij, door Arie en Casper ondersteund, de deur uit, en men richtte zich, over het doodsche sneeuwveld heen, naar het huis van Hildebrand.

Toen elk, in den vloed zijner herinneringen, het oog op het geraamte van den molen richtte, zag men een zwarte gedaante tusschen de puinen van den ouden molen staan; men hoorde haar daarna jammerlijk huilen, alsof zij ijselijk gepijnigd werd. Het was de molenaar.

Eene rilling doorliep Arie's ledematen, en de brave landman zond, in zijn bijgeloovige vrees, een schietgebed ten hemel.

Mina zakte, met een bangen kreet, bewusteloos neder,

en men was genoodzaakt haar tot in hare woning te dragen.

Driemaal had Casper het bleeke voorhoofd van Mina gekust toen deze op hare legerstede lag.

Reeds opende zij hare oogen weder, en dankte Casper en Arie met ontroerde woorden.

Op dit oogenblik ratelde de stem van Hildebrand aan de hoeve, en beiden verlieten angstig de woning terwijl de zieke Mina voor hen den God der lijdenden bad....

* * *

De morgen schemerde pas aan den hemel, toen Casper behoedzaam de legerstede verliet, die hij in Arie's hut bekomen had, en waarop hij een slapeloozen nacht had doorgebracht. Hij nam een stuk brood, een deel van den overschot van hetgeen Mina des avonds gebracht had, en verliet de hut zonder den ouden daglooner te wekken.

Zoo snel de wind het toeliet, trad hij op het besneeuwde pad voort, hetwelk, onder het eerste licht des morgens, als met duizenden kleine vonken, als met ontelbare diamanten, bestrooid scheen.

Zonder nog een groet aan een der geliefde wezens te brengen, ging de arme jongen op weg om werk te zoeken, ten einde in staat te zijn aan allen hulp toe te brengen. Hij dacht op dit oogenblik niet meer aan zijne moeder: het beeld van Mina vervulde geheel zijne ziel.

Terwijl hij voorttrad, deed een zacht gekraak in de sneeuw hem omzien: hij zag de oude Muro, die hem op de hielen volgde.

- Arm dier, sprak Casper, wat wilt ge mij volgen, mij wien de honger of de dienstbaarheid slechts wachten! Ach, keer terug naar hen, die u ten minste nog een brokje brood kunnen geven, hetgeen Casper u weigeren moet. Muro, ga, en troost uwe meesteres....

Maar de hond drong dichter bij hem aan, lekte hem de handen en zag vriendschappelijk naar hem op.

- Goede vriend! sprak de jongeling aangedaan; waren alle vrienden zoo trouw als gij; zoo vol zelfopoffering.... Maar uwe vriendschap is thans eene ramp, een ongeluk.... Ga, keer weder, Muro.

De oude hond ging eenige passen terug, stond dan stil, kwispelde met zijn staart, en het was alsof hij den jongeling smeekte om hem te mogen vergezellen.

Bedreigingen waren vruchteloos gelijk zoete woorden, en Muro trappelde eindelijk met den armen Casper over den weg, deelde met hem het weinige brood dat deze bezat of kreeg, dekte hem des nachts deels voor de koude, en bewees hem in het leed dezelfde vriendschap, die hij hem in het voorspoedige bewezen had.

Het was alsof die hond de vriendschap der menschen wilde beschaamd maken, die meestal sterft daar waar zij eerst beginnen moest: aan den boord des ongeluks.

Drie dagen dwaalde Casper van dorp tot dorp, van molen tot molen, en nergens werd de arme jongen goedwillig ontvangen. Hij zag er ook als een vagebond uit, en voor velen was hij eerder een spooksel dan een levend mensch. Zijn gelaat was nog bleeker geworden; zijne kaken dieper ingevallen; lippen en oogen hadden gloed en kleur verloren; alleen zijne blinkend zwarte haren behielden hunnen glans, en deden zijn bleek hoofd nog doodscher voorkomen. Zijne kleederen waren gescheurd en versleten; zijne voeten bijna naakt, bloedend en deels bevrozen.

De aanwezigheid van Muro, die mager en uitgehongerd achter hem wankelde, deed daarenboven geen goeden indruk op de menschen waar Casper zich aanbood, of waar men hem, half bevreesd, door de spleet der deur eene aalmoeie toereikte,

Het lijden was bitter, en nog te bitterder toen Muro

allengs al meer afnam, te vergeefs hem poogde te volgen, en eindelijk machteloos nederviel.

Daar lag de trouwe vriend, aan wien Casper zijn leed kon klagen, bij wien hij altijd liefde en troost vond; daar lag de oude makker van den dwaler, die hem in armoede gelijk in weelde trouw gebleven was! Zijn doodsbed was de koude sneeuw der aarde; en echter hoeveel liefde straalde nog uit zijne oogen, als hij het brokje brood weigerde, dat de arme jongen hem voorhield, als wilde hij zeggen:

- Gij hebt het meer noodig dan ik.

Casper zat bij Muro geknield en weende bittere tranen; hij sprak hem zoete woorden toe, en bad uit den grond zijns harten, hem te mogen behouden. Maar, te vergeefs! Muro sloot eindelijk de oogen, Casper kuste hem vaarwel, en zijn eerste vriend, in ramspoed en geluk, had opgehouden te leven....

De jongeling stortte, met oprecht gemoed, tranen; hij had, in plaats van dat eenzame bosch, waarin hij zich bevond, aan het arme dier een zachter doodsbed willen geven!

De sneeuw, die van de groene masten-takken neêrwindelde, dekte den aardbodem, en spreidde een doodskleed over Muro heen....

Met tragen stap, en dikwijls omziende, verliet Casper de plaats waar zijn oude vriend gestorven was, en toen hij den nacht in een koud en eenzaam hoekje eener landhoeve doorbracht, en zijne ledematen onder de scherpe koude beefden, toen dacht hij meer dan ooit op Muro, die hem den vorigen nacht nog zoo dankbaar onder zijn harig lichaam koesterde.

Gelukkig, dat goede menschen den volgenden dag zijne krachten door een gezond voedsel versterkten, hetgeen hem moed gaf om zijnen tocht voort te zetten.

Het lichte sneeuwkleed was onder het eerste lenteweder

verdwenen. De zon lonkte van tijd tot tijd tusschen de wolken door. Och! wat was de natuur reeds verkwikkend, en toch hoe moedeloos werd de arme Casper, sedert Muro niet meer aan zijne zijde ging!...

- Ik zal gaan, sprak hij echter bemoedigend tot zichzelf, totdat ik eene plaats gevonden hebbe. Er zal toch wel ergens een weinig geld voor den armen Casper te verdienen zijn! Hij zal toch niet altoos van de aalmoes moeten leven! Of ziet eenieder dan op mijn voorhoofd dat schrikkelijke woord 'verstooteling' gebrand!... Neen, neen, mijn God! bad de jongeling, en knielde bij een steenen kruis aan den landweg neder; Gij zult genade hebben met den ongelukkigen weesjongen; Gij hebt hem reeds Muro ontnomen: maar vraag hem Mina of Arie niet af....

- Oh! hernam hij na een oogenblik, wat zijn de menschen hard voor eenen ongelukkige! Rijken der aarde, wat begrijpt gij toch weinig ons lijden!... Zie ginds, ging hij voort, op het kruis leunend, zie ginds die vroolijke jacht over de heide stormen. Evenals die honden het arme ree of den schuchteren haas najagen, evenzoo vervolgt men den verstooteling, en in plaats dat die rijke vrouwen en machtige heeren hem tegen den haat en het vooroordeel zouden beschermen, juichen zij toe, gelijk wanneer het onnoozel wild onder de moordende tanden der honden valt. Maar dat arme dier is nog gelukkiger dan wij: het wordt gesmoord, er is een einde aan dat lijden; maar wij, wij leven altijd, altijd met nieuwe wonden aan het hart....

De haat tegen de gelukkigen der aarde gloeide in zijne ziel. Hij zag dien blijden jachtstoet; hij hoorde het gejuich; het getrappel der honden, den galop der paarden, die de hondengroep achterna vlogen. Hij benijdde dien rijkdom, dien luister; hij had op dit oogenblik eene verwensching in zijn hart, en zijn vurigste verlangen was dat het na-

gejaagde wild mocht ontsnappen, om hun ten minste een nieuw genot te zien ontnemen.

Als eene wolk dreef de hondengroep in golvende bogen hem voorbij. Een rank Engelsch paard schoof, als een bliksem, de jacht achterna. Het droeg een jong meisje, dat gedurig met een nog kinderlijke stem en met een kletsende rijzweep het gerekte paard aanzette. Zij juichte, omdat zij hare gezellinnen zoo ver achterliet. Zij gaf er geen acht op, dat hare jachtklak door de drift was afgeslagen, en haar losgewoelde lokken deels op den wind golfden. De blos van het genieten lag haar op de wangen, en haar oog fonkelde bij het stormen over de heivlakte.

Casper zag haar naderen, en in het gevoel van afkeer, hetwelk hij in de ziel koesterde, vermengde hij die jonge vrouw, welke juichte terwijl hij leed; welke op dien dag misschien handen vol goud verkwistte, terwijl hij nog geen stuk brood kon verdienen! Het lijden maakte hem onrechtvaardig....

Toen de rijderes slechts weinige schreden van hem was, deed haar rijpaard, onder haar geduchten zweepslag, eenen sprong terzijde, en zij die, eene ademhaling te voren, nog juichte, slingerde naar beneden, en bonsde tegen den kiezelgrond. Met vliegende manen, gerekten staart, snelde het gesarde dier voort, en sleepte de rijderes, wier lang kleed aan den zadel klemde, in den loop mede.

Dan sprak het medelijden in de ziel van Casper. Met een moedigen sprong, wierp hij zich voor het onstuimige paard, greep het in zijnen drift bij den teugel, en schoon eenige schreden medegesleept, gelukte hij er in, hetzelfde tegen te houden, en aldus de onvoorzichtige jonkvrouw van een zekeren dood te bevrijden.

Het bloed stroomde haar uit eene wonde aan het hoofd; de rozenblos was door een blauwig-bleek vervangen, dat den dood scheen aan te kondigen.

Het hart van Casper klopte van aandoening, en bij

het zien van die jeugd, stroomden er tranen over zijne wangen.

Toen de jachtstoet de plaats genaderd was, richtte men de gewonde op.

De vreugde was voorbij. De tranen hadden den lach vervangen.

Toen Casper allen zoo bezorgd voor de gekwetste zag, wilde hij zijnen weg vervorderen; want het gevoel van haat, van afgunst, woelde opnieuw in zijne ziel op.

- Bij het minste, dacht hij, dat eene dier gelukkigen iets deert, zouden duizenden handen gereed zijn om haar te helpen en te troosten, en den ongelukkige, die van koude en honger aan den weg nedervalt, gaat men voorbij; men verhaast zelfs den stap, om van zijn gezicht bevrijd te zijn. Kom, ga heen, Casper!

Maar men hield hem tegen; men overlaadde hem met dankbetuigingen, en eene der rijke vrouwen zelfs, zich niet aan zijn armoedige kleeding storende, klemde hem, onder het storten van heete tranen, aan haar hart.

Die tranen bluschten het vuur van haat - dat in zijne ziel gloeide - en, zelf weenende, zeide hij:

- Heb dank, mevrouw.... Gij verstoot dan den ongelukkige niet!

Hij kuste hare handen, en zij liet er hem ongehinderd eenige heete tranen op neêrstorten.

De vrouw gaf hem een zilverstuk, en met een pijnlijke uitdrukking zijn kleedsel beschouwende, zeide ze:

- Arme jongen!... Kom morgen op Looverhof, dat ginds zijne torens boven het bosch verheft, en gij zult er rijkelijk beloond worden.

De blijde jachtstoet sloeg, stil als eene begrafenis, de richting van Looverhof in.

Casper zag lang en smartelijk de groep na, en hield daarna nog langen tijd zijn blik op de twee torenspitsen van het aangeduide hof gevestigd.

De zon schitterde den volgenden dag op het heerlijke slot Looverhof, dat zich in het midden van sierlijke tuinen, en omringd door een eeuwen-oud bosch, niet verre van den grooten weg verheft.

Het is een oud adellijk kasteel, dat nog den klimmenden leeuw met vergulde klauwen boven de poort draagt; maar dat, op vele andere gedeelten, reeds onder den kouden trant onzer hedendaagsche bouwkunstenaars geleden heeft.

Casper was vroeg in den namiddag reeds daar.

Een dienstknecht had hem aan de poort willen afwijzen; doch een der jagers herkende hem, en zich de uitnoodiging van den vorigen dag herinnerende, ging hij de eigenares van het slot berichten.

Hij keerde weldra terug, en leidde den armen Casper de breede slottrappen op, de wijde gangen, de schitterende zalen door, totdat hij hem eindelijk in een prachtige *salon* deed stilhouden.

In eenen leuningstoel zat eene vrouw, die het midden der dertig jaren scheen bereikt te hebben, dezelfde die hem den dag te voren zoo liefderijk onthaald en bedankt had. Maar toen had hij niet gezien hoe bleek hare wangen, hoe droevig die oogen, hoe mager en doorschijnend die handen waren. En echter lag er een glimlach op haar gelaat, toen zij Casper zag; echter trilde er een zoet genot van dankbaarheid door hare stem, toen zij zeide:

- Kom nader, brave jongen; gij hebt mijn kind van een zekeren dood gered. De jonge onvoorzichtige! zij begrijpt niet wat het zegt, voor eene moeder, een kind te verliezen....

Zij hield de half verstijfde hand van Casper in de hare geklemd, en wierp een betraanden blik ten hemel.

- Is uwe dochter genezen, mevrouw? vroeg Casper met ontroerde stem.

- Zij is nog wat ontsteld, mijn kind; maar er is, Goddank, geen gevaar meer. Ha! ik beef nog als ik er op denk! Had ik het eenige kind, dat ik nog op aarde heb, moeten verliezen, ik had onder het lijden bezweken.

- De rijken ook kennen dan lijden? vroeg Casper.

- Lijden!... gij zijt het niet alleen, kind lief, die op aarde lijden moet. Tegen het lijden des hongers is er een redmiddel; maar het lijden der ziel knaagt dikwijls als een worm, in het midden der weelde, aan ons leven.

- Gij hebt dan wel veel geleden, mevrouw?

- Waarom vraagt ge mij dat?

- Omdat ik ook weet wat lijden is, mevrouw; omdat ik weet hoe troostend het is, dat lijden te kunnen klagen; al heb ik dit ook maar zeldzaam ondervonden. Rijke lieden hebben vrienden en troost in overvloed; maar voor de armen, mevrouw, voor de armen zijn deze een zelden te vinden schat.

De edelvrouw zag den jongeling met verwondering aan. Hij sprak zoo ontroerd, zoo gevoeld, dat zij hem nader bij haar trok, en zeide:

- Wie zijt gij, mijn goede jongen?

- Ik, mevrouw, ik weet het zelf niet. Ik ben een verlaten kind, dat naar werk zoekt, om een ouden grijzen man, een arm meisje, dat ik liefheb, te ondersteunen. Die twee wezens en een oude hond, die van honger onderweg gestorven is, - ziedaar allen die mij ooit bemind hebben....

- En uwe moeder dan?

- Ik heb haar nooit gekend.... Mijne moeder? Mevrouw, zij heeft mij verlaten, toen ik nog een kind was; zij heeft mij aan vreemden overgegeven, en zelfs haar naam heb ik nooit als troost in mijn hart hooren galmen.

Eene rilling liep over de ledematen der vrouw.

- Hoe is uw naam? sprak zij onrustig.

- Casper, antwoordde de jongeling kalm.

Moedeloos liet zij het hoofd nederzakken, en wischte de

heete tranen van de wangen, die erop kwamen perelen.

- Kind, sprak zij, veroordeel nooit uwe moeder! Zij was misschien onschuldig aan dat verlaten: zij had u misschien lief, misschien liever dan haar leven....

- Ja, zij had mij lief. Eens, mijn oude vriend heeft het mij verteld, heeft zij aan mijne wieg geweend en gebeden. Maar ik was een kind der schande, en men rukte haar van de wieg af, die zij met hare tranen besproeide....

- En gij hebt haar daarvoor altijd bemind?

- Oh ja, mevrouw, altijd, hoeveel honger en mishandeling ik ook onderstaan hebbe.

- Goed kind! hernam de edelvrouw, en zag den armen jongen deelnemend in het oog. God zal u dat lijden en die liefde vergelden!... Ik ook had een zoon, de eerste vrucht mijns huwelijks, die ik, helaas! heb moeten achterlaten.... Lorenzo, snikte zij aangedaan, en richtte het oog ten hemel, waar dwaalt gij thans op de wijde wereld? onbekend, dat in het rijke Looverhof eene moeder om u weent! Waar lijdt gij honger?... Gij vloekt misschien uwe moeder, omdat zij u verlaten heeft!... Lorenzo! heb genade!... Het was de schuld uwer moeder niet....

- Arme vrouw! gij zoekt een kind, en ik zoek eene moeder....

- Ja, ik zou mijne fortuin willen geven, om dat kind weder te vinden; maar hij die er moest op waken is gestorven, en die het onder zijne bescherming genomen had, is spoorloos verdwenen.... Zijne hoeve is afgebrand....

- Eene hoeve op een gehucht bij Turnhout... onderbrak Casper driftig.

- Ja, antwoordde zij even driftig op die woorden.

- Het was de hoeve van Arie....

- Arie!... herhaalde zij, als wilde zij zich herinneren; ik weet het niet!... voegde ze er langzaam en smartelijk bij.

Maar eensklaps brandt haar blik op het gelaat des jongelings; zij drukt hare beide handen om zijn hoofd; zij

werpt zijne zwarte haren achteruit; zij ziet het lidteeken - lach en tranen overweldigen haar te gelijker tijd; zij wil spreken, doch hare tong is sprakeloos: en eindelijk berst zij in een vloed van tranen los:

- Gij zijt mijn kind! gij zijt mijn Lorenzo!

Ik hield een oogenblik op met vertellen.

De oogen der beide zusters waren met tranen gevuld.

Adolf zat strak voor zich te zien; zijne lippen bewogen zich; het scheen dat hij de zoete woorden murmelde, die moeder en kind moesten uitspreken.

Ik ging, na een oogenblik, voort:

Na die herhaalde bewijzen van liefde, vroeg Casper:

Wat had ik u toch misdaan, moeder, dat gij mij zoo wreed moest verstooten?...

Oh! riep hij uit, toen zijn oog op een portret viel, dat aan den muur opgehangen was, en een streng man met grijzige haren verbeeldde: Het was de schuld van hem, - en zijn gerekte vinger wees op de schilderij - ik herken hem aan het gezegde van Arie; hij was die koude en hardvochtige man, die u van mijne wieg sleurde....

- Lorenzo! kreet de moeder: het is uw vader....

- Hij is de man, die u mishandelde....

- Hij blijft altijd uw vader, kind!... Het waren zijne gezellen, het was de schrikkelijke zucht tot het spel, die hem onrechtvaardig, die ons ongelukkig maakte. Bedrogen in zijne hoop van winst, werd zijne fortuin vernield. Onze familie wilde hem niet redden, omdat hij, in een rampzalig gedacht... ach, wreek het hem nooit, Lorenzo! een valsch geschrift maakte. Wij moesten verre van hier vluchten; wij lieten u achter, om des te sneller te verdwijnen.... Jaren leefden wij, ongelukkig en armoedig, in den vreemde. Uwe zuster, die gij gisteren reddet, werd er geboren....

Uw vader stierf er met berouw in het hart.... Ik heb hem vergeven; ik heb de belofte gedaan, zijn berouw aan zijne kinderen over te brengen, opdat zij zijne nagedachtenis niet zouden haten.... Eene erfenis heeft zijne schulden vernietigd en Looverhof aan de adellijke familie teruggebracht.... Lorenzo, uwe moeder smeekt het u, bemin en vergeet....

* * *

In het dorp, waar Mina woonde, had men niet meer van Casper hooren spreken.

De molenaar was ellendig gestorven, en de oude Arie was de eenige persoon, die met Mina het vervallen huis bewoonde. Hare ziekte was, sedert den dood haars vaders, veel toegenomen, en wie haar zag schudde droevig het hoofd, en dacht op het kerkhof. Zij hoopte nog lang op Caspers wederkomst, doch te vergeefs. Zij dacht weldra niet anders, dan dat hij ofwel dood was, ofwel haar had vergeten.

Het was een schoone avond van een warmen lente-dag. Mina zat aan het venster, bleek als de lelie, die in het park nog tusschen het onkruid opgroeide. Met een smartelijk oog zag zij den landweg op, en hoorde de blijde juichtonen van een feest, dat uit de naburige herberg opsteeg. Men danste daar blij en gelukkig, en niemand dacht er aan de zieke Mina....

Gij bedriegt u, kind! Ziet gij ginds die bonte groep meisjes en jongens aankomen, die schijnen te juichen, en u van verre te groeten? Zij omringen eenen jongeling, een jong meisje, rijk en schoon, die, in elkanders armen gestrengeld, de baronnes van Looverhof vooroptreden. Zij roepen u toe, zij wenken u, alsof zij vergeten waren dat gij aan de plaats waar gij zit gekluisterd zijt!

De juichende groep naderde; maar nog was zij een eind wegs van het huis verwijderd, toen de jongeling zich uit

de armen van het schoone meisje losrukte, en als een wind het huis van Hildebrand kwam ingevlogen. Het was Casper.

Mina herkende in den beginne den armen verstooteling, in dien schoonen jongeling, niet. Maar toen hij aan haren boezem neêrstortte, haar met kussen overlaadde; toen zij zijne stem hoorde, die zij als een heilig geluid in haar hart had bewaard - toen smolt de zieke in tranen weg.

- Mina, Mina! ik heb mijne moeder weêrgevonden! Zie, daar is zij: het is de rijke vrouw, die daar aankomt.

- Dank! Mijn God! laat mij nu sterven!...

- Neen, neen! gij moet leven, Mina!... Gij moet ons, en de oude Arie ook, naar Looverhof volgen....

- Ja, mijn kind! sprak de edelvrouw, die binnentrad, leef voor het geluk van mijnen zoon....

En zij knelde al zoenend de arme zieke aan het hart.

De zuster van Casper overlaadde Mina niet minder met hare liefkozingen, en gaf haar reeds den zoeten naam van zuster!...

Zuster, dat woord viel als balsem op de nederige ziel.

De omstaanders weenden van aandoening.

Casper stond, de handen samengevouwen, en dankte God voor dat overstelpend geluk.

Deels achter de menschen verscholen, knielde, bevend van ontroering, de oude Arie: hij was, in dien zoo korten tijd, veel verouderd.

Casper bemerkte hem, vloog naar hem toe, klemde hem aan zijn hart, en gaf hem den naam van 'vader'.

Zuster, vader! zoete belooning voor de bewezen vriendschap in het ongeluk!

- Arme Hildebrand, arme Muro, klaagde de jongeling, gij vooral, trouwe vriend, gij zijt te vroeg gestorven.

Looverhof heeft de ongelukkigen zien opnemen.

Mina herleefde onder de liefde van Casper, en indien gij over een paar jaren dat adellijk slot bezocht had, zoudt gij er een oud man, wiens hoofd wit als sneeuw is, met de kinderen van den dankbaren Casper en Mina, en met die van hunne zuster hebben zien spelen. Het was de oude Arie, wien men altijd den eerwaarden vadersnaam blijft toesturen....

- Adolf, voegde ik erbij, dat heet ik dankbaarheid! en dit voorbeeld, uit vele andere, kan dienen om uw vooroordeel te bestrijden, dat de ondankbaarheid eene ondeugd der verstootelingen is.

De maan schoof haar licht reeds door het eikenloover, en kaatste met een zilverigen glans op het water weder.

Tienmaal sloeg de klok op *Rusthof* toen wij de beide zusters verlieten, welke de geschiedenis van den armen Casper levendig in het geheugen hebben gehouden, en dezelve nog dikwijls herdenken, door haar te vertellen.

Verstoelingen.

Vier tijdperken uit het leven eens moordenaars.

I.

Lezer, treed met mij die armoedige kamer binnen, indien gij niet vreest dat een smartelijk gevoel u zal ontroeren. Ongetwijfeld zult gij dien eenvoudigen dorpel verlaten, beziend met betere gevoelens, met edeler gedachten jegens uwen evenmensch. - Treed met mij binnen: weelde of rijkdom zijn hier vreemd; want het hoogst-noodige is in armoede, dikwijls rijkdom.

Hier echter woonde niet altijd het gebrek. Sinds een jaar slechts heeft er zich de pranging van den honger doen gevoelen. De moeder ligt nu, bleek en uitgeteerd, op een harde legerstede; smart, diepe smart, verbrijzelde hare krachten in den bloei van haar leven, en voerde haar thans in de armen van den dood.

Aan het deels uitgedoofde vuur zit een jongeling van

ongeveer achttien jaren; zijn verdorde handen rusten op zijn beide knieën; strak en onbewogen vestigt zich zijn brandende blik op den kolengloed.

Niets schijnt er in dat smartelijke hoofd te leven, dan twee brandende oogen. Slechts van tijd tot tijd beeft hij, en een diepe zucht ontsnapt aan zijne borst.

Aan de sponde hangt, meer dan zij zit, een vrouwelijke gedaante op eenen stoel. De haarlokken vallen los, even als een rouwsluier, van de kruin van het hoofd naar beneden. Het is in het schemerlicht gelijk een zwarte klomp, zonder juisten vorm, en men zou moeilijk raden dat het eene vrouw ware, indien haar bleeke handen niet onder dat ahangend gaas te voorschijn kwamen.

Somtijds vloog die gedaante op, streek de zwarte haren weg, en dan vertoonde zich een ijzingwekkend bleek hoofd, waarop de zinneloosheid zichtbaar hare trekken geschreven had. Wild rolden hare blikken rond, en haren arm uitstreckende, wees en volgde zij met den vinger, alsof zij in de schemering een schrikbeeld drijven zag. Plotselings viel zij dan met eenen gil neder, en bedekte de oogen met hare handen.

Bij haren gil ontsnapte een pijnlijke klacht aan de zieke, alsof een snijdend zwaard haar het hart doorboorde, en de jongeling, die in den hoek van den haard zat, riep dan jammerend uit:

- Bertha! Bertha! gij verscheurt mij het hart.

Wat ijselijke ramp heeft die familie getroffen?

Lezer, keer met mij terug, tot den morgen van den vorigen dag.

Een menschelijk gerecht was voltrokken. Men had een van die tooneelen gezien, welke vreemd moesten zijn bij beschaafde volkeren; men had een mensch, een ongelukkige misdadiger, ter dood gebracht. Men had een vader gedood, en de kinderen voor eeuwig gebrandmerkt, hoe onschuldig zij ook waren; want altijd treft men, door

den misdadiger te treffen, ook zijn ongelukkig nageslacht. Onrechtvaardig vooroordeel, hetwelk de kinderen doet verstooten, en hen dikwijls dwingt ondeugend en misdadig te worden!

De misdadiger, dien men 's morgens gedood had, was de vader van dat ongelukkig huisgezin. Hij had in een teugellooze, in een onberaden drift, zijne hand met het bloed van zijnen naaste bezoedeld, en het gerecht wreekte den doode op hem en op zijnen familiekring. Langs alle zijden sneed het zwaard de liefde-banden door, welke dezen huiskring aan de samenleving bond.

Dat hoofd, dat afgesneden hoofd, dacht Bertha, in hare zinneloosheid, te zien drijven.

De ongelukkige had sedert tien maanden dubbele smart geleden; armoede en ellende had zij doorstaan, om het lot haars vaders in de gevangenis draaglijk te maken; en zij had tevens de diepe smart eener verstootene liefde in het hart omgevoerd.

Een jongeling, uit den gegoeden stand, had haar van liefde en geluk gesproken, en die liefde was voor haar een hemel op aarde geworden.

Wat was zij gelukkig geweest, als hij, de jongman, die ver boven haren staat verheven was, aan hare zijde in den nederigen huiskring was komen nederzitten! In haren eenvoud had zij nooit den afstand gemeten, die tusschen beiden was; zij had op geen rijkdom door hem gehoopt - neen, zij had hem slechts grenzeloos bemind.

Die jongeling was een van die, welke de bedorven wereld, hoe jong ook, hebben leeren kennen. Hij huichelde dat reine gevoel slechts, en er was een tijd gekomen dat hij, de liefde met de voeten trappende, de niets vermoedende had verstooten en verlaten.

Smartelijk was het inderdaad in de ellendige kamer, waar het drietal zich bevond. Stomme wanhoop, zinneloosheid en dood vereenigden zich om tusschen die vier

naakte muren eene toekomst van marteling en lijden te bereiden.

Een geneesheer had de zieke nog niet bezocht. Die arme menschen waren hiermede niet haastig geweest; zij verkeerden misschien in de gedachte dat als het geld hun ontbrak, alle steun hun ontroofd was, en echter zijn er, Goddank! nog menschen genoeg in ons midden, wier ziel niet verstaald is tegen het lijden; menschen, aan wie de Godheid een heilige liefde in de boezem gestort heeft, die worstelen tegen de vooroordeelen der wereld, en de priesters van den God der liefdadigheid zijn.

Wellicht ook hadden zij alle hoop op aardsche hulp opgegeven: men had met dit inzicht niemand ontboden dan een priester.

Weldra liet zich een gedommel op den moeilijken zoldertrap hooren.

In de kamer bewoog zich niemand.

De deur werd open gestooten, en een priester, in een lang zwart gewaad, wiens hoofd door grijzige haren bedekt was, stond op den drempel, en scheen een weemoedigen blik in de kamer te werpen.

Bij het gerucht, dat het openstooten der deur gemaakt had, sprong de gebogene Bertha op, en den priester beschouwende, trad zij zacht op de teenen, alsof zij een drijvend spook ware geweest, naar eenen hoek der kamer, en zag uit die halve duisternis, met verbijsterde oogen, op die eerbiedwaardige gestalte. De jongeling was insgelijks opgestaan, was het bed der stervende moeder genaderd, en haar bij de hand vattende, zeide hij met een gebrokene stem:

- Moeder, daar is de laatste troost der wereld - daar is een priester...

- Dank, mijn kind... dank!... steeg er een smartelijke stem uit de ellendige legerstede op.

- Kom binnen, mijnheer, zeide Herman; vrees niets;

wij zijn wel arm, wel ongelukkig, maar toch eerlijke en brave lieden.

- Mijn zoon, antwoordde de priester Senor, terwijl hij binnentrad, ik beef niet voor de ellende die u treft, maar mijn hart werd koud, mijn oog vulde zich met tranen op den drempel van uw armzalig verblijf, en ik zond tot den God der lijdenden een gebed van genade op... want ik ben een priester des Evangelies, en dat leert mij u te beminnen....

- Heb dank! riep de jongeling, zich op de eene knie buigende en de handen van Senor met tranen en kussen bedekkende, heb dank! want woorden van liefde zijn ons zoo lang reeds vreemd.

- Vreemd! sprak de grijsaard, en hij hief zijne oogen ten hemel. God verlaat toch den arme niet als de wereld hem verstoot. Leerdet gij dan niet, dat wij elkander moeten beminnen, als een liefderijke moeder hare kinderen!...

De grijze herder naderde het ziekbed. Herman verwijderde zich, en ging naast zijne beweginglooze zuster nederknielen, somtijds smeekend de oogen tot haar opheffende, alsof hij haar wilde aanzoeken de knie te buigen en met hem te bidden; maar zij was koud als een beeld, dat aan het graf des vaders een kind schreien ziet.

De priester las gebeden. De stervende had, in vervoering, dankbaar de handen gekust. Daarna richtte Senor zich tot de kinderen en sprak woorden van troost.

- Zinneloos! zeide hij toen hij Bertha's ongeluk bemerkte; God! het zien van zooveel lijden verplettert mij... - en hij bedekte met zijne handen de oogen, in tranen gebaad.

- Ja, snikte Herman, bid, mijnheer! dat God over mijn arme zuster erbarming hebbe.... Bid voor mijne moeder... voor de ziel van mijn ongelukkigen vader!...

De priester verliet dit akelig verblijf. Toen hij vertrokken was, glinsterde er een geldstuk op de tafel.

Gij hebt wel gedaan, trooster der menschheid; gij hebt uwe roeping van christen en priester volbracht! Ga, de engel des Heeren heeft uwe weldaad in het boek des Eeuwigen aangeschreven!...

De dood naderde allengs. Herman stond aan het bed, om de laatste woorden, de laatste wenschen, de laatste zuchten zijner moeder te ontvangen, en als een heiligdom in zijnen boezem te bewaren. Te vergeefs riep hij zijne Bertha aan de legerstede; te vergeefs jammerde zij, dat zij haar nooit meer op aarde zou wederzien: - Bertha stond daar in de halve schaduw; zij wees met haren vinger, en haar brandend oog volgde dien....

- Bertha! mijn kind!... snikte de arme; kom, wees niet zoo hard voor uwe moeder.... Zij heeft u altoos zoo innig lief gehad.... Ik voel... Bertha... dat ik sterven ga.... Vaarwel... vaar... wel... wees gezegend.... O mijn God!...

- Dood! gilde Herman; dood!...

- Dood! klonk er een kort afgebroke stem. Het was de kreet van de zinnelooze Bertha. Eensklaps scheen deze zich te bedenken, schoot plotseling toe, aanschouwde het lijk, bracht haar bleeke hand aan het voorhoofd, en een langgetrokken en bibberend:

- Moeder!...

ontrolde aan hare lippen.

Eene lichtstraal drong door haar beneveld verstand, en haren broeder omarmende, zakten beiden snikkend bij het lijk neder.

* * *

Eenige dagen waren heengesneld. Het lijk der moeder was reeds op een afgelegen hoekje van een kerkhof ter aarde besteld.

Zonder plechtigheid wordt het lijk van den arme be-

graven. Zelden volgt een bloedverwant of vriend de doodsbaar. In het grafwaartsvoeren stelt men een ongehoorde haast. Het komt omdat de eigenbaat zich gevestigd heeft, tot op den doodswagen toe, en die drift is zóó sterk, dat zij zelfs met het diepste lijden spotten kan.

Zaagt gij ooit een vergeten kerkhof van den arme? Eene vlakte, door hooge populieren omgeven, waarin de wind een eentonig lied gonst? - Zaagt gij haar ooit als de laatste glans der zon de vlakte kleurt, als eenige doodskisten daar op elkander gestapeld staan, en de doodgraver, onder het zingen van een vroolijk lied, den kuil graaft, om alles te ontvangen? - En vindt gij niet dat er iets verlaten, iets ledig in het lot van den arme is, tot zelfs na zijnen dood?

Herman had den hollenden doodswagen gevolgd, en tranen geplengd op de plaats waar zijne moeder rustte. Bertha was in een gasthuis opgenomen en verkeerde er geruimen tijd in levensgevaar. Allengs echter herleefden hare krachten; haar geschokt verstand, hoe zwak ook, kreeg weder denkingskracht, en schoon door het lijden afgebeeld, kon zij zich een deel van het verleden herinneren zonder dat zij tranen op hare marmerbleeke wangen voelde branden. Zij was gelaten in dat ijselijk lot, en betrouwend op een hooger Wezen, zag zij de toekomst geruster te gemoet.

Het was op eenen schemer-avond, dat hare herstelde gezondheid haar toeliet het weldadig gesticht te verlaten.

Zij richtte hare schreden naar het kamerke, waar zooveel lijden haar hart was komen verpletteren. Toen zij in dat armoedig verblijf trad, vond zij haren broeder op de legerstede liggen slapen. Het lijden had het gelaat van dat goede kind der natuur vermagerd. Hij noemde haren naam, in een schijnbaar gelukkige aandoening.

Bertha weende van zaligheid - en kuste den slaper wakker.

Het wederzien was gelukkig!

- Bertha, sprak de jongeling nadien, gij komt in tijds.... Morgen moeten wij dit verblijf verlaten. Frederik, uw Frederik, de zoon van onzen eigenaar, die zoon, die u eens beminde, is onverbiddelijk, en wij hebben niets meer om zijnen haat te bevredigen!... Wij moeten, arme Bertha! in de wijde wereld ons brood gaan zoeken, daar waar men niet weet dat wij kinderen van eenen moordenaar zijn. Ziedaar, wat wij gewonnen hebben met liefde en vriendschap te schenken aan dien lafaard. Vloek, Bertha, over uwen Frederik!...

- Herman, Herman! snikte het meisje, vloek hem niet!... Ik bemin hem nog.... Waarom zoudt gij zoo wreed zijn, om zelfs zijn herdenken te bevleken?... Kom, ging zij voort, hare tranen afwisschende, terwijl zij haren broeder bij de hand nam, indien de wereld ons miskent, hoewel wij geene schuld hebben, laat ons dan gaan. Men zal ons toch overal niet verstooten. Kom, Herman, allen die ons lief hadden hebben ons verlaten.....

Nog denzelfden avond verlieten de arme kinderen het kamerke, waar zij zooveel geleden hadden, en waarvan zij tevens zooveel zoete herinneringen medenamen. Elke stoel, elke zitbank, het bed waar de arme moeder den geest gegeven had, werden door Bertha met hare tranen besproeid, tot eeuwig vaarwel met hare kussen bezegeld.

Daarna gingen zij heen, met een licht pakje onder den arm. Zij gingen een afscheid geven aan het graf hunner moeder, en daarna zou elk in de wereld een bestaan gaan zoeken.... Arme kinderen!

Op Herman's arm leunende, trad Bertha langzaam voort. Een somber voorgevoel had beider ziel overvallen, en hoe meer het meisje aan het scheiden dacht, hoe vaster zij den arm van haren broeder klemde. Zij zouden in de naburige fabrieksteden arbeid gaan zoeken, met belofte elkander jaarlijks aan het graf der moeder te komen omhelzen.

II.

Vier jaren waren er heen gesnel. De wereld had twee wezens in den woeligen draaikolk der samenleving zien verdwijnen, zonder rekenschap van hunnen toestand gehouden te hebben.

Het was een herfstnacht.

De maan dreef langs den wolkeloozen hemel en haar fantastisch licht, dat door het loover viel, schiep duizenden, zich bewegende, schimmen op het bedauwde kerkhof der armen. Op sommige plaatsen was het alsof zij in lange lichtkleederen gehuld waren, met flikkerende perels bezaaid; het was alsof zij de tranen, die zij op de aarde geschreid hadden, over de graven langzaam lieten rondwandelen.

Aan een vervallen kruis stond een lange menschelijke gedaante, wier sombere kleeding zich in de schemering afteekende, en wier kalm en bleek gelaat en zilverigen baard, door de maan beglansd, duidelijk zichtbaar waren. Het oog van dien man was op het met sterren bezaaide uitspannel gevestigd. Hij dacht aan God. Hij dacht aan den hemel, aan dat licht der volmaaktheid, dat om den troon van den Almachtige stroomt, en vroeg een vonkje van dat goddelijk licht!

Het was de grijze priester Senior.

Daar rees, niet ver van hem, een diepen zucht op, en zoo zwaar en zoo snijdend was hij, alsof hij uit de diepten der graven opsteeg, dat hij de gedachte des priesters plotseling in het wezenlijke leven terugriep; die zucht was zoo verdrukt, dat hij een geheele wereld van lijden in zich scheen te bevatten.

Het hoofd des priesters wendde zich naar de zijde van waar die sprakeloze bede opsteeg, en allengs zag hij een zwarten klomp in de schaduw zich ontwikkelen en zich verheffen.

Op eenige schreden van hem stond weldra een menschelijke gedaante. Het was alsof zij uit de grafstede, waarop zij ineengekrompen gezeten had, was opgerezen.

- Wie zijt gij? klonk het den grijsaard somber toe.

- Ik ben een priester des Heeren op deze aarde.

- Wat zoekt gij hier in het midden der graven van de armen, dien vergeten hoek, waar zij slechts komen voor wie de samenleving een droevige ballingschap is. of geweest is.

Ik kom er denken aan de lotbestemming van twee wezens, die de storm der wereld, in zijn geheimnisvolle werking, van elkander heeft gescheurd....

- Twee wezens? - Een broeder, en een zuster?

- Gij hebt het gezegd: twee kinderen der natuur, goed en braaf, die de samenleving onschuldig in haar midden brandmerkte, en de weêrloosste van beiden geeseld naar de misdaad dreef....

- Mijne zuster!... sprak dezelfde stem ontroerd; mijne Bertha.... O, ik herken u thans aan uw gevoelige stem; gij zijt het, die bij het afsterven onzer moeder zoo weldadig den dorpel onzer arme woning ovetraadt.... Edelaardig man, zeg mij, wat is er van mijne zuster geworden?

- Uwe zuster! sprak Senior, terwijl tranen over zijne wangen rolden. Uwe zuster!... Ach!... - Kom hier, arm kind, kom hier aan mijn hart; het klopte altijd voor u.... Wat aarzelt gij? Kom ween aan mijne borst.

- Dank! riep de broeder, en stortte zich in de geopende armen. Sinds lang heb ik in de wereld geen vaderlijk hart meer ontmoet; sinds lang geen warme tranen van gevoel meer kunnen weenen - niets, niets dan koude tranen van spijt, wanhoop en woede.

De menschenvriend knelde den weêrgekeerden broeder in zijne armen, en sprak met ontroerde stem:

- Vier jaren wacht ik u hier, telkens op denzelfden nacht; hier, op de plaats, waar weleer het graf uwer moeder was. Ik wilde u zien, want uwe zuster, helaas! heeft dat vergeten....

- Vergeten!... sprak de jongeling; ach, gij moet het haar vergeven. Ik had gehoopt dat ik haar schuldeloos en gelukkig zou wederzien; maar het is niet zoo; zoo vader, zoo kinderen; zoo zuster, zoo broeder; - de moeder alleen was braaf en goed.

Eensklaps rukte de jongeling zich uit de armen van den menschenvriend los, wiens borst hij met heete tranen besproeide, en met een sombere en trillende stem klonk het dezen toe:

- Weet gij wel, wien gij aan uw hart prangt? Weet gij wel, wat monster der samenleving gij zijne giftige tranen op uwe priesterkleederen laat storten? Indien de maan helder genoeg scheen, zoudt gij zien dat de mensch, dien gij als een weêrgekeerde broeder liefkoost, het kleed der misdaad draagt - het kleed van den galeiboef.

- Neen, broeder! ik zal u daarom niet verstooten; ik zal u ontvangen met den kus des vredes; want ik ben niet behebt met de vooroordeelen van de wereld, die dikwijls onbarmhartig is. De heete tranen, die gij op mijne vingers branden laat, zeggen mij dat zij voortvloeien uit een zuivere bron, die slechts onklaar is omdat de samenleving daarin den steen van haat en vloek geworpen heeft.... Kom, mijn kind! dat ik u aan mijn hart knelle, en onze tranen zullen zich versmelten.

- Grootmoedige vriend! riep de jongeling, terwijl hij opnieuw in de armen van Senor viel.

Hoe lang was het geleden, dat geen zoo zoete stem zijn hart meer trillen deed! - De wereld was sedert den dood zijner moeder voor hem een uitgestrekt kerkhof geworden,

waar zijn kus niets ontmoette dan koude marmerbeelden, die, droefheid veinzend, zich op de graven nederbuigen. Het was van geluk en liefde, dat hij tranen stortte; want hij gevoelde weêr, dat er op aarde geluk bestaan kon.

- Broeder! zeide de priester, ontsluit mij uw hart; verhaal mij het lijden, de smarten, die uw hart deden bloeden.

- Ja, antwoordde hij; want gij zult mij niet verstooten; uw hart zal het mijne verstaan. God! vergeef de miskening, die ik U toewierp, als de wanhoop mij de ziel verknaagde. Zij voelt thans eenen stroom van nooit genoten zaligheid.... Dank! God des hemels!... dank....

De ongelukkige zonk op den grafheuvel, waarop het vervallen kruis stond, neder. Zijne vingers hielden de hand van den menschevriend omkneld, en zijn jeugdig, bleek gelaat, bleef naar het majesteitsvolle wezen van den priester gericht.

Eindelijk stond hij op, en op het kruis leunende, begon hij:

‘Het is vier jaren geleden, dat ik mijne zuster hier den afscheidskus gaf, met de belofte dat wij één jaar nadien elkander, op het graf onzer moeder, zouden wederzien. Helaas! ik heb dat woord niet gehouden....

Vele dagen zwierf ik van deur tot deur rond, om arbeid vragende, en reeds begon het gebrek mijne wangen uit te halen, toen ik in eene fabriek werd opgenomen, om er tegen een gering loon dienstbaar te zijn. De eigenaar was een van die belangzoekers, die het geld opstapelen, zonder ervan te genieten, noch te laten genieten. Hij was hard, ongevoelig, en leefde slechts voor het goud, hetwelk hij met zooveel moeite vergaarde.

Aan zijne zijde stond eene dochter, vader, die een engel van liefde en goedheid was. Geen moeder zuchtte ongetroost op haar strooibed; geen kind, geen grijsaard staken vruchteloos de vermagerde handen tot haar uit. Zij

was goed voor allen; zelfs goed voor mij, vader! Haar naam heb ik in mijn hart bewaard, als het eenig zoet herdenken van het verleden: men noemde haar Lenore.

In de uitgestrekte werkplaatsen, welke deze rijkard bezat, werkten vele kinderen, van welke men soms eenen arbeid eischte, die hunne krachten te boven ging. Men sloeg hen, men mishandelde ze somtijds. Helaas! zij werden gebrekkig in hun teedere jeugd, verkwijnden, teerden weg, en na geruimen tijd daar als geraamten te hebben rondgewandeld, stierven dikwijls die armen bloedjes!

Zoo was er een, dat ik innig liefhad, omdat het goed van aard was, en reeds onder het lijden gebogen ging. Het stond soms geruimen tijd, droomend, op den gloeienden stoom te staren, die de domme werktuigkracht in beweging zette, totdat een forsche hand het op zijne plaats terugslingerde.... Ach! daar werd zijn arme moeder door de raderen verpletterd; daar ook was zijn arme vader vóór den tijd vergrijsd en stram geworden, en hij bedelde langs de straten om een stukje brood!

Dat is droevig, niet waar!...'

De priester antwoordde niet, maar een heete traan rolde van zijne wangen en baard. Hij was diep geroerd door dat eenvoudig verhaal.

'Eens zag ik dat arme lijderke weder, dat steeds als door ingeving naar die plek getrokken werd, door een baldadige hand naar zijne plaats teruggeslingerd. Het bloed stroomde uit eene wonde aan zijn mager hoofdje. Mijn hart vlamde van verontwaardiging en, toespringende, wilde ik den ellendeling voor eene dwingelandij straffen, die hij door eenen schaterlach nog hatelijker maakte.

Terug! brulde hij mij toe, kind eens moordenaars!

Eene rilling doorliep mijne ledematen; het was alsof de vloek mijns vaders mij opnieuw trof. In het omwenden viel mijn oog op het koude gelaat van den eigenaar. Alles was gezegd! Hij sidderde op mijne nadering, alsof ik een

booze geest ware geweest. Hij wierp mij van verre eenige zilverstukjes toe, het loon voor mijnen arbeid, en, mij dunkt dat ik nog zijn scherpe stem hoor: “Weg! weg!... gij, zoon eens moordenaars.... Daarom ziet gij altijd zoo somber, zoo onheilspellend.... O, ik bemerk het thans, gij wildet mij bestelen, gij wildet mij vermoorden!...”

Vader, ik moest de opwelling van een goed gevoel met vele tranen bekoopen. Niemand, niemand reikte mij nog de hand toe! Slechts toen ik des nachts, bij den kolengloed, was ingeslapen, hetgeen men mij nog vergund had, verscheen mij Lenore, in het wit gekleed.... O, zoo schoon kunnen de engelen niet zijn! Zij bleef lang peinzend op mij staren, en ik zag tranen uit hare oogen rollen.... Haar naam bestierf op mijne lippen.

Toen ik wakker werd, lag er eene beurs met een drietal goudstukken in mijn geopende hand. Zij was dan wezenlijk daar geweest; mijn ziel had haar gezien, maar veel schooner, veel edeler nog dan in het leven!...

Ik dwaalde rond, zonder dienstbaar te kunnen worden. Mijn geld was verteerd. Hier en daar viel mij slechts eene aalmoes in de hand. Ik kreeg honger. Honger! ik sidder nog bij de gedachte aan de pijnen die hij verwekt. Mijn oog brandde bij het zien van het kind, dat op den dorpel zijner woning een stukje brood zat te eten; niet zelden roofde ik het uit zijne vingers, en vluchtte dan als een vervolgte, om het in de eenzaamheid te gaan verslinden.

Ik dwaalde in eene groote stad rond, waar vorsten en edellieden woonden, waar leven en beweging was; maar niet voor mij. Ik leed honger. Ik kroop over de trappen der paleizen en smeekte om voedsel; ik bood mij overal aan, om iets te mogen verdienen; men deinsde terug; want men dacht het spook van den hongersnood aan de deur te zien kloppen. Neen! gij weet niet, wat het is, honger lijden! Geene marteling is zoo wreed, zoo pijnlijk, dan soms razend van honger zijn!... Lang weêrstand ik,

en ik roofde eindelijk een brood. - Ik was reeds... dief en men bracht mij naar de gevangenis.'

Na eene poos stilte, ging de jongeling voort:

'Het koude zweet dreef mij over de ledematen, toen ik mij omringd vond door zooveel ongelukkigen, vaders van huisgezinnen, misschien misdadig omdat zij hunne kinderen niet van honger wilden laten sterven!... In eenen hoek neêrgebogen, herdacht ik het verledene; ik sidderde bij de gedachte aan mijnen vader, en in den koortsachtigen slaap, die mij overviel, zag ik voor mij, evenals hij, een bloedige toekomst te gemoet.

Drie maanden bleef ik daar. Mijn hart was reeds koud geworden, gelijk de klammige wanden der gevangenis; mijne oogen waren droog geweend; vloek en haat waren sedert lang over mijne lippen gerold. Hoe kon het anders? Ik vond niets in de wereld, dat mij van deugd, van liefde, van God sprak!... Dan ook vergat ik de gebeden mijner jeugd, die mijn goede moeder in de wieg mij reeds leerde, en die mij in later tijd zooveel troost gaven als ik onder het lijden werd neêrgedrukt.

In de gevangenis sloop een ijselijke drift in mijne borst: *Geld!* Die gedachte deed mijn oog fonkelen; voor dat alleen klopte mijn hart, en ook toen ik in de wereld terugkeerde, daalde ik tot in de laagste wijken, om er de oude gezellen van den kerker op te zoeken, verslaafd aan spel en diefstal.... *Goud!* die zucht werd me kwellender dan de honger!... Ik werd een volslagen dief. Wat was er aan mij gelegen? De menschen hadden mij verstooten; zij weigerden mij werk; zij dreven mij naar de misdaad, en nu zij hun doel bereikt hadden, zeiden zij, nog helsch spottend: "Een goed kind, dat naar zijnen vader aardt!"...

Er was een prachtig feest in de woning van eenen rijke. Paleis en tuinen waren verlicht. Rijk gekleede vrouwen wandelden daar rond. Zoo diep was ik reeds gevallen, vader, dat ik mij achter het donker loover ging

verbergen, de fonkelende oogen op de kostbare sieraden gericht.... O, ik begrijp niet waarom ge mij niet van u afstoot, zoo verachtelijk ben ik in mijn eigen oogen!... Ik bespiedde een diamanten sieraad, dat aan den hals eener vrouw schitterde, die voor mij, in den arm eens jongelings gebogen, van liefde en geluk sprak. Geluk!... het hunne mocht in die liefkozingen zijn; het mijne lag in die glinsterende steenen!

Ik sprong toe - met een geweldigen ruk bleef mij dien schat in de hand; maar ik voelde een warme straal bloed, die mijn vingers bedekte. Ik verdween; doch in mijne vlucht hoorde ik smeekend eenen naam noemen: "Lenore, Lenore! God, men heeft haar vermoord!" - Lenore! weerklonk het in mijn binnenste. Ik gevoelde dat zij het was; zij, die mij eens weldeed; zij, de vriendinne van den arme! Ik stond beweegloos, door wroeging overmeesterd. Er was een gevoel in mij ontwaakt, dat ik lang gestorven dacht. Ik wilde naar haar toesnellen, haar zeggen wie ik was, haar om vergiffenis smeeken; haar klagen, hoe de wereld mij vervolgde, mij gedwongen had schurk te worden. Zij zou mij aanhooren, mij onder hare bescherming nemen, en ik zou weder een eerlijk man kunnen worden.... Men legde de hand op mij, en men sleurde mij naar de gevangenis.

Sinds, vader, zucht ik in den somberen kerker; sinds drie jaren knaagt mij de wanhoop, de wroeging, de vervolging aan het hart. Ik weet dat ik misdeed; maar dikwijls heb ik bevonden dat alle gevoel van deugd in mij dood was.... Het bloedige hoofd mijns vaders komt mij des nachts op mijne legerstede zoenen; de schreiende schim mijner moeder laat tranen op mijn hart vallen, die hetzelfde verbranden.

Vier nachten geleden ben ik uit mijne gevangenis ontsnapt, om dat martelaarschap te ontvluchten, en om mijne zuster hier te kunnen wederzien.... Heb dank, o

mijn God! Ik gevoel dat ik nog gelukkig zou kunnen wezen....’

Hier zweeg hij. De priester voelde zijn koud gelaat en zijn brandende tranen op zijn omklemde hand. Geen woord ontsnapte aan zijnen mond, geen zucht aan zijne borst.

Er heerschte stilte; de wind zong klagend zijn doodslied door het hooge geboomte.

Na eene poos klonk er een versmoorde stem:

- En mijne zuster?

‘Hare geschiedenis is kort, broeder.... Zij is bijna de uwe. De storm der wereld heeft haar ook onmeêdoogend verbrijzeld; want er is geen strenger, geen onbarmhartiger wreker in het vooroordeel dan de wereld.

Ik zag haar op eenen avond weder, zittende op de tempeltrappen, gehuld in de lompen der ellende. Het marmerbeeld der goddelijke moeder is niet bleeker, niet smartelijker dan zij was. Zij smeekte stervend om een stuk brood....

Velen waren haar voorbijgegaan, zonder haar te zien; zij had smeekend de hermelijnen mantels der vrouwen gekust; maar hare stem werd verdoofd in het klagende gedruisch dat langs de keldertrappen opsteeg.

In mijn hart sprak de plicht van een christen, van een broeder. Ik heb haar, naar het voorbeeld van den barmhartigen Samaritaan, getroost en geholpen. Ik heb uwe Bertha een huis van liefdadigheid binnengeleid, waar de zuster der menschenliefde hare weldaden aan den arme schenkt; waar het kind der weelde soms den glans der groote wereld komt vergeten, om troostend neêr te knielen aan het bed van den ongelukkige.

Zij had vele maanden smartelijk rondgezworven, en uitgeput door het lijden, arm en bleek, heeft de liefdevolle

zuster den blos weêr op de wangen teruggebracht. Broeder, zij was goed en schoon! Dikwijls deed zij tranen aan mijne oogen ontrollen, wanneer zij mij haar lijden afschilderde; dikwijls, als haar bleek gelaat, haar zoete gewaterde blik zich ten hemel wendde, heb ik haar met aandoening aan mijn kloppend hart gedrukt, en tranen op haar jeugdig hoofd doen nedervloeien....

Bertha was de liefde van allen; want er was een edel gevoel in hare ziel, dat zich weldra innig verbond met den edelen geest der zusters. Zij vond er deelneming en troost. Als zij ongekunsteld haar lijden verhaalde, dan zwommen de oogen in tranen, dan baden allen voor Bertha, en dan, door een heilig gevoel aangedreven, vroeg zij ook dat men bidden zou voor u, voor haren Herman....

Geruimen tijd zwierf ik, na die vreedzame dagen, rond; want ik werd geroepen om liefdegiften voor de kloosters in te zamelen. Moede van door storm en wind te zwerven, heb ik mij na dien tocht de sneeuwwitte kroon van den ouderdom om den schedel zien weven - en ik keerde doodelijk ziek terug. Uwe zuster had het eenzame sticht verlaten, en echter had ik gehoopt dat zij mij aan het ziekbed tot schuts-engel zou gestrekt hebben. Ik heb veel geleden om dat afzijn; men zeide mij, dat ik, tot in mijn ijlende koorts, haren naam als dien eens engels aanriep, om mijn brandend voorhoofd te komen verkoelen.

Toen ik herstelde, werd ik geroepen den dienst des Heerens op een andere plaats voort te zetten.

Op eenen avond klopte men aan mijne woning. De ongelukkigen klopten er nooit te vergeefs. Men riep mij in een der paleizen, waar rijkdom en weelde ten zetel zitten. Ik zag er uwe zuster terug: doch niet meer gebogen onder de lompen der ellende; niet zooals gij, ongelukkige broeder, door de onbarmhartige wereld op een naakte rots geslingerd, maar gebukt onder de pracht - in het midden van de schittering....'

De jongeling maakte een snelle beweging van verwondering.

‘... Rijk! maar helaas! misdadig. Allengs, verblind door de schatten die men om hare schoonheid aan hare voeten kwam nederleggen, vergat zij de stem van eenvoud en deugd geheel in haren boezem, en gelukkig een hart gevonden te hebben, waarop zij haar jong en afgebeeld hoofd kon nederleggen, had zij de stem der verleiding gevolgd. En toch was zij niet geheel en al verdorven. Als eene boetelinge, boog zij het met diamanten omvlochten hoofd voor mij neder, dat schuldige hoofd, broeder, schuldiger nog om die schitterende perels.

Ik heb geweend om de arme Bertha. God! ik was er niet op voorbereid haar weder te vinden, geknakt en besmet - die schoone lelie. Toch heb ik haar opgericht, geweend en gebeden, en tot mijzelf met den Christus gezegd: Wie zonder zonde is, werpe den eersten steen op haar! - Zij wilde terugkeeren in de wereld, zij bedoelde: in eer en achting, en vergeten bij het leger der ongelukkige zieken gaan waken.

... En de wereld zal mij vergeven, snikte zij; want het is mijne schuld niet dat ik rampzalig zijn moet, maar wel de zijne, en toch, o mijn God, ik heb hem altoos lief!...

Van wien sprak zij?... Herman, herinnert gij u dien jongeling, die, als een geest des verderfs, aan den haard uws vaders kwam nederzitten? Frederik, dien uwe zuster beminde, meer dan zij den adem beminde die haar het leven geeft! Welnu, hij steeg op in rang en eer, en vond in al het grillige van den rijkdom een ongelukkige zuster terug. Zij was nog schoon, nog betooverend. Hij heeft haar in de paleizen rondgeleid, om aan de ongelukkige te zeggen: “Bertha, dit alles is aan u, indien ge mij liefhebt, zooals voorheen!” - Dat was te veel!... Hem weder beminnen, geen honger meer moeten lijden! - Zij

heeft aan die bekoring niet weêrstaan!... Haar bewaarengel sloeg sedert dan den rouwsluier om de leden...'

- Ja, snikte de broeder, het is zijne schuld. Zij beminde hem zoo vurig, en wij dachten hem zoo goed voor die arme zuster. O, wees gevloekt! riep de jongeling uit, gij die door uw goud het onnoozele kind de schande doet omhelzen!... Vloek over u....

En hij stond op, bleek als een doode, de hand in overspanning uitgestrekt.

- Vloek niet, broeder; de vervloeking valt op den vervloeker terug; de geest des Christendoms leert u vergeven!... Bidden wij voor beiden; vooral voor haar, die met zóóveel blinde liefde het ongeluk omarmt. Bidden en arbeiden wij, opdat rijken en armen, regeerders en kinderen des volks, eenmaal in denzelfden band van liefde en vrede mogen geschakeld worden....

- Schoone toekomst, vader! En zal men dan de onschuldige kinderen eens moordenaars niet meer zoo wreed vervolgen?

- Neen, mijn kind. De wetten van heden streven meer en meer de verbroedering te gemoet; zij nemen den berouwvollen misdadiger reeds onder hare bescherming; alleen de wereld, de booze en onbeschaafde wereld, is nog onverzoenlijk voor u allen.... O, mijne ziel wordt door het lijden mijner broeders dikwijls verscheurd, wanneer ik zie hoeveel rampen, hoeveel ongelukken de vooroordeelen in ons midden doen oprijzen! Tranen stroomen dikwijls langs mijn mannelijke wangen; want ik heb het vernederde kind lief; ik tracht zijne wonden te heelen, en den band van liefde tusschen allen samen te snoeren.... Ach! de eigenbaat der menschen stoort de glinsterdroomen van den grijzen Senor....

Hier zweeg hij, en zette na eene poos rustiger zijne alleenspraak voort:

- U, ongelukkige broeder, kan ik slechts troost geven.

De samenleving was eens schuldig tegen u; maar toch, broeder! vloek de menschen niet: het zijn en blijven altijd uwe broeders, al dwalen zij. Goede menschen zullen, God geve het! den vrijgelaten galeislaaf onder hunne bescherming nemen⁽¹⁾ en de dwalende zuster terugbrengen....

- Arme Bertha!... Gij, vader, zult haar toch niet verlaten.

- Ja, dit moet zoo zijn! Deze nacht is de laatste mijner vrije beweging. Ik wilde hem op deze plaats, door uwe zuster aangewezen, en eenen verstooteling op het hart drukkende, doorbrengen; mijne ziel wilde daardoor een eeuwig zegel leggen tusschen mij en de menschenliefde - en daarna zal ik terug dalen in de koude kloostercel....

- Helaas! wat zal ik dan, op de wereld verlaten, doen?... Ik moet dan terugkeeren naar de sombere gevangenis, er aankloppen als aan de woning van liefde en geluk....

- Ga, boet het kwaad dat gij deedt.... Wees daarna een goed burger, een braaf christen.... Vaarwel.

De priester drukte driemaal den jongeling aan het hart, die hem in de duisternis een droevig vaarwel toeriep....

Senor was verdwenen.

De galeislaaf zag hem eene poos droevig na, en sloeg den terugweg in.

Toen de schemering aan den hemel oprees, trad hij langs een prachtige en van licht glinsterende woning. De nog heldere tonen der muziek ruischten hem in het oor. Hij stond eene poos stil, en zag de schaduwen der dansende paren langs de vensters zweven. Een gevoel van nijd en

(1) Men zal zich herinneren, dat, sinds eenigen tijd, de comités voor de bescherming der losgelaten gevangenen zijn ingesteld, en dat Z.M. de Koning (Leopold I) een schoon voorbeeld ter bestrijding van het vooroordeel heeft gegeven, toen hij een der kinderen van eenen gerechtigde onder zijne bescherming nam.

haat welde in Herman's ziel op; maar de stem van den menschenvriend klonk hem in het hart 'Verbroedering' toe.

Hij boog het hoofd en ging verder....

Het was Bertha, die een nachtfeest vierde.

III,

Tusschen rijkdom en armoede ligt dikwijls maar eene schrede; dit ondervond Bertha. Hare geluks-zon was ondergegaan. In plaats van een prachtig paleis, zat zij thans in een armoedige kamer. De hand die haar gisteren liefkoosde heeft haar thans verstooten; van al den rijkdom dien zij bezat is haar niets overgebleven. In één nacht herschiep een brand hare zalen tot asch en smolt hare sieraden. Bij dat dringende gevaar had er toch een deugdelijk gevoel in hare ziel gesproken; in het naburig vertrek sluimerde haar kind, de vrucht van haar ongelukkig leven. Toen de loeiende vlam haar op de legerstede overviel, sprak de moederlijke stem het eerst in haar, en zij snelde naar het wicht. Met drift drukte zij het schuldeloos kind aan haren boezem, en redde het uit de verwoestende vlammen.

Rampen ontrooven ons vrienden. Bertha was niet meer wat zij vroeger was. Hare levenswijs had haar vroegtijdig den blos van de wangen gewischt, en zij drukte thans een kind aan de vermagerde borst. Zij was vóór den tijd

verouderd, hoewel het spoor van vroegere schoonheid nog op haar wezen zichtbaar was. Toen zat zij in een armoedig kamerke - geruild tegen de rijke woning van voorheen; zij zat bij een armoedig lampke - geruild tegen de heldere lichtkronen; in een armoedig kleed - het versleten overschot van een fluweelen prachtgewaad.

Zij was verstooten van allen. Wie zou zich om die arme vrouw bekommeren! Wie zou haren honger willen stillen? Welke moeder zou dat kind eene poos aan de borst willen laven, 't geen Bertha te vergeefs trachtte te doen! - Daar zijn liefdadige menschen genoeg, die de dwalende zouden willen troosten; maar zij zijn thans niet daar, om die groote tranen van Bertha's wang te wisschen.

Zoo leefde zij reeds eenige weken, terwijl zij zich schaamrood voor den schaterlach der wereld verborg.

Op het oogenblik dat wij haar zien zit zij op den grond, haar kind in den schoot, en het hoofd in de palm der hand latende rusten. Haar kamerke was naakt en somber als een grafkelder, en het scheen dat de wind, die langs en door het gebroken venster gonsde, een doodslid voor de ongelukkige aanhief. Zij dacht aan het verleden. Alle beelden, die haar dierbaar geweest waren, dreven haar voor den geest. Zij gedacht Frederik, toen hij als jongeling in den kring der familie kwam nederzitten, en die haar en haar kind zoo wreed achterliet, uit vrees dat die beide wezens hem een hinderpaal zouden zijn.

Frederik!... hoe dikwijls hadden hare lippen dien zachten naam laten ontvallen, in de eenzaamheid, in haar gebed, en zelfs in hare droomen! - De ongelukkige! haar vermagerd gelaat lachte nog dat droombeeld toe....

En toch was hij het wel, die haar op het pad der ondeugd gesleurd had; toch was hij het wel, die haar zoo diep ongelukkig had doen worden; maar zij berekende dat niet. In de liefde eener vrouw is somtijds iets zinneloos.

Zij had honger geleden, koude en ellende doorstaan; zij was gemarteld geworden door ontgoochelingen, maar zij bleef wat zij was; zij hoopte altijd, hoe flauw, hoe pijnlijk ook.

Zij hoopte! en daarom kwam die glimlach, die men eerder voor eenen spotlach op dat wezen zou houden, over haar gelaat zweven. Zij had zoo lang geleden, zoo lang gebeden, zoo lang geweend, en kon niet gelooven dat hij in hare armen niet zou wederkeeren, om haar en haar kind weder rijk en gelukkig te maken.

Zij luistert... daar dommelt een voetstap op den armen zoldertrap.... Wie zal het zijn? Hare ziel zegt 'Hij!' en met ingetogen adem rijst ze op, om haren rijken Frederik weder te zien, en hem te omhelzen, als hij haar nog liefheeft; aan zijne knieën genade af te smeeken, als zij ooit iets deed dat hem mishagen kon.

Een woeste hand stoot de deur open. Een bleek man, wiens oogen van een helsch vuur fonkelen, wiens kleederen ordeloos langs het lijf afhangen, treedt binnen, en werpt de deur achter zich toe. Bertha deinst terug; zij kent dat onheilspellend wezen niet meer, en toch is het Frederik wel.

- Kent ge mij niet meer, ellendige! buldert hij. Ha!... ik ben vreeselijk veranderd, niet waar? Ik ben thans niet rijk en schoon meer; maar ik ben toch altijd Frederik....

- Frederik! stamelde Bertha, en knelde haar kind aan haar hart, alsof zij vreesde dat die ongeluksman het zoude bedreigen; Frederik! - en zij schudde het hoofd en zeide langzaam: 'Neen.'

- Neen?... Ik ben wel veranderd, sinds ik mijnen rijkdom door u zag verbrassen en vernielen; sinds gij van den brand mijner paleizen eenen feestdag hebt gemaakt.... Neen, gij kent mij niet meer; want de wanhoop heeft mij voortgedreven op het pad der vertering; ik heb mij-zelfen van het eene genot in het andere gewenteld.... Thans ben

ik arm; ik ben eenen landlooper, en ik kom... om mij te wreken, alvorens te sterven.

- Frederik! antwoordde de ongelukkige langzaam, en hem scherp aanziende, alsof zij de woorden van den jongeling niet gehoord had; Frederik! ja, ik herken u thans.... Mijn hart klopt van geluk, nu ik u wederzie....

- Geluk!... Ha!... Welnu, het mijne klopt van wanhoop, van naberouw, en dat naberouw, die wanhoop, wil ik verkoelen door u... te moorden.

Met een gespierde vuist greep hij de arme moeder aan, en slingerde haar op den grond.

- Erbarming, Frederik! snikte zij op de knieën; erbarming voor uwe Bertha. Neen, neen! ik was het niet, die u ongelukkig deed worden; ik heb u duizenden malen willen verlaten, terugkeeren in de wereld, weder braaf en vroom worden; maar gij hebt het niet gewild. Ik heb u zóó lang gehoorzaamd, totdat alle terugkeer onmogelijk was....

- Huichelaarster!... Had ik u niet gekend, ik hadde nog rijk en gelukkig geweest; maar gij, gij hebt u als eene slang rondom mij gekronkeld, om mij door dat gevele te verpletteren. Door u ben ik thans arm; door u is thans een ellendig verblijf, waar het schuim der samenleving bijeenvloeit, mijne schuilplaats; door u vluchten mij mijne vrienden, omdat ik nauwelijks lompen meer heb om mijne naaktheid te bedekken....

- O, mijn God! Indien gij het wilt, Frederik, laat het dan zoo zijn; zeg dat het mijne schuld is; maar wees zoo wreed niet tegen mij.... Heb genade! ik heb u altoos eindeloos lief gehad.... Gij kunt niet arbeiden; ik, ik kon het in mijne jeugd; ik zal het nog doen: ik zal voor u het brood verdienen....

- Weg, rampzalige! ik ben niet gekomen om mij met u te verzoenen.... Ik dwaalde rond, verstooten, verlaten en veracht; nergens vond ik een oogenblik rust; de

gemeenste wachter had het recht om den rijken Frederik als eenen baanstrooper weg te jagen.... Ik had honger!... Ik wilde mij zelfmoorden.... Ik stond reeds aan het strand van den vloed... maar ik dacht op u.... Ik wilde mij eerst wreken en dan sterven.... Welnu, die tijd is gekomen!

De woesteling greep haar opnieuw aan, en bracht haar eenen vuistslag op het hoofd toe, die het bloed langs haar afhangende lokken deed biggelen,

- Genade!... Frederik, genade! Heb deernis met ons kind... heb deernis met mij.... Ik ook heb honger....

- Honger!... wij hebben geen eten meer noodig; de tijd is kort....

- Ja, laten wij sterven; maar sterven in liefde, in vrede, het oog tot God gekeerd, en Hem genade afsmeekende.... Dan ware de dood nog zoet.

- Neen! bulderde hij, neen; ik haat u, ik vervloek u.

De arme moeder viel snikkend neder, en stamelde nog woorden van vergiffenis. Bij deze beweging bemerkte Frederik een glinsterend voorwerp aan haren hals. - Zijn oog brandt, een grijnslach zweeft over zijn aangezicht; zijne hand grijpt toe en rukt woest een gouden hart uit haren boezem te voorschijn: het overschot van rijkdom en liefde.

- Ha!... Goud!... roept hij uit. Goud! ik wil nog niet sterven; ik wil nog leven, al was het slechts eenige uren, totdat dit edel metaal verteerd is.... Gij hadt dan nog wat van dat goud bewaard, hetwelk ge mij met volle handen ontstolen hebt....

- Frederik! het is eene herinnering uwer eerste liefde.... O, laat het mij behouden; ik wilde het besteden aan voedsel voor ons arm kind....

Een schaterlach klonk van den trap haar nog in de ooren. De rampzalige daalde snel naar beneden, en de doodsche rust heerschte in het kamerke van Bertha, waaruit thans de laatste hoop verdwenen was....

Zij rijst op, dreigt in tranen uit te bersten, maar haar hart weigert die verlichting; de smart pakt zich samen en brengt aan dat ongelukkig wezen den genadeslag toe.

Stom als een beeld, maar afzichtelijk om zien, zit zij daar op de eene knie voor haar kind, dat kermt en weent, omdat het honger heeft. Zij drukt het aan de borst, en deze heeft geen druppel melk! Wat hoop bedriegt haar nog in het verschiet?... Geene... niets meer.

- Dood!... zegt zij; dan heeft men geen honger meer; dan is men gelukkig.... Kind, ging zij voort, en zag met een verbijsterden oogslag op het wicht; kind, ik ga u gelukkig maken....

Hare hand omvatte het halske van het kind; haar duim zette zich op den kuil, en zoo zag zij eenige oogenblikken op hetzelfde. Dan kuste zij het vaarwel, totdat zij komen zou, en drukte toe. Het bloed spatte op hare vingers - een flauw gekerm liet zich hooren, en de zuigeling sloot de oogen. Zijn blanke ziel steeg opwaarts, om genade af te smeeken voor zijn schuldige moeder!...

Bertha lachte en zeide bitter:

- Het heeft geen honger meer!... Het is reeds gelukkig!...

Eindelijk ontwaakte zij uit die geestverbijstering; het was of de schim haars vaders plotseling door het armoedig verblijf kwam zweven, en haar het schavot te binnen bracht. Zij beefde, en bij ieder gedommel in de straat, bij ieder gekletter van den wind, met de gebroken ruiten, dacht zij het gerecht te hooren, dat haar naar de gevangenis kwam slepen. Dan greep zij snel het lijkje van het kind, borg het in haren voorschoot, blies het lamplicht uit, en ging behoedzaam naar de deur. Bevend, en telkens weêrhouden, daalde zij den trap af, en schoof snel in de schaduw der huizen voort. Als een voetstap zich hooren liet, ijelde zij sneller, en wien zij voorbijvluchtte, wendde verwonderd het hoofd om.

Nabij eene straatlantaarn bevond zich een man uit de lage volksklas, wiens gelaat het spoor van de losbandigheid en de dronkenschap droeg, en wiens kleederen, bij helder daglicht, zouden aangeduid hebben, dat minder de armoede dan de slordigheid hem zoo walg-verwekkend deden voorkomen. Hij waggelde en scheen dronken te zijn; gebrokene woorden, vloek en zang kwamen over zijne lippen.

Bertha stond stil; zij twijfelde in den weg, en snel naderende, greep zij dien man bij den arm en duwde hem toe:

- De weg naar den stroom - waar is hij? Spreek....

- De weg naar den stroom?... Ha! ha! Hebt gij dorst?...

- Spreek! spreek! ik ben vreemdelinge in deze stad.

- Recht toe maar, recht toe!... Ha! ha! ha!... De rivier leêg drinken!... Recht toe maar! recht toe!...

Bertha ijldde voort.

De dronkaard bleef plotseling stil; hij peinsde, en er scheen eene lichtstraal door zijn verstand te dringen.

- De rivier leêgdrinken!... Zijt gij dwaas?... Neen, neen! die vrouw gaat zich dooden.... Ja,... ik heb het gezien.... Zij had haast om aan den stroom te zijn.... Gij moet haar redden.... Daarbij, dat geeft geld.... Men zal er u voor beloonen.... Maar neen... belooning of niet, gij moet haar van den dood bevrijden.

En plotseling, als kregen zijne beenen kracht door dit besluit, vangt hij den loop aan, en snelt de ongelukkige moeder achterna. Hij bereikt het buiten-einde der stad, waar eene rivier, onder reusachtige boomen, langzaam en rustig hare golven voortrolt. Hij staat stil, luistert; doch hoort niets meer dan het gonzen van den wind, door de hooge toppen der boomen. Hij nadert, luistert nog; alles blijft stil. Het lijkje was reeds op den bodem van het wiegelende graf gezonken; eenige schreden van daar

leunde Bertha tegen eenen boomstam, en de gedachte van zelfmoord betooverde haar. Zij benijdde de rust van haar kind; zij wilde ook in dat golvende graf dalen, daar haar wicht gaan omhelzen, en het aan haren boezem doen rusten. Maar misschien is er nog hoop! misschien zal Frederik nog terugkeeren, haar weder liefhebben zonder haar kind....

IJdele droom! Neen, roept haar hart haar toe, met den dichter der helle⁽¹⁾: Doe afstand van alle hoop! - En wat dan?... Sterven! dat is het eenigste wat er u nog overschiet. - Welnu, het zij zoo! morde zij wanhopig.

Een oogenklik staarde zij op het water, gaf geen herdenken meer aan het verledene, dacht aan haar kind, en stortte met een ijselijken schreeuw den dood in de armen.

Nog stond op dat oogenblik de werkman, met ingehouden adem, te luisteren, en toen de schreeuw en de bons in het water langs den stroom klonk, naderde hij met eenen sprong de rivier, en slingerde zich met wilde kracht in den vloed. Hij berekende in de duisternis geen gevaar; hij worstelde als eenen reus tegen de golven, nu onder dan boven. Hij mocht dan ook een ongelukkige slaaf van den drank zijn: er klopte, in dat gevaar, een brandende zucht tot redding, in zijne ziel!... Daar klemt zijne hand zich om een vlottend voorwerp; hij tast, en een schreeuw, die als uitzinnig scheen, davert over het water.

Hij had de drenkelinge bij de lange lokken gegrepen.

Met krachtinspanning bracht hij haar, worstelend met de golven, aan den oever. Hij was trotsch op zich-zelf; hij voelde zich gelukkig die edele daad begaan te hebben....

Laten wij de beschrijving van dit tooneel daar; het is te koud, te langdradig voor onze verbeelding. De redder zelve bekommert er zich niet meer mede. Nadat hij inderdaad van eenige toegesnelden eene som geld ter be-

(1) Dante.

looning ontvangen heeft, onttrekt hij zich aan de lofspraak der menigte.

Kom, lezer! wij volgen hem in de nauwe en ellendige wijken, Het geld rammelt hem in den zak, en hij spoedt zich naar de vrienden van zijn ongeluk. Echter schijnt eene gedachte zijne ziel te benijpen; hij staat aan den hoek eener straat stil, waar het licht van eene lantaarn een doodschen glans over een deel der armoedige woningen spreidt.

Kom nader, lezer: kent gij hem niet! Hebt gij nooit een dier trekken gezien, hoe verbeest en dom zij thans ook zijn?... Gij kent hem niet! Neen, gij siddert voor dat onheilspellend gelaat, met ruwe trekken, met valsche oogen, door lange wenkbrauwen beschaduwd; gij beeft voor dien mensch, die er uitziet alsof hij er genoeg in vinden zou om elken weerlooze te verpletteren. Welnu, die mensch is Herman, dien gij zeker liefhadt in den beginne van onze geschiedenis; dezelfde, dien gij vriendschappelijk en troostend de hand hadt willen drukken!

Zóó is hij geworden; zóó is hij verbasterd in den stroom zijner samenleving, in zijne afwisseling tusschen wandaad en gevangenis. En toch bleef er iets in zijn hart, dat de misdaad en de verbastering nooit hadden kunnen dooden, en dat dien avond weder zoo machtig in zijne ziel was opgeweld, dat hij zijn leven in de waagschaal gesteld had. Jammer, dat de gedachte aan geld, hetwelk slechts dienen zou om te brassen, het edele gevoel was komen bevleken!...

Kom, samenleving! hier aan die arme wijk, waar ongeluk en ellende leven: hier, onder dit doodsche licht, in het midden van den nacht roep ik u op, om ten rechterstoel op te klimmen en te oordeelen! De schuldige staat daar, het hoofd op de borst gebogen. Indien hij thans welsprekend was, zou hij u zeggen:

‘Samenleving! waarom hebt ge mij verstooten, ik die

toch eene kiem van deugd in de ziel had? Waarom hebt gij op het kind gewroken wat de vader misdeed, en het gedwongen aan het wanbedrijf den broederkus te geven? Had ik dan geen recht om eerlijk en braaf te worden?... Waarom joegt ge mij, met den geesel van het vooroordeel, naar de misdaad, alsof zij alleen mijne zuster zijn mocht! Gij hebt mij gevloekt toen ik onschuldig was; gij hebt geene rekening gehouden toen ik weldeed; gij hebt u schrikkelijk gewroken toen de honger mij vallen deed. Samenleving, gij waart wreed jegens mij!...'

En hij, die nederdaalt tot Hermans eersten stap; die hem volgt van zijne wieg af, waarin hij op zijn strooibed sluimerde totdat hij de eerste misdaad pleegde, zal hem eerder beklagen dan ongenadig veroordeelen.

Op dit oogenblik heeft de ongelukkige herinneringen, die hem een traan in de oogen drijven. De menschlievende daad, die hij gepleegd heeft, roept hem uit zijne geestesverdooving op, waarin hij zoo lang verkeerde. Hij herdenkt zijne zuster, zijne Bertha - de ongelukkige wist niet dat hij haar het leven gered had - hij dacht aan liefde en geluk, aan lijden en troost; hij dacht aan God, dien hij sedert lang geen gebed meer toewijdde....

Het verleden wentelde door zijne gedachten, en hij morde tot zich-zelfen:

'Ik was toch zoo slecht niet als men het dacht!'

Nu dreef hem ook het misdadig beeld zijns vaders voor den geest; dat hoofd hetwelk hem zoo dikwijls in de gevangenis de wang was komen zoenen, ten teken van verbroedering. Dat beeld wierp alle droomen om. Het was een onoverklimbare hinderpaal om in de samenleving terug te keeren - en eenen vloek morrende, trad Herman voort, om in de brasserie de wroeging van het geweten te gaan versmoren.

IV.

Somber was de eenzame gevangenis. Door een luchtgat, dat alleen een streepje van den blauwen hemel liet zien daalde een twijfelend licht neder. Het bescheen eenen man van ruw uitzicht, en die, met de handen het hoofd ondersteunende, op eenen blok gezeten was.

Het was Herman.

Sedert den nacht, dat wij hem verlaten hebben, was hij in de gevangenis teruggekeerd, dat verblijf waar hij zoovele jaren van zijn leven had doorgebracht.

Treden wij terug tot dien nacht van menschlievendheid en misdaad. Hij ging naar een dier verblijven, welke hij na zijne eerste gevangenis had opgezocht: verblijven van spelers, dieven en vervalschers. Nauwelijks daar teruggekeerd, wierp hij zijn zilver over de speeltafel, en vierde den goeden nacht, zooals hij hem noemde, met zijne makkers. De teerlingen rolden, en de verhittende drank kraalde in de gedurig volle glazen.

Daar vergaderde al wat de misdaad uit de gevangenissen loste; daar stroomden personen van verschillenden landaard of gewesten samen: vrienden, die elkander in de kerkerholen hadden leeren kennen, en daar de verbintenis in de wandaad voortzetten; want de gevangenis, die het middel van verbetering wezen moest, is een broeinest van de misdaad.

Alles wat in dat huis komt is verdacht; elk dezer heeft een misdadig plan tegen de samenleving.

Beschouw die wezens rondom u, en eene siddering zal u overvallen. Beschouw die gezichten, waarop de slechtste driften die in het hart van eenen mensch kunnen schuilen

zich afteekenen. Daar is geen toom aan de hartstochten. Bij ieder woord dat er gesproken wordt lost zich eene dier driften in boosaardigheid, in gramschap, in den ruwen lach of vloek, in een dierlijk gevoel op.

Herman speelde en dronk bovenmate; het geld was weldra verteerd, en de dronkenschap bemachtigde hem zoodanig dat zijn ruig hoofd op zijne borst viel, en een diep geronk deed weldra verstaan dat de slaap zich van hem meester maakte.

De overige gasten stoorden zich aan den slaper niet, en de ruwe tooneelen werden voortgezet.

Middelerwijl was er een man binnengetreden, wiens mager, uitgemergeld gezicht, wiens ordelooze kleeding, de bandeloosheid verpersoonlijkten. Aller oogen richtten zich valsch op den binnengekomene. Hij was daar geen gewone bezoeker: - men zag dit zoowel aan zijne houding als aan die van het gezelschap. Men mompelde tusschen de tanden, en men sprak in eene taal die de vreemdeling niet verstaan kon.

Er kwam stilte in de herberg. Menige hand was tot vuist geknepen; de eene boef trachtte in de oogen van den andere een vonnis te lezen.

Hij vroeg drank - het werd hem, als met eene bedreiging, gegeven.

Zijn geheel was ook niet geschikt om vertrouwen - zelfs niet bij dat galgen-aas - in te boezemen. Zijne kleederen, hoe verscheurd ook, duiden aan dat hij in een anderen stand moest verkeerd hebben.

Hij was wellicht een spion - en dat woord, van oor tot oor gemompeld, deed een helsch vuur in aller oogen fonkelen.

Een der mannen stond op, trad naar de deur, en wierp driftig den grendel ervoor. De vreemde voelde plotseling een ijzeren vuist zijne

borst vastgrijpen, en eene stem, zwaar als een donder, kwam hem toeroepen:

- Wie zijt gij?

Die ruwe aanval deed hem doodsbleek worden.

- Wat zoekt gij hier?

- Wat ik zoek.... Ik zoek... vrienden - vrienden....

- Het is niet hier dat gij vrienden te zoeken hebt.

- 't Is waar, ik kom hier voor de eerste maal.... Maar... laat mij los....

- Gij zijt een spion!

- Gij liegt het!... Zoo waar als de hemel, gij liegt!

- Welnu, wie zijt gij dan?

- Een ongelukskind, een gevloekte, van allen verstooten, van allen gedoemd - en die hier, bij u, de laatste oogenblikken zijns levens wil doorbrengen....

- Hebt gij geld?...

- Eenige zilverstukken.

- Welnu, geef af.

En met een driftige beweging greep de vreemdeling in zijnen zak, en smeedt zijnen schat op tafel.

De klank van het zilver loste hem.

Meer dan dertig handen grabbelden driftig naar de rollende zilvermunt; maar eene beweging van den ruwen aanvaller deed het geld op de tafel terugkomen, en hij bevoel drank - veel drank - te geven.

- Wij zullen, zoo zeide hij zich tot den vreemdeling richtende, uw doodsfeest vieren; want, indien gij zijt wie ik denk - denk dan dat bij het laatste gekling der glazen uw doodsuur slaat.

- Gij hebt ongelijk, zeide de vreemdeling, ik ben geen spion; ik ben een rampzalige, die van rijkdom tot armoede vervallen ben: die mij straks wilde zelfmoorden omdat de samenleving mij het leven weigert - en die dat leven nog een tijd bij u komt zoeken.... Komt, vult de glazen! Laat de teerlingen rollen! Vloekt met mij de samenleving!

Vloekt al wat heilig is, en zingt met mij liederen waarin men hemel en aarde lastert!

En hij stond op, greep het glas in de hand en stak het, als een razende, in de hoogte.

Zijne woorden hadden een gewenscht uitwerksel. Men juichte toe, en het geklink der glazen zou niet zijn doodsuur, maar het uur van feest en van verbroedering zijn.

Dat gedruisch wekte Herman uit zijnen slaap op. Hij zag een oogenblik zijne makkers met verwondering aan, en wreef zich de oogen, om te zien of hij niet droomde. Plotseling krijgt zijn blik een vurige uitdrukking; hij schiet toe, wijkt weder terug, en aarzelt....

- Neen, riep de vreemdeling op dit oogenblik tot de nieuwe makkers; gij kunt niet zingen. Laat mij - laat mij zingen!

En met een gebrokene stem zong hij een lied, waarin de heiligste gevoelens die de mensch in den boezem hebben kan werden gehoond en gelasterd, en het bravo en de ruwe lach der gezellen waren de belooning die hem te beurt viel.

Maar op dit oogenblik springt Herman toe, werpt twee of drie gezellen uit zijnen weg, en den zanger bij de keel vattende, gooit hij hem ter aarde, terwijl hij met al zijn gewicht op hem nedervalt.

De verwondering maakte zich van allen meester. Men wilde de vechtenden van elkander scheiden; maar weldra ruimde het ruwe gelach en het bravo over Hermans behendigheid voor dat gevoel de plaats in, zonder dat men nog naar de reden van die onverwachte stoornis had gevraagd.

- Kent gij mij niet? bulderde Herman, terwijl hij het hoofd des vreemdelings tegen den steenen vloer bonsde, dat het bloed er uit spoot. Kent gij mij, gevloekte schurk?

Een onverstaanbaar gemompel, met gekerm vermengd, moest tot antwoord strekken.

- O, ik ken u well! ging de razende galeiboef voort. Gij zijt Frederik!... Gij, de ramp van onze familie!... De verleider mijner zuster!... Zeg! waar is zij?... Waar is mijne Bertha?...

Herman brulde van gramschap, en snikte er tusschen in. Zijne stem, als een dreigenden donder, en de opgewondenheid maakten hem inderdaad welsprekend.

- Ik heb u zoo lang gezocht, ging hij knars-tandend voort, en bonsde het bloedend hoofd weêr tegen den grond.... Nu zult gij sterven onder mijne handen... en dan zal ik met vasten stap het schavot beklimmen.

Zijne vuist, die bruin als roestig ijzer scheen, klampte zich in den hals van Frederik en drukte hem beweegloos op den grond. Dan, het hoofd oprichtende, sprak hij tot zijne makkers, die hem eindelijk aanspoorden zijne prooi te lossen.

- Laat mij hem vermoorden... ik heb dorst naar zijn bloed.... Hij was rijk en machtig... wij waren eerlijke werklieden: wij waren geene schelmen, zooals thans.... Hij heeft mijne zuster misleid en bedrogen; hij heeft haar in schande en oneer gestort; hij heeft ons uit de arme woning gejaagd, die wij bewoonden, en aan honger en ellende prijsgegeven.... O, ik heb dorst naar dat bloed.... Gaat, en zegt aan de justitie, dat ik het ben die hem vermoord heb....

En de rampzalige wrong zijne vuisten om Frederik's keel waaruit kermende 'Erbarming, genade' opsteeg.

Het was een schrikkelijk tafereel in dat enge, flauw verlichte verblijf. Herman scheen als een duivel der wraak zijne vingers met het bloed zijns vijands te bemorsen.

Eensklaps deed zich een donderend gedruisch van buiten hooren. De wacht eischte dat de deur zou geopend worden. Op die bekende stem ontstond er eene opschudding in de herberg, en als een weêrlicht verdween

de een voor, de andere na, zonder dat men wist waar zij gebleven waren.

Herman alleen bleef, en hield zich met zijne prooi bezig.

De wacht stortte weldra ontstuimig binnen, en men rukte den moordenaar van zijn bloedend slachtoffer, om hem de kluisters aan te doen.

Wat gaf hem dit? Was hij niet gewoon aan zijne handen die kluisters te gevoelen? Een groot deel van zijn leven stond met beiden in betrekking. Wat gaf hem de moord! Hij had, in zijnen haat tegen de samenleving, dikwijls verlangd zijne vingers met dat bloed te kunnen bezoedelen! Hij beefde dus niet, toen men zijn gevlekte handen met boeien belaadde. Gewillig volgde hij de wachten, terwijl men den zieltogenden Frederik de eerste verpleging toediende.

Thans zien wij Herman in de gevangenis terug. Berouw gevoelde hij niet; maar de zucht tot leven was weder met dubbele kracht in hem opgekomen. Hij had zijne misdaad bekend, en dit gaf hem wroeging; want die bekentenis geleidde hem onwederroepelijk naar het schavot.

Op het oogenblik, dat wij die sombere gevangenis voor den lezer ontsloten, toonden wij hem zittende aan, het hoofd in de palmen der hand latende rusten. Zijn haar was grauw en ordeloos, even als zijn baard, hoewel hij de jaren nog niet telde dat zijne zwarte lokken moesten vergrijzen. De uitdrukking van zijn gelaat was woest en de treffendste spiegel van zijn ongeregeld leven, dien men zien kon. Zijn flonkerend oog was strak op het luchtgat gevestigd, alsof hij den blauwen hemel wenschte te verwisselen met die natte gewelven van de gevangenis.

In die houding rolde zijn voorgaandelijk leven, in wilde bochten, in vluchtige tafereelen, voor hem heen. Zijn eerste jeugd, zijn eerste liefde - maar neen! hij had nooit bemind; men had hem te vroeg, in plaats van woorden

van liefde, woorden van haat doen uitspreken - de naam zijner moeder, zijner zuster, klonken in zijn hart. Daar wrong zich een onstuimige bron van tranen door de dikke korst die zijn hart omgaf, en zij stroomden over zijne wangen.

Maar plotseling sprong hij op, en driftig zijn hollen stap door den kerker doende weêrgalmen, morde hij:

- Weg! weg! beelden van het verleden; gij pijnigt mij! Gij doet mij reeds den doodstrijd ondergaan.... Gij maakt mij week als een kind....

Te vergeefs trachtte hij echter die gedachten te verwijderen; zij stonden voor zijne oogen; zij riepen hem toe; zij smeekten hem tot haar te komen:

- Ik kan niet!... ik kan niet!... riep hij jammerend uit, en sloeg zich met de gebalde vuist op het voorhoofd. Het is te laat!... Daar is voor mij geene vergiffenis.... Laat mij in vrede! ik wil sterven gelijk ik geleefd heb.... Ik wil niet vergeven... ik wil dat mijn laatste ademtocht eene vervloeking zij....

Grauer werden bij elken dag zijne haren, en ijselijker werd de uitdrukking van dat verdierlijkt gelaat.

Eens bracht men hem van den onderzoeksrechter terug. Hij trad, door twee wachters vergezeld, de handen op den rug geboeid, het hoofd op de borst gebogen, door de sombere gangen van de gevangenis. Niets riep hem uit zijn stilzwijgen, noch het gerammel der ketens in de naburige cellen, noch het gekerm noch gesnik dat uit dezelve, dat levende graf, klonk. Was hij er niet aan gewoon geworden? - In de gevangenis is er geen deelnemende zucht op den banger zucht, tenzij de weêrgalm van zijn eigene ontboezeming. Daar is men alleen; elk draagt er alleen zijn verpletterend lijden.... Wat gaf hem het gekerm eener moeder, het lijden eens vaders, het berouw van een misdadigen zoon? Hij had te veel aan

zich-zelven; hij wilde liever vergeten, dan door troost de ijskorst van zijn hart te verbreken.

Doch daar drong, onder al dat gegons, een zucht door een open tralievenster, een zucht zoo diep, zoo welsprekend, zoo gekend dacht hij, dat hij hem tot in het diepste van zijne ziel weërgalmde. Hij sidderde, lichtte onwillekeurig het hoofd op, en richtte zijne oogen op de open tralies. Die zucht was opgestegen uit den boezem eener vrouw, die, bleek en met de wanhoop op het gelaat, tegen de binnenzijde van de deur leunde.

Alsof een electriche schok hem getroffen had, vliegt Herman nader, en 'Bertha! Bertha!' davert hem van de lippen. 'Bertha!' herhaalt hij, terwijl hij zijne lippen aan het ijzer vastklemt: 'Kent ge mij niet meer?..'

De vrouw deinsde verschrikt terug, en zag hem strak in het aangezicht. Zij aarzelde, maar toen de galeiboef smeekte: 'Kent gij Herman, uw broeder, niet?' schoot zij toe en hunne lippen kusten elkander door de ijzeren traliën heen, terwijl hunne tranen in elkander kwamen vloeien.

Te vergeefs wilden de wachten hen verwijderen: de tanden krasten op het ijzer; en toen zij eindelijk, bewogen om dit hartverscheurende tooneel, een oogenblik de misdadigen gerust lieten, hoorden zij de zoetste liefde-woorden van broeder en zuster uit den mond van die twee ongelukkigen stroomen. Zij kloegen niet elkander dàar weder te zien; zij zagen elkander weêr - en dat was voor beiden een troost, een hemel op aarde.

Eindelijk rukte men Herman weg, en zoolang hij zien kon, hield hij het gelaat weenend naar het tralievenster gericht, voor hetwelk het doodsbleeke hoofd van Bertha, de kindermoordster, gekleefd bleef.

Bertha zakte, als terneêrgeslagen, op de knieën, en smeekte aan God de genade af, haren broeder nog eens aan de borst te kunnen klemmen, al mocht hij dan nog

misdadiger zijn dan zij. Zwak, en door dien onverwachten slag als gebroken, sleurde zij zich naar de harde legerstede.

De wachter, die de waterkruik kwam vullen, vond haar in een doodelijken toestand, en de geneesheer, die zijne bezoeken aflegde, gelastte hare overbrenging naar de zaal voor de zieken bestemd, om haar daar te verplegen.

De aalmoezenier der gevangenis stond weldra aan hare legerstede, om haar de laatste troostmiddelen van den godsdienst toe te brengen. Hij was een oud man, wiens lenden gekromd waren, en van wiens haar nog slechts eenige zilverwitte vlokken waren overgebleven, Zijn gang was wankelend, en zijn hoofd schudde gebrekkelijk. Zijn gelaat had de uitdrukking van goedheid, van liefde, en de tranen, die bij het zien van het lijden over zijne wangen vloeiden, verhoogden dat edele gevoel.

Hij boog zich over het ziekbed der kranke neder, en kon de aandoenig niet verbergen, die hem bij het beschouwen der bleeke Bertha bemeesterde. Zij fluisterde hem met een gebroekene stem hare levensgeschiedenis toe, en smeekte aan den God des hemels genade af, over den moord op haar eenig kind gepleegd.

- Kan ik genade verhoppen, vader?... smeekte zij. Zal dat kind, dat aan mijn droge borst een martelaar van den honger was, zal dat kind mij voor den troon van den Almachtige niet aanklagen?... O neen, niet waar! Ik heb het te teeder bemind, toen zijn vader ons beiden verstiet. Het was mij lief, o mijn God! Gij weet het; maar ik kon de marteling van zijnen honger niet verdragen....

- Bertha! sprak de grijze priester....

- Die stem! onderbrak zij, en hare bleeke hand nam die van den grijsaard vast.

- Ja, die stem is dezelfde! Zij komt u hier, aan uw doodsbed, nog troost en balseming brengen, al hebt ge dan ook dezelve niet gevolgd in het leven. Bertha, ik

spreek in den naam van God, in den naam van Hem die het dwalend lam opzocht en op zijne schouders naar de kudde terugbracht; ik spreek in den naam van God, die mij zeide de ongelukkigen welke de wereld verstoot te troosten en voor hen te bidden!... Ja, God zal u vergeven: want gij hebt veel geleden, veel geweend, en dat, Bertha, zal opwegen tegen uwe misdaad! God is goed, mijn kind! en hij verstoot de berouwvolle zondaren niet.

- O dank!... vader!... Ach! waren allen zooals gij, wat zou er liefde en geluk over de wereld vloeien, daar waar nu de haat en de rampspoed stroomen.... O dank! en zij drukte hare verbleekte en verdorde lippen en stortte tevens tranen op de uitgemergelde handen van den priester des vredes, die door woorden van verzoening de rust in dat gekrenkte hart gestort had.

- Thans, sprak zij voort, kan ik gerust sterven; maar eerst wil ik mijn Herman nog zien, die hier in de gevangenis is opgesloten. Vader, laat mij hem het afscheid geven; laat mij hem aan dit hart drukken, dat sedert den dood onzer moeder niet meer tegen het zijne klopte.

- Bertha, ik weet het: hij is hier. Droevige plaats, waar gij elkaar den eeuwigen afscheidskus zult geven! Hij ook is misdadig, kind; maar hij ook is niet geheel en al bedorven. God zal medelijden met hem hebben, en hem de genade geven die de hemel hem in zijn leven, op mijne gebeden, niet verleende.... Bertha, gij zult uwen broeder zien; doch wapen u met moed, kind!

De oude priester verwijderde zich. De zieke hoorde nog eene poos zijn regelmatigen voetstap weêrgalmen, en toen werd alles stil. Zij wachtte met een kloppend hart de komst van haren broeder af. Hem zien scheen haar een overmaat van geluk.

De maan is opgestegen, bleek en droevig in de zaal nederstralende, beglansde zij een kruisbeeld dat aan het

voet-einde stond. Bertha richtte haar verglaasde oogen op dat beeld van lijden. Het scheen haar toe, dat het haar tot zich riep, nadat de wereld haar verstooten had: al had zij het dan ook miskend; al was zij dan ook boelinne, moordnares van haar kind geweest. Zij bad voor Herman, en ook voor zich-zelve. Zij bad voor Frederik - den man dien zij altijd bemind had, sedert de eerste zucht tot liefde in haar hart was gedaald, en nu zij dacht, nu zij in het troostend geloof verkeerde dat God haar erbarming zou verleenen - nu waagde zij het ook een enkel gebed voor hem tot dien God van liefde op te sturen....

Naderende voetstappen stoorden die bede. Twee menschelijke gestalten traden binnen. Het waren de priester en de galeiboef, wiens ketens bij iedere beweging een akelig gerammel lieten hooren.

Nauwelijks was hij binnentreden, of hij schoot driftig vooruit, en zakte onder een hartverscheurenden kreet op zijne knieën voor de legerstede neder. - 'Bertha! Bertha!' herhaalde hij snikkend, en zij, moeilijk zich oprichtende, ondersteund door den priester, slingerde hare beide armen om zijnen hals, kuste hem en drukte hem weenend aan hare borst, even teeder als eene moeder die haar verloren kind weder omhelzen mag.

Tranen stroomden den ouden man door de rimpels van zijne wangen.

- Arme broeder, snikte de zieke; ik zie u dan weder na zooveel jaren van elkander gescheiden te zijn.... Ach! moesten wij elkander zóó wederzien!... De ketens, die u om de handen rammelen, zeggen mij dat wij beiden misdadig zijn.

- Misdadig, Bertha!... Wat geeft dit voor mij; ik, die gedoemd was om van de eene misdaad in de andere te rollen; maar gij, gij voorheen zoo goed, het evenbeeld onzer moeder, gij hier in deze gevangenis.... Wat hebt gij

toch gedaan, dat men u hier in deze gevloekte holen gesleept heeft?

- Zwijg! zwijg! laat het mij niet herhalen!

- O, gij kunt niet schuldig zijn, tenzij in de oogen van God.... Bertha, maar mij! mij wacht niets dan het schavot. Ik ben dreigend tegen de menschen opgestaan; ik heb een groot deel mijns levens in de gevangenis doorgebracht, en thans zijn de handen van uwen broeder met bloed bemorst.... Bertha, ik ben de moordenaar van uwen Frederik!...

Een akelige gil ontsnapte aan de borst van de zieke. Zij liet haar broeders hoofd los, en het hare viel tegen het hart van Senor.

- Frederik!... Gij hebt hem vermoord?... Herroep dat woord, ongelukkige!...

Herroep!... of zijt ge uit uwe gevangenis opgekomen om uw arme zuster te martelen....

- Bedaar, mijn kind! sprak de priester; bedaar, uw broeder is zoo plichtig niet als hij het zegt. Frederik is niet dood: zijne wonden zijn genezen en hij zal leven, om meer te boeten dan gij. Kinderen! neen, laat geen wereldsch gevoel van haat meer in uwe zielen sluipen! Vergeeft aan allen die u misdeden, en laat ten minste de laatste oogenblikken - oogenblikken van liefde en gebed zijn.

- Hij leeft!... sprak de arme zieke; Herman... liefde en gebed!... O ja... kom, Herman! laat mij u omhelzen; laten wij bidden, wij hebben zoo veel gebed noodig. Verzoenen wij ons: gij, met het bloed van Frederik, ik - met het bloed van zijn en mijn kind - ik, met die poging van zelfmoord....

En de priester vereenigde zuster en broeder weder.

- Het bloed van uw en zijn kind... die poging van zelfmoord.... Bertha! waart gij dan die radelooze vrouw, die zich, in dien gevloekten nacht, in het diepste van den vloed wierpt?... Waart gij het dan?...

- O ja, ik had u toen vergeten; ik dacht dat er niemand meer op aarde was, die mij kon liefhebben; ik had mijn kind gedood, en ik ook, ik wilde sterven.

- Bertha! riep de galeiboef, ik was daar om u te redden: ik was het, die u aan de golven onttrok, zonder dat ik wist dat ik mijne zuster redde. Ik was daar, en de hemel gebruikte mij als een middel van ons wederzien.

- Gij, Herman! gij waart mijn redder!... Ik heb u, zonder u te kennen, in den beginne gehaat; ik weende van spijt, dat de hand van eenen menschlievende mij uit de rust van het graf had opgewekt; ik dacht dat God mij straffen wilde, en mij die ongestoorde rust niet vergunde.... En nu zegen ik God, die mij opriep om u eerst vaarwel te zeggen.... Herman! Herman! dat vaarwel is mij zoet.... Nu kan uwe Bertha in vrede sterven....

En broeder en zuster, aan elkanders borst geklemd, weenden van zaligheid.

- God des hemels, God der aarde! klonk de stem van den edelen menschenvriend; heb erbarming met twee wezens, die u gedurende hun leven hadden moeten toebehooren. Leg, tegen het gewicht hunner misdaden, de edele gevoelens, de edelmoedige daden, die in hun leven door de misdaad heenschoten, en die het hoofd van den eerlijken burger met eenen gloriekrans zouden omgeven hebben! Zie neêr, God van liefde! uw grijze dienaar roept tot u, en vraagt genade voor beiden!... Zij zijn schuldig; maar liever is U één bekeerling dan een gansche schare van rechtvaardigen! Zie hunne tranen vloeien; hoor hun gebed, dat tot U klimt; heb medelijden met de boeien, die aan dit sterfbed klinken; luister naar de gebroken stem van een tachtigjarig dienaar in uwe tempelen, en neem hen eenmaal op in den schoot uwer vergiffenis en liefde....

V.**Eene bladzijde uit een dagboek.**

Het was nacht. Bij een flauw licht, dat op den bek van eene soort van graflamp in zijne kamer brandde, zat de oude priester Senor voor een opengeslagen handschrift.

Er heerschte een doodsche rust in dat vertrek, en somtijds hoorde men slechts het geschuif van de omslaande bladeren. Alleen het boek en het bovenlijf van den grijsaard waren door het licht overstromd; het overige der kamer was door een grauwe duisternis overtogen.

Nauwelijks zag men het witte marmer-beeld van den Leeraar der volkeren, hetwelk zich plechtig, met geheven vinger, in de nis verhief; nauwelijks zag men dat doodshoofd, hetwelk onder een kruisbeeld lag, en niet dan met moeite bemerkte men, op het eerste gezicht, dat de muren van het hooggewelfde vertrek door boeken bekleed waren.

Er was iets spookachtigs in die kamer, die den vreemdeling moest doen ijzen en doen twifelen, of die beenderige grijsaard met sneeuwvitten baard en eerbiedwaardig gelaat geen wezen was dat aan de aarde niet meer behoorde.

Op zijn gelaat lag ditmaal geen kalme uitdrukking, en als hij het oplichtte, blikkerde de glans van het licht op de lijnen welke er de tranen hadden achtergelaten. Zijn oog rustte eenige stonden op een blad, als zocht het, in eenige bijzondere zinsneden, eenen naam; het dwaalde dan verder en volgde zijn spoor langs de zwarte trekken, die sedert jaren de trouwe echo waren van zijne ziel. Daarin

stonden zijne gedachten, zijne denkbeelden, zijn lijden opgeteekend, sinds hij als jongeling den schoonen hemel van zijn dorp, zijn huiselijk geluk en zijne liefde had vaarwel gezegd, om zich aan den dienst van den Almachtige en aan de liefde van zijnen naaste toe te wijden.

De namen, die hij op dit oogenblik volgt, zijn die van Herman en Bertha: twee namen waaraan de edele menschenvriend een meelijdende herinnering had gehecht; twee schepsels die hij in den vloed des levens had zien stooten en die hij ook eindelijk, na lang te hebben rondgezwalkt, tegen de spitse rotsen had zien verbrijzelen.

Aan een wit blad, op het einde des boeks gekomen, greep de grijsaard met een bibberende hand de pen en schreef:

‘Zij is niet meer!... Zij is gestorven, terwijl zij haar hoofd tegen mijn jagende borst liet rusten, en terwijl ik God om genade voor haar bad. Bertha! de Eeuwige zal mij verhoord hebben, en op mijne stem de gouden poorten des hemels voor u ontsluiten.

Zij is niet meer!... Ik heb aan hare lijkbaar, alleen en verlaten, gebeden; ik heb haar baarkleed met mijn tranen besproeid. Geene kinderen weenden er met mij; geene maagden kwamen den omsluerden krans van witte rozen op hare lijkkist leggen; het gewijde licht dat er brandde bewoog zich trager dan eene graflamp.

Dan heeft men haar weggedragen, en ik hoorde weldra een hollenden doodswagen, die haar naar een vergeten hoek van het kerkhof bracht. Nog eenige stonden... en als de doodgraver de laatste schop aarde op haar graf zal gesmeten hebben - zal niemand de arme Bertha meer gedenken, tenzij een misdadige broeder en een grijsaard, reeds met den eenen voet in het graf.

Slaap rustig, Bertha, kind des ongeluks; slaap, de dood, welke u ontvangt, is zoo stiefmoederlijk niet als het

leven voor u geweest is. Uwe loopbaan is ten einde - gij valt van de gevangenis, gelukkig! in het graf; uw broeder, de rampzalige, struikelt naar het schavot, om daarna voor eeuwig in de kerkerholen geploft te worden.

Uwe worsteling tegen de samenleving is ten einde; zacht is de rust der dood na dat lijden!...

En gij, grijsaard, die tachtig winters telt, gij ook zult weldra uwe zending volbracht hebben; de dood wenkt u reeds tot zich.

Maar, voor dat ik deze oogen sluite, voor dat deze tong verstomme, waarmee ik het woord Gods heb trachten te verkondigen, zal ik de samenleving voor den ongelukkige die valt toeroepen: 'Verstoot hem niet; maar neem hem tot u, gelijk de verheven Meester eens deed, en brengt de dwalenden op het pad terug, dat tot God geleidt. Leg neêr dat zwaard, waarmee gij aan de grenzen der eerlijkheid den arme afwacht, om hem, schuldig, te treffen! Tooi u met het priesterschap, daal tot in het diepste der samenleving, en zoek daar de kiem der misdaad op. En als er een gestronkeld heeft, o neem hem dan onder uwe bescherming, gelijk de zwaan hare jongen onder hare vleugelen.... In die harten kan één korrel deugd zitten, en deze, ontwikkeld, kan nog bloemen en vruchten voor de samenleving dragen. Wie is er zonder zonde?... Erbarming dan, in den naam van God, voor hen die vallen; want op den boord van het graf roept mijn stervende stem, met Christus, u toe: *Zoo dan, die meent zonder zonde te zijn, hij werpe den eersten steen op haar!...*'